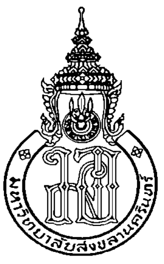
بسم الله الرحمن الرحيم

ด้วยพระนามของอัลลอฮฺ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ

อิมามอัชชาฟีอีย์ : แนวคิดและบทบาททางการศึกษา

Imam al-Shafi'iy : His Thoughts and Roles in Education

ซูหูดี หะยีมะแซ

Suhudee Hayeemasae

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Arts in Islamic Studies

Prince of Songkla University

2553

ชื่อวิทยานิพนธ์ อิมามอัชชาฟิอีย์ : แนวคิดและบทบาททางการศึกษา

ผู้เขียน นายซูหูดี หะยีมะแซ

สาขาวิชา อิสลามศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

....

(รองศาสตราจารย์ ดร. อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต)

คณะกรรมการสอบ

.... ประธานกรรมการ

(ดร. มะรอนิง สาแลมิง)

.... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต)

.... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเลาะ แวอุเซ็ง)

.... กรรมการ

(ดร. มูฮามัสสกรี มันยูนุ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา

....

(ศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ พงศ์ดารา)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ อิมามอัชชาฟีอีย์ : แนวคิดและบทบาททางการศึกษา

ผู้เขียน นายซูหูดี หะยีมะแซ

สาขาวิชา อิสลามศึกษา

ปีการศึกษา 2553

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ 2) ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ 3) ศึกษาบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารแล้วนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า อิมามอัชชาฟีอีย์ เป็น หนึ่งในบรรดาอุละมะอฺที่มีชื่อเสียง ผู้ซึ่ง สืบเชื้อสายมาจากต้นตระกูลเดียวกันกับท่านนบีมูหัมหมัด ﷺ เป็นผู้ที่มีสติปัญญาหลักแหลม มีความวิริยะอุตสาหะและเต็มเปี่ยมไปด้วยพลังแห่งการใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา ท่านเดินทางไปแสวงหาความรู้ยังเมืองต่างๆ ดังนั้นท่าน จึงมีอาจารย์และลูกศิษย์มากมาย ลูก ศิษย์ของท่านหลายคนได้กลายเป็นอาจารย์ให้กับบรรดานักบันทึกหะดิษผู้ยิ่งใหญ่มากมาย เช่น อิมามอัลบูคอรีย์ มุสลิม อาบูดาวูด อัตติรมี ยีย์ อันนะสาอีย์และอิบนูมาญะฮฺ ความรู้และประสบการณ์ของท่านได้สะท้อนออกมาเป็นแนวคิดทางการศึกษา สามารถจำแนกเป็น มิติต่างๆประกอบด้วย มิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน มิติที่เกี่ยวกับผู้สอน มิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และมิติด้านอื่นๆ ส่ว นบทบาททางการศึกษาพบว่า อิมามอัชชาฟีอีย์เป็นอุละมะอฺท่านหนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากในวงวิชาการอิสลามตั้งแต่ยุคสมัยของท่านจนถึงยุคปัจจุบัน ท่านมีบทบาทที่โดดเด่นในหลายๆสาขาวิชาด้วยกัน เช่น ในสาขาวิชาหะดีษและอูลูมอัลหะดีษ ท่านได้รับฉายาว่าเป็น “ผู้ช่วยเหลือค้ำจุนสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ” ในสาขาวิชาฟิกฮฺและอูศูลอัลฟิกฮฺท่านได้รับฉายาว่าเป็น “ผู้วางรากฐานวิชาอูศูลอัลฟิกฮฺ” หรือแม้แต่ในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับท่านก็มีความเป็นเลิศ จนได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “ผู้นำแห่งภาษา” ถึงแม้ว่าท่านได้เสียชีวิตเป็นเวลามากกว่า 1200 ปี มาแล้วแต่ความรู้และงานเขียนที่ท่านได้ทิ้งไว้นั้นยังคงไว้ซึ่งคุณค่าทางวิชาการให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

Thesis Title	Imam al-Shafi'iy : His Thoughts and Roles in Education
Author	Mr. Suhudee Hayeemasae
Major Program	Islamic Studies
Academic Year	2010

ABSTRACT

The research aims to study 1) the biography of Imam al-Shafi'iy, 2) his educational thoughts, and 3) his roles in education. The research uses documentary data and presents in the form of analytical description based on the aims of the study

The study found that Imam al-Shafi'iy is one of religious prominent scholars who are the descendants of the prophet Muhammad ﷺ. He is genius, intelligent and highly ambitious in acquiring knowledge. He traveled to various cities for seeking knowledge so as he had many teachers and students. His students then became the prominent scholars who were the teachers of the later generation of the great Hadith recorders namely Imam al-Bukhariy, Muslim, Abu Daud, Termiziy, Annasa-iy and Ibn Majah. His knowledge and experience reflect on the matters of educational thoughts which can be classified into some dimensions including dimension of learner, dimension of teacher, dimension of learner and teacher, and other dimensions. With respect to the aspect of his roles in education, he had played a lot of roles in attributing Islamic knowledge from his period until the present day. His outstanding knowledge includes especially the field of Hadith and Ulum al-Hadith ; hence his being known as " The supporter to the Prophetic Tradition ". His outstanding role in the field of Fiqh and Usul al-Fiqh makes him known as "The founder of Usul al-Fiqh ". While in the field of Arabic language and Arabic literature, he is known as "Leader of the language ". Although he was passed away 1200 years ago, his knowledge and writings has given a lot of contribution to the later generations until today.

موضوع البحث الامام الشافعي : فكره التربوي ودوره التعليمي

اسم الباحث سوهودي حاج مأسي

التخصص الدراسات الإسلامية

العام الدراسي 2010

مستخلص البحث

استهدف هذا البحث دراسة حياة الامام الشافعي وفكره التربوي ودوره التعليمي وذلك عن طريق جمع المعلومات المتعلقة به من المصادر الأولية والوثائق التاريخية ومن سائر الكتب المتصلة بها ثم عرضها عرضا وصفيا تحليليا

وبعد الدراسة فقد توصّلت نتائج البحث الي أنّ الإمام الشافعي من أحد العلماء الذي اجتمع نسبه مع الرسول ﷺ وكان عالما نحريرا ذكيا مجتهدا ملأ فيه كل معاني الكفاح والنضال في سبيل طلب العلم والمعرفة رحل في طلب العلم الي مدن مختلفة فكثر أساتذته وتلاميذه وكثيرا من تلاميذه أصبحوا اساتذة لكبار المحدثين كالامام البخاري ومسلم وأبي داود والترمذي والنسائي وابن ماجه وغيرهم ومن علومه الجمة وخبراته الطويلة انعكست وانفجرت أفكاره التربوية تم تقسيمها الي أولاً أفكاره التربوية التي تخص المتعلمين ثانياً أفكاره التربوية التي تخص المعلمين ثالثاً أفكاره التربوية التي تخص المتعلمين والمعلمين معا رابعاً أفكاره التربوية العامة وأما دوره التربوي والتعليمي فانّه من أحد العلماء البارزين المشهورين منذ عصره الي هذا العصر ففي الحديث وعلومه لقب بناصر السنة وفي الفقه وعلومه عرف بواضع الأصول وفي اللغة العربية وآدابها نودي بإمام اللغة ورغم وفاته أكثرمن اثني عشر قرنا إلا أنّ علومه ومؤلفاته باقية انتفعت أجيال منذ عهده بدراستها ونشرها إلي اليوم

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยความโปรดปรานจากเอกองค์อัลลอฮ ﷻ ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้สละเวลาของท่านในการตรวจทานแก้ไข แนะนำเอกสาร พร้อมเสนอแนะข้อคิดเห็นสำคัญๆแก่ผู้วิจัยจนวิทยานิพนธ์เสร็จสิ้นด้วยดี

ขอขอบคุณ ดร. มะรอนิง สาแลมิง รองศาสตราจารย์ ดร. อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเลาะ แวอุเซ็ง และ ดร. มูฮามัสสกรี มันยูนุ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์พร้อมให้แนวคิดและคำแนะนำต่างๆทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ดร.ชาฟีอี อาดำ ดร.นุมาน หะยีมะแซ ที่ให้ความช่วยเหลือในการขัดเกลาและตรวจสอบการใช้สำนวนภาษาให้กับผู้วิจัย

ขอขอบคุณครูบาอาจารย์วิทยาลัยอิสลามศึกษาทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้ให้กับผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณคุณอิห์ซาน หะยีมะแซ น้องชาย และเพื่อนๆนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในประเทศอียิปต์ที่กรุณาส่งหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องให้กับผู้วิจัย

ขอขอบคุณ คุณคอดียะห์ บินอุเซ็ง ภรรยาที่คอยให้กำลังใจตลอดเวลา ขอขอบคุณเพื่อนๆญาติพี่น้องทุกคนที่ให้การสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณมารดาของผู้วิจัยเอง นางกรีอซง วามุ ผู้ซึ่งเป็นครูคนแรกเป็นทั้งครูและผู้เลี้ยงดูผู้วิจัย บิดาของผู้วิจัย นายบาราเฮง หะยีมะแซ ซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้วก่อนหน้านี้ ผู้ซึ่งให้ทั้งความรู้และข้อคิดในการใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้ ขอเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงโปรดเมตตาแก่ท่านทั้งสองเสมือนกับที่ท่านทั้งสองได้เลี้ยงดูทะนุถนอมฉันเมื่อเยาว์วัย

ซูหูดี หะยีมะแซ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
مستخلص البحث	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญ	(7)
ตารางเทียบพยัญชนะอาหรับ-ไทย	(9)
ตารางเทียบพยัญชนะอาหรับ- อังกฤษ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา	1
1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	15
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	15
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	15
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น	16
1.7 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	17
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ	17
1.9 วิธีดำเนินการวิจัย	18
บทที่ 2 ชีวประวัติของอิมามอัชชาฟิอีย์	
2.1 เชื้อสายต้นตระกูลและการกำเนิด	21
2.2 การศึกษาและบรรดาอาจารย์ของท่าน	23
2.3 การสอนและเหล่าลูกศิษย์ของท่าน	30
2.4 ตำราและผลงานทางวิชาการของท่าน	37
2.5 บุคลิกภาพของท่าน	40
2.6 อีบาดะฮฺของท่าน	50
2.7 การเดินทางของท่าน	51
2.8 การเสียชีวิตของท่าน	56

บทที่ 3 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

3.1 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน 58

3.2 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้สอน 63

3.3 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน 71

3.4 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติด้านอื่นๆ 73

บทที่ 4 บทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

4.1 บทบาทในสาขาวิชาอัลกุรอานและอูลูมอัลกุรอาน 77

4.2 บทบาทในสาขาวิชาฮาดีษและอูลูมอัลฮาดีษ 78

4.3 บทบาทในสาขาวิชาฟิกห์และอูศูลอัลฟิกห์ 80

4.4 บทบาทในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับ 83

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล 89

5.2 ข้อเสนอแนะ 96

บรรณานุกรม 97

ภาคผนวก 103

ประวัติผู้เขียน 119

ตารางเทียบพยัญชนะอาหรับ-ไทย

วิทยาลัยอิสลามศึกษา (2549)

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
ا	อลีฟ	อ
ب	บาอ์	บ
ء	ฮัมซะฮฺ	อฺ (อ์ ในกรณีเป็นตัวสะกดสุดท้าย)
ت	ตาอ์	ต
ث	ษาอ์	ษ
ج	ญีม	ญ (จญ์ ในกรณีเป็นตัวสะกดสุดท้าย)
ح	หาอ์	ห
خ	คออ์	ค
د	ดาล	ด
ذ	ษาล	ษฺ
ر	รออ์	ร
ز	ซาล	ซ
س	สีน	ส
ش	ชีน	ช
ص	ศอด	ศ
ض	ฎอด	ฎ
ط	ฏออ์	ฏ
ظ	ซฺออ์	ซฺ
ع	อัยนฺ	อฺ
غ	ฆอยนฺ	ฆ
ف	ฟาอ์	ฟ

ق	กอฟ	กฺ
ك	กาฟ	ก
ل	ลาม	ล
م	มีม	ม
ن	นูน	น
ه	ฮาอฺ	ฮ (ในกรณีเป็นตัวสะกดใช้ ฮฺ)
و	วาว	ว
ي	ยาอ์	ย
(الفتحة)		-ั (ในกรณีมีตัวสะกด เช่น มัรวาน อาดัมฯลฯ) ะ, เาะ (อ็ ในกรณีมีตัวสะกด ละสระในบางกรณีเช่น อลี บนี ฯลฯ)
(الكسرة)		-ิ
(الضمة)		-ุ
(الفتحة الممدودة)		า (อ ในกรณีมีตัวสะกด เช่น อัลฟารอบีย์ ฯลฯ)
(الكسرة الممدودة)		-ี
(الضمة الممدودة)		-ู
ال – الشمسية		อั-ตามด้วยพยัญชนะตัวแรกของคำต่อไป เช่น อัดดีน อัฏฏีนฯลฯ
ال – القمرية		อัล ตามด้วยคำต่อไปโดยไม่ต้องเว้นวรรค เช่น อัลกรุอาน อัลลอฮฺ อัลอิสลามฯลฯ

ตารางเทียบพยัญชนะอาหรับ-อังกฤษ

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
ا	อลีฟ	a
ب	บาอ์	b
ء	ฮัมซะฮฺ	a,I,u
ت	ตาอ์	t
ث	ษาอ์	th
ج	ญีม	j
ح	หาอ์	ḥ
خ	คออ์	kh
د	ดาล	d
ذ	ษาล	dh
ر	รออ์	r
ز	ซาล	z
س	สีน	s
ش	ชีน	sh
ص	ศอด	ṣ
ض	ฎอด	ḍ
ط	ฏออ์	ṭ
ظ	ซฺออ์	ẓ
ع	อัยนฺ	‘a, ‘I, ‘u
غ	ฆอยนฺ	gh
ف	ฟาอ์	f
ق	กอฟ	q
ك	กาฟ	k
ل	ลาม	l

م	มีม	m
ن	นูน	n
ه	ฮาอฺ	h
و	วาว	w
ي	ยาอ์	y

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษาเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จในโลกนี้และโลกหน้า การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการนำประชาชาติใดประชาชาติหนึ่งสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นอิสลามจึงให้ความสำคัญและจริงจังกับการแสวงหาความรู้ จะเห็นได้ว่าอายะฮฺแรกที่ถูกประทานลงมานั้นเป็นอายะฮฺที่ตระหนักและตอกย้ำถึงความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ เป็นอายะฮฺที่พูดถึงการอ่าน ทั้งนี้เพราะการอ่านนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้

อัลลอฮฺ ﷻ ดำรัสในอัลกุรอานว่า

(اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) سورة العلق

ความว่า "จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์มาจากก้อนเลือด จงอ่านเถิดและพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอน(ความรู้)ด้วยปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้" (อัลอะลัก : 1-5)

ในอัลกุรอานมีโองการหลายโองการด้วยกันที่กล่าวถึงความประเสริฐของ ความรู้และผู้รู้ เช่น ในสูเราะฮฺ al-Mujadalah อายะฮฺที่ 11 อัลลอฮฺ ﷻ ดำรัสว่า

(يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ)

ความว่า" เพราะอัลลอฮฺจะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น" (อัลมุญาดะละฮฺ : 11)

ในสูเราะฮฺ Fat◌ir อายะฮฺที่ 28 อัลลอฮฺ ﷻ ดำรัสว่า

(إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ)

ความว่า " แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮฺ แท้จริงอัลลอฮฺ นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ" (ฟาฏิร : 28)

และในสูเราะฮฺ al-Zumar อายะฮฺที่ 9 อัลลอฮฺ ﷻ ดำรัสว่า

(قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ)

ความว่า"จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ? แท้จริงบรรดาผู้มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ" (อัซซุมัร : 9)

ท่านนบี ﷺ เองได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาดังจะเห็นได้จากหะดีษ หลายๆบทของท่านที่ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้ และเป็นที่ทราบกันดีว่า การแสวงหาความรู้ นั้นเป็นข้อบังคับเหนือมุสลิมทุกคนที่จะต้องถือปฏิบัติ ตามหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ได้กล่าวไว้ว่า

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))

(أخرجه ابن ماجه 1998 : 224)

ความว่า"การแสวงหาความรู้เป็นวาญิบเหนือมุสลิมทุกคน"

(บันทึกโดย Ibn Majah , 1998 : 224)

จากประวัติศาสตร์เราจะเห็นได้ว่าท่านนบี ﷺ มีความพยายามอย่างมากที่จะให้เหล่าบรรดาเศาะหาบะฮฺของท่าน ได้ศึกษาหาความรู้ อย่างจริงจัง ท่านได้เสนอแก่เฉลยศึกที่ได้จาก

สงครามบัดรฺ ที่ชำนาญทั้งการอ่านและการเขียนและไม่มีความสามารถในการไถ่ถอนตัวเอง โดยให้เฉลยศึกเหล่านั้นทำการสอนเด็กๆชาวมะดีนะฮฺ อีกทั้งท่านนบี ﷺ เองยังได้เร่งเร้าเหล่าบรรดาเศาะหาบะฮฺของท่าน ให้ศึกษา ภาษาต่างๆ เมื่อครั้งที่ท่านได้ส่งนักเผยแ ผ่ศาสนา และนักการ ทูตไปยังกษัตริย์ และผู้นำต่างๆที่อยู่นอกคาบสมุทรอาหรับ

ท่านนบี ﷺ ไม่เคยจำกัดความรู้ และการศึกษาเฉพาะ ในวงสุภาพบุรุษเท่านั้น แต่ยังให้สุภาพสตรีได้รับส่วนแบ่ งของความรู้อย่างเท่าเทียมกัน และท่านยังได้เร่งเร้าเหล่าสุภาพบุรุษให้สอนสมาชิกในครอบครัว และญาติพี่น้องของพวกเขา นอกจากนี้แล้ว ท่านนบี ﷺ และเหล่าบรรดาเศาะหาบะฮฺไม่ได้เผยแ ผ่เชิญชวนและให้การศึกษาแก่ผู้คนเฉพาะในนครมะดีนะฮฺเท่านั้น หากแต่ยังส่งนักเผยแพร่ และบรรดา ทูตของท่านสู่พื้นที่ทุระกันดารที่อยู่ห่างไกล เพื่อให้ความรู้แก่ผู้คน และให้ความกระจ่างแจ้งแก่พวกเขาสู่หนทาง ที่ถูกต้อง ที่จะนำพาพวกเขาไปสู่พระเจ้า และได้อ่านแก่พวกเขาซึ่งอัลกุรอานที่เป็นคัมภีร์ของพระเจ้า ในจำนวนนั้นมีผู้คนที่รับหนทางที่ถูกต้องและความรู้ ที่ท่านนบี ﷺ มอบให้และอีกจำนวน หนึ่งไม่ยอมรับรู้ใน สิ่งที่ท่านน บี ﷺ ได้มอบให้ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((إِنَّ مَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ
غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ قَبِلَتْ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتْ
الْكَلَأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتْ الْمَاءَ فَنَفَعَ اللَّهُ
بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وَرَعَوْا وَأَصَابَ طَائِفَةً مِنْهَا أُخْرَى
إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلَأً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي
دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ بِمَا بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلَّمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ
بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ))

(أخرجه مسلم 1996 : 2282)

ความว่า “แท้จริงอุปมาสิ่งที่อัลลอฮฺได้แต่งตั้งฉันมาเพื่อมัน อันได้แก่หนทางที่ถูกต้องและความรู้นั้น ก็อุปมาได้กับน้ำฝนที่ตกลงมาบนพื้นแผ่นดิน พื้นดินบางส่วนเป็นพื้นดินที่ดี รับน้ำ ทำให้ต้นพืชงอกงาม และพืชพันธ์ที่มากมาย บางส่วนเป็นแอ่งหินแข็งที่เพาะปลูกไม่ได้แต่กักน้ำได้ อัลลอฮฺให้ผู้คนเอาประโยชน์จากมัน พวกเขาได้มาดื่มกิน นำน้ำไปรด และได้ใช้ในการเพาะปลูก

น้ำฝนอีกส่วนหนึ่งไปตกลงบนพื้นที่เป็นหินลื่น มันกักเก็บน้ำไว้ไม่ได้ และใช้เพาะปลูกไม่ได้ ดังกล่าวเปรียบได้กับผู้ที่เข้าใจในศาสนาของอัลลอฮฺ สิ่งที่อัลลอฮฺส่งฉันมาพร้อมกับมัน(คือทางนำที่ถูกต้องและความรู้)เป็นประโยชน์กับเขา เขารู้และสั่งสอนและเปรียบได้กับคนที่ไม่ยอมเงยหัวขึ้นรับรู้ เขาไม่ยอมรับทางนำที่ถูกต้องที่ฉันถูกส่งมาเพื่อมัน”

(บันทึกโดย Muslim,1996 : 2282)

อิสลามถือว่าการแสวงหาความรู้นั้นเป็นอิบาดะฮฺที่ได้รับผลบุญ ผู้ที่เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ แท้จริงแล้วเขากำลังอยู่ในหนทางของอัลลอฮฺ ดังหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ))

(أخرجه الترمذي 2001 : 2647)

ความว่า“ผู้ใดที่ออกไปแสวงหาความรู้ เขาก็จะอยู่ในหนทางของอัลลอฮฺจนกว่าเขาจะกลับ”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 2001 : 2647)

ผู้ที่เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ อัลลอฮฺจะทรงทำให้ง่ายแก่เขาซึ่งหนทางสู่สวนสวรรค์และเขาจะได้รับเกียรติอื่นๆอีกมากมาย เมื่อเขาได้กลายเป็นผู้รู้เขาจะได้รับเกียรติในฐานะเป็นผู้สืบทอดมรดกของบรรดานบี ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَإِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ حَتَّى الْحِيتَانِ فِي الْمَاءِ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ إِنَّ الْعُلَمَاءَ هُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَّثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ))

(أخرجه ابن ماجه 1998 : 223)

ความว่า "ผู้ใดได้เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ อัลลอฮฺจะทรงทำให้ง่ายแก่เขาซึ่งหนทางสู่สวนสวรรค์และแท้จริงบรรดามาลาอีกัตได้วางปีกๆของพวกเขาเพราะพอใจกับผู้แสวงหาความรู้และแท้จริงแล้วผู้แสวงหาความรู้นั้น จะมีผู้ขออภัยโทษให้แก่เขา ทั้งผู้ที่อยู่บนฟากฟ้าและแผ่นดินจนกระทั่งปลาที่อยู่ในน้ำ(ยังขออภัยโทษให้แก่เขา) และแท้จริง ความประเสริฐของผู้รู้เหนือผู้ทำอีบาดะฮฺนั้นเฉกเช่นความประเสริฐของดวงจันทร์เหนือดวงดาวทั้งหลาย และแท้จริงบรรดาผู้รู้คือผู้สืบทอดมรดกของบรรดานบีและแท้จริงบรรดานบีไม่ได้ทิ้งมรดกที่เป็นเงินทองแต่บรรดานบีได้ให้ความรู้เป็นมรดกดังนั้นผู้ใดที่ตักตวงเอาความรู้ (แท้จริง)เขาได้ตักตวงเอาโชคลาภอันมากมาย"

(บันทึก โดย Ibn Majah , 1998 : 223)

ในเมื่อการ แสวงหาความรู้ มีความประเสริฐที่เหลือหลาย ดังนั้นการชี้แนะ การเชิญชวน การสอน การอบรม การเผยแพร่ความรู้และ การบริการต่างๆเพื่อให้ผู้อื่นได้รับ ทางนำและความรู้จึงถือได้ว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่มีเกียรติยิ่ง ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنْ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا))

(أخرجه مسلم 1996 : 2674)

ความว่า "ผู้ใดเชิญชวนสู่ทางนำที่ถูกต้อง เขาจะได้รับผลบุญตอบแทนเท่ากับผลบุญของผู้ที่ได้ปฏิบัติตามเขา โดยไม่มีอะไรลดหย่อนจากผลบุญของพวกเขาเลย และผู้ใดเชิญชวนสู่แนวทางที่หลงผิด เขาก็จะได้รับผลตอบแทนเท่ากับบาปของผู้ที่ได้ปฏิบัติตามเขา โดยไม่มีอะไรลดหย่อนจากบาปของพวกเขาเลย"

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 2674)

ผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ ถึงแม้ว่าเขาจะเสียชีวิตไปแล้วแต่ผลบุญของการถ่ายทอดความรู้นั้นเขาจะได้รับอย่างต่อเนื่อง ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ))

(أخرجه مسلم 1996 : 1631)

ความว่า " เมื่อมนุษย์ได้เสียชีวิตลง อะมัลของเขาก็จะถูกตัดขาดจากเขา นอกจากเพียงสาม ประการ : เศาะดะเกาะฮญาริยะฮ หรือความรู้ที่ได้รับประโยชน์จากมัน หรือลูกที่ศอลิฮที่ขอดุอาให้กับเขา"

(บันทึกโดย Muslim, 1996 : 1631)

จากความสำคัญและความประเสริฐของการแสวงหาความรู้นี้เองทำให้มุสลิมในอดีตและปัจจุบันได้พยายามแสวงหาความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ศาสนาและพยายามปฏิบัติตามความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา หลังจากนั้นก็ได้ทำการเผยแพร่ความรู้ที่ได้เรียนมาในรูปแบบต่างๆไม่ว่าจะเป็นการสอน บรรยาย แต่งตำรา และในรูปแบบอื่นๆอีกมากมาย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ในแต่ละยุคแต่ละสมัยเราจะเห็นได้ว่าบรรดาอุละมาอฺมุสลิมนั้นมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ และการบริการทางวิชาการซึ่งมีส่วนสำคัญในการจรรโลงอารยธรรมโลก ตำรา หนังสือและผลงานทางวิชาการของพวกเขาเหล่านั้นเป็นสักขีพยานถึงความพยายามอย่างที่สุดในการเผยแพร่วิชาความรู้และการบริการทางวิชาการ หนึ่งในบรรดาอุละมาอฺมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ วิชาความรู้และการบริการทางวิชาการคือท่านอิมามอัชชาฟิอีย์

อิมามอัชชาฟิอีย์มีบทบาทอย่างมากในด้านการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวกับอิสลามศึกษา ไม่ว่าจะเป็นศาสตร์ในสาขาวิชาอัลกุรอานและอูลูมอัลกุรอาน ศาสตร์ในสาขาวิชาหะดีษและอูลูมอัลหะดีษ ศาสตร์ในสาขาวิชาฟิกฮฺและอูศูลอัลฟิกฮฺหรือแม้แต่ศาสตร์ ในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับท่านก็มีความเป็นเลิศ Diwan al-Imam al-Shafi'iyคือตำราที่เป็นเครื่องยืนยันถึงผลงานทางด้านวรรณกรรมที่มีลีลาการใช้ภาษาที่สละสลวยและอรรถรสที่กินใจ ท่านได้รับฉายาว่าเป็นผู้วางรากฐานวิชาอูศูลอัลฟิกฮฺ (واضع الأصول) ผู้ช่วยเหลือค้ำจุน

สุนนะฮฺของท่านนบีมูหัมมัด ﷺ (ناصر السنة) และได้รับการกล่าวขานว่าเป็นผู้นำแห่งภาษา (إمام اللغة)

นัยยะสำคัญสองประการที่จำเป็นต้องเรียนรู้จากความเป็นผู้รู้ของท่านอิมามอัช ชาฟีอีย์ ก็คือ บุคลิกภาพของท่านในฐานะผู้รู้ว่าเป็นเช่นไรอันสามารถนำมาเป็นแบบอย่างแก่ผู้คงแก่เรียน หรือนักเรียนให้ได้ตระหนักในการจะเป็นผู้รู้ที่ดีมีคุณภาพ และนัยยะที่สองก็คือแนวคิดของท่านในงานเขียนและผลงานตลอดระยะเวลาที่อยู่ในวงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดทางการศึกษาของท่านในตำรา Diwan al-Imam al-Shafi‘iy ที่มีสาระหลากหลายและสะท้อนความเป็นเลิศทางวรรณกรรมและความรอบรู้ ประกอบกับแนวคิดด้านการศึกษา ทั้งนี้หากสามารถเข้าใจบริบททั้งสองก็จะสามารถเข้าใจบทบาทและแนวคิดทางการศึกษาของท่านอย่างครอบคลุมและเป็นประโยชน์ยิ่ง

มีคำถามหลายคำถามด้วยกันเกี่ยวกับชีวประวัติ แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ที่จะต้องค้นหาคำตอบให้ได้ เพราะคำตอบเหล่านั้นเป็นกุญแจดอกหนึ่งที่สำคัญในการสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้รู้ที่มีความแตกฉานในความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา มีความเข้มข้นในวิชาการที่ได้ศึกษามา อิมามอัชชาฟีอีย์มีกระบวนการในการศึกษาหาความรู้อย่างไรที่ทำให้ท่านมีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ มีแนวคิดทางการศึกษาอะไรบ้างที่เป็นปัจจัยในการผลักดันให้ท่านมีความอดทน มุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ท่านทุ่มเททั้งแรงกายและแรงใจในการสอน ถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ความรู้ แต่งตำราและการบริการทางวิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย และอะไรบ้างที่เป็นบทบาททางการศึกษาของท่านที่ได้จุดประกายแห่งความเจริญก้าวหน้าในวงวิชาการอิสลามในยุคต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน คำถามเหล่านี้และอีกหลายๆคำถามจึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยถึงแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษา ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ศึกษาชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์
2. ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์
3. ศึกษาบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์

อัลอิมาม ฟัครุดดีน อัรรอซีย์ (al-Imam Fakhr al-Din al- Raziy : 1993) เสียชีวิต ปี 606 ฮ.ศ. ได้แต่งหนังสือชื่อ Manaqib al-Imam al-Shafi‘iy (مناقب الامام الشافعي) หนังสือนี้มีความหนาประมาณ 450 หน้า เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ ส่วนที่ 1 ว่าด้วยชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์เริ่มตั้งแต่เชื้อสายต้นตระกูลของท่าน ชีวิตของท่านในเยาว์วัยจนกระทั่งเสียชีวิต บรรดาอาจารย์และเหล่าลูกศิษย์ของท่าน ส่วนที่ 2 กล่าวถึงความรู้ของอิมามอัชชาฟีอีย์ในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิชาเตาฮีด อัลกุรอาน อูลูมุลกุรอาน หะดีษ อูลูมุลหะดีษ ฟิกฮฺ อูศูลุลฟิกฮฺ ภาษาและวรรณคดีอาหรับ และวิชาการอื่นๆที่อิมามอัชชาฟีอีย์มีความรอบรู้ และเชี่ยวชาญ ส่วนที่ 3 กล่าวถึงสถานะของอิมามอัชชาฟีอีย์ที่เหนือกว่าบรรดามุจญ์ตาฮีดีน(นักวินิจฉัยหุกม)ท่านอื่นๆ

อับดุลฆอนีย์ อัลดักรฺ (Abd al-Ghaniy al-Daqr : 2005) ได้แต่งหนังสือที่มีชื่อว่า al-Imam al-Shafi‘iy Faqih al-Sunnah al-Akbar (الامام الشافعي فقيه السنة الأكبر) หนังสือเล่มนี้ครอบคลุมถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ ลักษณะนิสัย การเดินทางของท่านจากเมืองกาซาสู่นครมักกะฮฺ การเดินทางของท่านไปยังนครมะดีนะฮฺ เพื่อศึกษากับอิมาม มาลิก การเดินทางไปยังเยเมน การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 การเดินทางของท่านไปยังอียิปต์ และการเสียชีวิตของท่าน

ฮัมซะห์ อันนัชรอตีย์ และคณะ (Ḥamzah al-Nashratiy and others : n.d.) ได้แต่งหนังสือ Nasir al-Sunnah al-Imam al-Shafi‘iy (ناصر السنة الامام الشافعي)ท่านได้กล่าวถึงบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยต่างๆ ของอิมามอัชชาฟีอีย์ เช่น ความอดทน ความกล้าหาญ ความยำเกรง ความเชื่อมั่นและการมอบหมาย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเอื้ออาทร ความสุขุมและเยือกเย็น ความพอใจในสิ่งที่มี ความสมถะ การชอบช่วยเหลือผู้ตกยากและความใจบุญสุนทาน ความฉลาดของท่าน มารยาทที่ประเสริฐและอีบาดะฮฺของท่าน

มูหัมมัด ไซนีย์ ยะห์ยา (Muhammad Zaini Yahya : 2000) ได้แต่งหนังสือเรื่อง Kisah Pengembaraan Imam Shafie เป็นหนังสือเกี่ยวกับชีวประวัติและประวัติการเดินทางของอิมามอัชชาฟีอีย์ ในการศึกษาเล่าเรียนและเผยแพร่ความรู้ ผู้แต่งได้เริ่มบทแรกด้วยการกล่าวถึงการกำเนิดและเชื้อสายต้นตระกูลของอิมาม อัชชาฟีอีย์ การศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์การเดินทางไปยังนครมะดีนะฮฺเพื่อศึกษาเล่าเรียนกับอิมามมาลิก การเดินทางไปยังเยเมน การเดินทางไปยังอิรัก การเดินทางไปยังอียิปต์ และการต้อนรับของบรรดาอุละมาอฺและชาวอียิปต์ การสอนของท่าน ณ. มัสยิด อัมรฺ อิบนุ อัลอาศ ในอียิปต์ วาระสุดท้ายของอิมามอัชชาฟีอีย์ และคำสั่งเสียของท่าน

มูหัมมัด อาบู ซะฮฺเราะฮฺ (Muhammad Abu Zahrah : n.d.) ในหนังสือของท่านเรื่อง Tarikh al-Madhahib al-Islamiyyat Fi al-Siyasat Wa al-Aqa-id Wa Tarikh al-Madhahib al-Fiqhiyyah (تاريخ المذاهب الإسلامية في السياسة والعقائد وتاريخ المذاهب الفقهية) ได้กล่าวถึงชีวประวัติของอิมาม อัชชาฟีอีย์เริ่มตั้งแต่การกำเนิดและตระกูลของท่าน ชีวิตในช่วงเยาว์วัยและการศึกษาของท่าน การทำงานของท่านที่เยเมน การถูกใส่ร้ายว่าเป็นกบฏ เป็นเหตุให้ถูกนำพาตัวไปยังเคาะลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอชีด ที่อิรัก ผู้แต่งยังได้กล่าวถึงความรู้ของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ลักษณะนิสัยของท่าน ฟิกฮฺชาฟีอีย์ ที่มาของการบัญญัติหุกมในฟิกฮฺของท่าน อิมาม อัชชาฟีอีย์กับการปกป้องสุนนะห์ มัษฮับชาฟีอีย์ และการแพร่หลายของมัษฮับ

อิบนุ กะษีร (Ibnu Kathir : 2003) เสียชีวิต ปี 774 ฮ.ศ. ในตำราของท่าน al-Bidayah wa al-Nihayah (البداية والنهاية)ได้กล่าวถึงชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์พอสังเขป บรรดาอาจารย์ที่อิมามอัชชาฟีอีย์ได้เล่าเรียนมา คำชื่นชมจากบรรดาอุละมาอฺร่วมสมัยกับท่าน

มะห์มูด มัตรอญีย์ (Mahmud Mat◌rajiy : 2003) ได้กล่าวในบทนำของการ Takhrij และ Taliq ตำรา al-Um Li al-Imam al-Shafi'iy (الأم للامام الشافعي) ซึ่งท่านได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปทางการเมืองและการปกครองในสมัยของอิมามอัชชาฟีอีย์ ชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ การเดินทางของท่านมายังมักกะฮฺและการศึกษาของท่าน การเดินทางไปใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่า ฮูซัยลฺ การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังมะดีนะฮฺ การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังเยเมน การเดินทางไปยังอิรักครั้งแรก การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 2 การเดินทางกลับมักกะฮฺ การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 3 การเดินทางไปยังอียิปต์ การป่วยและการเสียชีวิตของท่าน

ตอรีกุดดีน บินหะยีหะซัน (Tarikuddin bin Haji Hasan : 2004) ในหนังสือของท่านImam As-Shafie ได้กล่าวถึงการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์โดยท่านได้รับการศึกษาในช่วงแรก ณ.นครมักกะฮฺ ท่านสามารถท่องจำอัลกุรอานได้ทั้งเล่มเมื่อท่านอายุเพียง 7 ขวบเท่านั้น และท่องตำราอัลมุวัฏเฏาะได้ทั้งเล่มเมื่อท่านอายุได้ 10 ขวบหลังจากนั้นท่านศึกษาภาษาอาหรับและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าฮูซัยลฺที่ถือว่าเป็นชนเผ่าที่มีความเป็นเลิศในด้านภาษาอาหรับในช่วงเวลานั้น ซึ่งท่านได้ศึกษาอยู่กับชนเผ่านี้เป็นเวลา 17 ปีด้วยกัน หลังจากนั้นท่านได้เดินทางเพื่อศึกษาฟิกฮฺกับอิมามมาลิก ณ. นครมะดีนะฮฺ ถึงแม้ว่าก่อนหน้านั้นท่านก็ได้เรียนฟิกฮฺมาแล้ว ในช่วงที่ท่านมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาในเยเมน ท่านก็จะหาเวลาเพื่อศึกษาหาความรู้จากบรรดาอุละมาอฺที่นั่น และในช่วงเวลาที่ท่านถูกนำพาตัวไปยังอิรักเนื่องจากถูกใส่ร้ายว่าเป็นกบฏกับรัฐบาลฮารูน อัลรอชีดท่านก็ยังหาเวลาเพื่อศึกษาหาความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบรรดาลูกศิษย์ของอิมาม อาบูฮานีฟะฮฺในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่าน ซึ่งขณะนั้นท่านอยู่ ณ เมืองฟุซฏอฏ ในประเทศอียิปต์ท่านก็ยังหา

โอกาสเพื่อศึกษาหาความรู้เป็นเนืองนิจ ตลอดระยะเวลาที่ท่านแสวงหาความรู้ ท่านก็จะทำการสอนไปด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในทุกหนทุกแห่งที่ท่านพำนักอยู่นั้น จะมีทั้งผู้ที่เป็นอาจารย์และลูกศิษย์ของท่านด้วย ในหนังสือเล่มนี้ผู้แต่งยังได้กล่าวถึงบรรดาอาจารย์ของอิมามอัชชาฟีอีย์ เริ่มตั้งแต่บรรดาอาจารย์ของท่านในนครมักกะฮฺ ในนครมะดีนะฮฺ ในเยเมน ในอิรักและในอียิปต์และยังได้กล่าวถึงเหล่าลูกศิษย์ของท่านจากเมืองต่างๆเหล่านั้นด้วย.

อะห์มัด นะห์รอวีย์ อับดุสสลาม (Ahmad Nahrawiy Abd al-Salam : 1988) ได้ทำการวิจัยในหัวข้อเรื่อง al Imam al-Shafi‘iy fi Madhhabaihi al – Qadim Wa al –Jadeed (الامام الشـــــافعي في مذهبيه القديم والجديد) งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาเอก สาขาวิชาชารีอะฮฺ วัลกอนูน มหาวิทยาลัย อัล อัซฮัร ประเทศอียิปต์ ตีพิมพ์ครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1988 เป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์ ระหว่างทัศนะเก่ากับทัศนะใหม่ ของอิมามอัชชาฟีอีย์ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาการวิจัยออกเป็น 3 บทด้วยกัน บทที่ 1 กล่าวถึง ชีวประวัติของท่านอิมามอัชชาฟีอีย์พอสังเขป บทที่ 2 กล่าวถึง สภาพทั่วไปในยุคสมัยของอิมามอัชชาฟีอีย์ไม่ว่า ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา บทที่ 3 กล่าวถึง มัษฮับของท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ ซึ่งในบทนี้ประกอบด้วยหัวข้อย่อยที่สำคัญคือ แหล่งที่มาของบทบัญญัติในมัษฮับชาฟีอีย์ การบัญญัติหุกุมในมัษฮับชาฟีอีย์ การแพร่หลายของมัษฮับชาฟีอีย์ ตลอดจนผู้ สนับสนุนมัษฮับของท่าน ตั้งแต่ท่านยังมีชีวิต จนถึงสมัยอิมามตาญุดดีน อัสสับกีย์ (Tajuddin al-Sabkiy) กลางศตวรรษที่8 แห่งปีฮิจรียะฮฺ และช่วงท้ายของงานวิจัยยังได้กล่าวถึงงานเขียนต่างๆ ของอิมามอัชชาฟีอีย์อีกด้วย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

มูหัมมัด อับดุลรอฮีม (Muhammad Abd al-Rahim : 1997)ในหนังสือของท่าน Diwan al-Imam al-Shafi‘iy (ديوان الامام الشافعي) ได้รวบรวมและอธิบายบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมและอธิบายบทกลอนต่างๆของอิมามอัชชาฟีอีย์ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 230 เรื่อง พร้อมกับระบุถึงที่มาของกลอนแต่ละเรื่องว่ามาจากแหล่งใด กลอนแต่ละเรื่องมีความมากน้อยของบาทและบทแตกต่างกันไป ในแต่ละเรื่องนั้นผู้รวบรวมได้ให้ชื่อเรื่องของบทกลอนนั้นตามความเหมาะสมของเนื้อหากลอนหรือตามเป้าประสงค์ที่บทกลอนนั้นต้องการสื่อออกมา ในหนังสือเล่ม นี้มีบทกลอนที่เป็น แนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ประมาณ 30 เรื่องด้วยกัน

ซุหฺดี ยากัน (Zuhdi Yakan : 1962) ได้รวบรวมและอธิบายบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ในหนังสือของท่าน Diwan al-Shafi‘iy(ديوان الشافعي) เป็นหนังสือที่มีการรวบรวมและอธิบายบทกลอนต่างๆของอิมามอัชชาฟีอีย์ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นบทกลอนที่เกี่ยวข้องกับ

แนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ความพิเศษของหนังสือเล่มนี้คือผู้แต่งจะนำบทกลอนใน เรื่องเดียวกันจากนักกวีท่านอื่นๆมาสนับสนุนบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์อีกทอดหนึ่ง

อับดุลอาซิซ บิน มุฮัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ อัซ ซัดฮาน (Abdulaziz bin Muhammad bin Abd-Allah al-Sadhan : 1999) ในหนังสือของท่าน Maalim fi Tariq Talab al-Ilm (معالم في طريق طلب العلم) ได้กล่าวถึงความประเสริฐของความรู้และผู้รู้ อุปสรรคต่างๆที่ขวางกั้นการได้มาซึ่งความรู้ มารยาทที่พึงมีของผู้แสวงหาความรู้ คำสั่งเสียและโอวาทแก่ผู้แสวงหาความรู้ นอกจากนั้นผู้แต่งยังได้รวบรวมเรื่องราวและตัวอย่างต่างๆของบรรดาอุละมาอฺสมัยก่อนถึงความพยายามของพวกเขาในการแสวงหาความรู้

อามีนะฮฺ อะหมัด หะสัน (Aminah Ahmad Hasan : 1985) ได้แต่งหนังสือชื่อ Nazariyyat al Tarbiyat fi al- Quran wa Tatbiqatuha fi Ahd al-Rasul Alaihi al- Salat wa al- Salam (نظرية التربية في القران وتطبيقاتها في عهد الرسول عليه الصلاة والسلام) ผู้แต่งได้กล่าวถึง ทฤษฎีทางการศึกษาในอัลกุรอาน และการปฏิบัติการทางทฤษฎีในสมัยของท่านรอซูล ﷺ ลักษณะเฉพาะของการศึกษาในอิสลาม ความครอบคลุมของการศึกษาในทุกๆด้าน ไม่ว่าในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ในด้านปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม ประชาชาติ ในด้าน สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง

สะอีด อิสมาแอล อาลี (Said Ismail Ali : 2006)ได้แต่งหนังสือเรื่อง al-fikr al-Tarbawiy al-Islamiy wa Tahaddiyat al-Mustaqbal (الفكر التربوي الاسلامي وتحديات المستقبل) ท่านได้กล่าวถึงภาพรวมของการศึกษาในอิสลาม ความท้าทายในอนาคตต่อแนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม การศึกษาในอิสลามกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 แง่มุมต่างๆเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามจากบรรดาปราชญ์มุสลิม เช่น มุมมองของ อัลกอฎีย์อียาด อิบนุหะญัร อัลอัซกอลานีย์ อิบนุฮัซม และอัชเชากานีย์

อับดุรเราะห์มาน นะห์ลาวีย์ (Abd al-Rahman Nahlawiy : 1988) ในหนังสือของท่าน al-Tarbiyah al-Islamiyyah wa al-Mushkilat al- Mu‘ā sirah (التربية الاسلامية والمشكلات المعاصرة) เป็นหนังสือที่ว่าด้วยการศึกษาในอิสลามและปัญหาร่วมสมัย ผู้แต่งได้แบ่งเนื้อหาของหนังสือเป็น 4 บท บทแรกว่าด้วยรากฐานของการศึกษาในอิสลาม บทที่ 2 ว่าด้วย พื้นฐานของการศึกษาในอิสลาม บทที่ 3 ว่าด้วย ลักษณะเฉพาะของการศึกษาในอิสลาม บทสุดท้ายว่าด้วยปัญหาต่างๆในปัจจุบันที่ระบบ การศึกษาอิสลามสามารถเยียวยาได้

อาลี อับดุลฮาลิม มะห์มูด (Ali Abd al-Halim Mahmud : n.d.) ได้แต่งหนังสือชื่อ al-Tarbiyah al-Islamiyyah fi Surah al-Ma-idah (التربية الاسلامية في سورة المائدة) ผู้แต่งได้

กล่าวถึง มันฮัจการศึกษาในอัลกุรอาน ลักษณะพิเศษของมันฮัจการศึกษาในอัลกุรอาน เป็นมันฮัจของพระผู้เป็นเจ้า เป็นมันฮัจ ที่สมดุลและครอบคลุมในทุกมิติ ส่วน สนามของการศึกษาในอัลกุรอานนั้นเริ่มตั้งแต่ตัวของมนุษย์เอง ครอบครัว ขยายไปสู่สังคมในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ประชาชาติมุสลิม และสังคมโลก มันฮัจการศึกษาในอัลกุรอานเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมในด้านต่างๆ เช่น ในด้านร่างกาย (التربية الجسدية) จิตใจ (التربية الروحية) สติปัญญา (التربية العقلية) มารยาท (التربية الخلقية) ในด้านสังคม (التربيةالاجتماعية) เศรษฐกิจ (التربية الاقتصادية) การเมือง (التربيةالسياسية) ในบทสุดท้ายซึ่งเป็นเนื้อหาสาระหลักของหนังสือผู้แต่งได้นำเสนอการอรรถาธิบายอัลกุรอานในสูเราะห์อัลมาอีดะฮฺในแง่มุมของการศึกษาตั้งแต่อายะฮฺแรกจนถึงอายะฮฺสุดท้าย

หะสัน ลังกูลง (Hasan Langgulung : 2003)ในหนังสือของท่าน Asas Asas Pendidikan Islam ได้กล่าวถึง แนวคิดทางการศึกษาในอิสลามตั้งแต่สมัยท่านนบีมูหัมมัด ﷺ สมัยคุลาฟาอัรรอชิดีน สมัยราชวงศ์บานีอูมัยยะห์และราชวงศ์บานีอับบาซียะห์ อิมามอัชชาฟีอีย์เกิดในปี 150 ฮ.ศ. และเสียชีวิตในปี 204 ฮ.ศ เป็นช่วงที่ราชวงศ์บานีอับบาซียะห์มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา ผู้แต่งได้กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาในสมัยราชวงศ์อับบาซียะห์เป็นสมัยที่มีการเกิดขึ้นของอิมามทั้งสี่ Imam Abu Hanifah , Imam Malik bin Anas , Imam Shafi'iy และ Imam Ahmad bin Hambal หลังจากนั้นมีการเกิดของนักบันทึกหะดีษ เช่น Imam al-Bukhariy , Muslim , al-Tarmidhiy ,Abu Dawud , Ibnu Majah , Nasa'iy และท่านอื่นๆหลังจากนั้นนักอรรถาธิบาย อัลกุรอานก็ได้เกิดขึ้นตามมา เช่น ท่าน Imam al-Tabariy

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

อับดุลฮาลีม อัลญุนดีย์ (Abd al-Halim al-Jundiy : 1982) ในหนังสือของท่าน al-Imam al-Shafi'iy Nasir al-Sunnah wa Wadi'u al-Usul (الامام الشافعي ناصر السنة وواضع الاصول) ได้กล่าวถึงความรู้ความสามารถ และบทบาทของอิมามอัชชาฟีอีย์ในสาขาวิชาต่างๆหลายๆด้าน เช่น ในสาขาวิชา อัลหะดีษ และอูศูลอัลหะดีษท่านได้รับฉายาว่าเป็น Nasir al-Sunnah (ผู้ช่วยเหลือค้ำจุนสุนนะห์ของท่านนบีมูหัมมัด ﷺ) ในสาขาวิชาฟิกฮฺและอูศูลอัลฟิกฮฺ ท่านได้รับฉายาว่าเป็น Wadi' al-Usul (ผู้วางรากฐานวิชาอูศูลอัลฟิกฮฺ) ส่วนในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณคดีอาหรับท่านได้รับการกล่าวขานว่าเป็น Imam al-Lughah (ผู้นำแห่งภาษา).

มุฮัมมัด อาบู ซะห์เราะห์ (Muhammad Abu Zahrah : 1996) ได้แต่งหนังสือที่มีชื่อว่า al-Shafi'iy Hayatuhu wa Asruhu Arauhu Wa fiqhuhu (الامام الشافعي حياته وعصره اراؤه

(وفقهه   ผู้แต่งได้แบ่งเนื้อหาสาระของหนังสือออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกว่าด้วยชีวประวัติของท่านอิมามอัชชาฟีอีย์และสภาพทั่วไปในด้านต่างๆในยุคของท่าน ส่วนที่ 2 ว่าด้วยทัศนะของท่านต่อวิชา อิลม์ อัลกะลาม และชีอะห์อีมามียะห์ ฟิกฮฺชาฟีอีย์และการจัดอันดับของหลักฐานต่างๆในการบัญญัติหุกม ในมุมมองของอิมามอัชชาฟีอีย์หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ผู้แต่งรวบรวมมาจากการบรรยายของผู้แต่งเองต่อนักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชากฎหมายอิสลามมหาวิทยาลัยอัลกอฮีเราะห์ ประเทศอียิปต์ ในปี 1944-1945

มูหัมมัด หะสัน ฮีตู (Muhammad Hasan Hitu : 1988) ได้แต่งหนังสือชื่อ al-Ijtihad wa Tabaqat Mujtahidi al-Shafi'iyyah (الاجتهاد وطبقات مجتهدي الشافعية) เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการวินิจฉัยหุกม ประเภทของผู้วินิจฉัยหุกม เงื่อนไขต่างๆเกี่ยวกับการวินิจฉัยหุกม ในหนังสือเล่มนี้ ยังได้กล่าวถึงชีวประวัติอย่างย่อๆของบรรดาผู้วินิจฉัยหุกมจากสำนักคิดอิมามอัชชาฟีอีย์ซึ่งผู้แต่งได้นำเสนอมามากกว่า 80 ท่านด้วยกัน

อะห์มัด อาลี ตอฮา ร๊อยยาน (Ahmad Ali Taha Raiyyan : 1995) ได้เขียนหนังสือชื่อ Dawabit al-Ijtihad wa al-fatwa (ضوابط الاجتهاد والفتوى) เป็นหนังสือที่ว่าด้วยหลักการต่างๆในการวินิจฉัยหุกมและการฟัตวา ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาสาระของหนังสือเป็น 2ส่วน ส่วนที่หนึ่ง เกี่ยวกับการวินิจฉัยหุกม ซึ่งประกอบด้วยการอธิบายความหมายของคำว่า Ijtihad (การวินิจฉัยหุกม) หุกมของการอิจตีฮาด ประเภทและเงื่อนไขต่างๆของการอิจตีฮาด พร้อมกับการอธิบายถึงความจำเป็นในการวินิจฉัยหุกมในยุคปัจจุบัน ส่วนที่ สองเกี่ยวกับหลักการต่างๆในการฟัตวาซึ่งประกอบด้วยการอธิบายความหมายของคำว่า fatwa ประเภทและระดับชั้นของผู้ที่จะดำเนินการฟัตวา เงื่อนไขที่จำเป็นต้องมี สำหรับผู้ที่จะเป็นมุฟตีย์ มารยาทและคุณลักษณะที่มุฟตีย์พึงมีทั้งนี้เพื่อนำมาซึ่งความถูกต้องและความสมบูรณ์ในการฟัตวานั้นเอง.

อับดุลการีม ซัยดาน (Abd al-Karim Zaidan : 1996) ได้แต่งหนังสือที่มีชื่อว่า al-Madkhal li Dirasat al-Shari'ah al-Islamiyyah (المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية) ผู้แต่งได้กล่าวถึงชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ การศึกษาเล่าเรียนของท่าน การวิเคราะห์หลักฐานและผลงานทางวิชาการของท่าน

มัญดีย์ บิน มันซูร บิน ซัยยิด อัชชูรีย์ (Majdi bin Mansur bin Saiyid al-Shuriy : 1995) ได้แต่งหนังสือชื่อ Tafsir al-Imam al-Shafi'iy (تفسير الامام الشافعي) เป็นหนังสือตัฟสีรที่ผู้แต่งได้รวบรวมการตัฟสีรอัลกุรอานของอิมามอัชชาฟีอีย์ จากตำราต่างๆของท่านเช่นจากตำรา al-Um (الأم) al-Risalah (الرسالة) Ahkam al-Quran (أحكام القران) เป็นต้น ส่วนรูปแบบการตัฟสีรของท่านนั้นท่านจะยกอายะฮฺอัลกุรอานมา หลังจากนั้นจะนำเอาอายะฮฺอัลกุรอานหรือ หะดิษที่มี

ความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกันกับหัวข้อมากล่าว บางครั้งท่านจะกล่าวถึงสาเหตุของการประทานอายะฮฺลงมาและบางครั้งท่านจะยกข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการตัฟสีรมากยิ่งขึ้น

มุศฏอฟา อัล ซีบาอีย์ (Mustafa al-Siba-iy : 1998) ได้แต่งหนังสือชื่อ al-Sunnah wa Makanatuha fi al-Tashri‘i al-Islamiy (السنة ومكانتها في التشريع الاسلامي) ผู้แต่งได้กล่าวถึงสถานะของอิมามอัชชาฟีอีย์ในด้านวิชาการ อูศูลมัษฺฮับของอิมามอัชชาฟีอีย์ และบทบาทของท่านในการปกป้อง อัลสุนนะห์

มูหัมมัด อัลคูฎอรีย์ เบ็ค (Muhammad al-Khudariy Bek : 1995) ได้แต่งหนังสือชื่อ Tarikh al-Tashri’i al-Islamiy (تاريخ التشريع الاسلامي) เป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการของกฎหมายอิสลาม ผู้แต่งได้แบ่งเนื้อหาสาระของหนังสือตามพัฒนาการของกฎหมายอิสลามเป็น 6 ยุคด้วยกันยุคแรกเริ่มตั้งแต่ยุคของท่านรอซูล ﷺ ยุคที่สองเป็นยุคของ كبار الصحابة (สาวกรุ่นใหญ่ของท่านเราะสูล ﷺ ยุคที่สองนี้สิ้นสุดลงด้วยกับการสิ้นสุดการปกครองของเคาะลีฟะฮฺ อาลี บิน อาบี ฏอลิบ ยุคที่สามเป็นยุคของ صغار الصحابة (สาวกรุ่นเยาว์) ยุคที่สามนี้สิ้นสุดลงในปลายศตวรรษที่ 1 และต้นศตวรรษที่ 2 แห่งปีฮิจรียะฮฺ ยุคที่สี่เริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 2 จนถึงกลางศตวรรษที่ 4 แห่งปีฮิจรียะฮฺ เป็นยุคที่มีการกำเนิดของนักกฎหมายอิสลามมากมาย อิมามทั้งสี่ (อิมาม อาบู ฮานีฟะห์ , อิมาม มาลิก บิน อานัส , อิมามอัชชาฟีอีย์ และ อิมามอะห์มัด บิน ฮัมบัล) อิมามท่านอื่นๆเช่น ซุฟยาน บิน สะอีด อัลเษารีย์ , มูหัมมัด บิน อัลหะสัน อัลชัยบานีย์ , ยูซุฟ บิน ยะห์ยา อัล บูวัยฏีย์ , อิสมาอีล บิน ยะห์ยา อัล มูซานีย์ , อัรรอบีอฺ บิน ซูไลมาน อัล มูรอดีย์ , อับดุรเราะห์มาน บิน มูหัมมัด อัล เอาซาอีย์ , ดาวูด บิน อาลี อัซซอฮีรีย์ และ มูหัมมัด บิน ญะรีร อัฏฏอบารีย์ ยุคที่ห้าเริ่มตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 4 แห่งปีฮิจรียะฮฺ จนถึงการล่มสลายของราชวงศ์อับบาซียะห์ ยุคที่หกเริ่มตั้งแต่การล่มสลายของราชวงศ์อับบาซียะห์ จนถึงยุคปัจจุบัน

อิบนู คอลกาน (Ibnu Khalkan : n.d.) เสียชีวิต ปี 681 ฮ.ศ. ในตำราของท่าน Wafayat al-A‘a yan wa Anbaa Abnaa al-Zaman (وفيات الأعيان وأنباء أبناء الزمان) ได้กล่าวถึงชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ คำชื่นชมของบรรดาอุละมาอฺถึงความรู้ที่แตกฉานของอิมามอัชชาฟีอีย์ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น การยอมรับและคำชื่นชมจาก อิมามอะห์มัด บิน ฮัมบัล , อาบู อูบัยด อัลกอเซ็ม บิน ซัลลาม , อัลฮูมัยดีย , มะห์ฟูซ บิน อาบี เตาบะห์ อัลบัฆดาดีย์ , อาบูฮัซซาน อัซซียาดีย์ , อิบนูอับดิลฮากัม , อัรรอบิอ์ บินซูไลมาน อัลมูรอดีย์.

อักรอม ยูซุฟ อูมัร อัลกอวาซีมีย์ (Akram Yusuf Umar al-Qawasimiy : 2003) ในงานวิจัยของท่าน al-Madkhal ila Madhhab al-Imam al-Shafi'iy (المدخل الى مذهب الامام الشافعي) ได้กล่าวถึงความรู้ที่แตกฉานของอิมามอัชชาฟีอีย์ในสาขาวิชาต่างๆเช่น สาขาวิชาอัลกุรอานและอูลูมอัลกุรอาน หะดีษและอูลูมอัลหะดีษ ฟิกฮฺและอูศูลอัลฟิกฮฺ ภาษาอาหรับและวรรณคดีอาหรับ ความรู้ของอิมามอัชชาฟีอีย์ในด้านฟิกฮฺของสำนักต่างๆเช่นของสำนักมาลิก บิน อานัส สำนักอาบู ฮานีฟะห์ สำนักเอาซาอีย์ สำนัก ลัยษ์ บิน สะอ์ด ผู้วิจัยยังได้กล่าวถึงพัฒนาการของมัษฮับชาฟีอีย์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน งานวิจัย เล่มนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาเอก สาขาวิชาฟิกฮฺและอูศูลอัลฟิกฮฺ คณะกฎหมายอิสลาม มหาวิทยาลัย อัลอุรดูนียะห์ ประเทศจอร์แดน ผ่านการสอบเมื่อวันที่ 28/7/2002 และได้รับการตีพิมพ์เป็นหนังสือในปีต่อมา

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์
3. เพื่อศึกษาบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ทราบและเข้าใจถึงชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์
2. จะได้ทราบและเข้าใจถึงแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์
3. จะได้ทราบและเข้าใจถึงบทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์
4. เพิ่มประสบการณ์ด้านการวิจัยแก่ผู้วิจัย
5. เป็นข้อมูลสำหรับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจที่จะศึกษาในโอกาสต่อไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะเน้นศึกษาในเรื่องของแนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ที่นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในวงวิชาการอิสลามในยุคต่อมา ซึ่งการศึกษาทบทวนเอกสารนั้นจะมีขอบเขตของการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาชีวประวัติของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ตั้งแต่เยาว์วัย การศึกษาหาความรู้ การสอน การวินิจฉัยหุกม การฟัตวา การเดินทางไปยังเมืองต่างๆ จนถึงการเสียชีวิตของท่าน

2. ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของท่านอิมาม อัชชาฟีอีย์ ในมิติด้านผู้เรียน ผู้สอน มิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและมิติด้านอื่นๆ

3. ศึกษาบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ในสาขาวิชาอัลกุรอาน และ อูลูมอัล

กุรอาน สาขาวิชา หะดีษและอูลูมอัล หะดีษ สาขาวิชาฟิก ฮฺและอูศูลอัลฟิก ฮฺ สาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับ

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้คือ

1. การอ้างอิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยจะยึดหลักฐานจากรายงานของนักวิชาการประวัติศาสตร์ในยุคต้นๆ และจากนักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่ได้รับการยอมรับ

2. ความหมายของอัลกุรอานฉบับแปลภาษาไทยของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ เผยแพร่โดยศูนย์กษัตริย์ฟาฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอานแห่งนครมะดีนะฮฺ อัลมุเนาวะเราะห์ ประเทศซาอุดีอาราเบีย

3. การอ้างอิงต่างๆ

3.1 อัลกุรอาน จะกล่าวชื่อ สูเราะฮฺ และอายะฮฺ เช่น (อัล-อิสรอ อฺ : 1) หมายถึง ซูเราะฮ อัล – อิสรออฺ อายะฮฺที่ 1

3.2 อัลหะดีษจะอ้างถึง ผู้บันทึก ปีที่พิมพ์หนังสือและหมายเลขหะดิษเช่น(บันทึกโดย มุสลิม, 1999 : 10) หมายถึงหะดิษนี้บันทึกโดยมุสลิม ปีที่พิมพ์หนังสือ ปี 1999 หมายเลขหะดิษที่ 10

3.3 การอธิบายศัพท์จะใช้การเขียนแบบเชิงอรรถ

3.4 การแนะนำบุคคลจะแนะนำบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยโดยจะแนะนำสั้นๆ

1.7 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. ﷻ อ่านว่า สุบฮานาฮูวาตาอาลา เป็นคำสรรเสริญ ต่อเอกองค์อัลลอฮฺ แปลว่าผู้ทรงบริสุทธิ์ และผู้ทรงสูงส่งยิ่ง

2. ﷺ อ่านว่า ศ็อลลัลลอฮูอาลัยฮิวาสัลลัม เป็นคำสรรเสริญ และดูอาอฺแด่ท่านนบีมุฮัมมัด แปลว่า ขออัลลอฮฺทรงสดุดีและให้ความสันติแด่ท่าน

3. رضي الله عنه อ่านว่าเราะฎิยัลลอฮูอันฮู เป็นคำขอดูอาอฺแด่เศาะหาบะฮฺ แปลว่า ขอให้อัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อท่าน

4. رضي الله عنهم อ่านว่าเราะฎิยัลลอฮูอันฮุม เป็นคำขอดูอาอฺแด่บรรดาเศาะหาบะฮฺ แปลว่า ขอให้อัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อพวกเขา

5. (..............) วงเล็บปีกกาจะใช้สำหรับอายะฮฺ

6. ((...............)) วงเล็บคู่จะใช้สำหรับตัวบทอัลหะดิษ

7. (....................) วงเล็บเดียวจะใช้สำหรับในการเขียนรายงานอ้างอิงและการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ

8. “ ....” อัญประกาศจะใช้สำหรับแปลอัลกุรอาน อัลหะดีษและคำพูดของอุละมาอฺ

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

อิมาม หมายถึง ผู้นำ

กอฎีย์ หมายถึง ผู้พิพากษา

วาลีย์ หมายถึง ข้าหลวงของเคาะลีฟะฮฺ ซึ่งรักษาการแทนในการปกครองในเมืองต่างๆ

อาบู หมายถึง พ่อ

อิบนู หมายถึง บุตรชาย

1.9 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสารที่ผู้วิจัยพยายามศึกษาเกี่ยวกับประวัติของบุคคลนั้นก็คือ ชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์เป็นการศึกษาวิเคราะห์ ถึงลักษณะแนวคิด และบทบาทของท่านในด้านการศึกษา

การศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะ แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ใน งานวิจัย นี้เป็น การศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)แล้วนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์(Analytical Description)

ในการวิจัยเรื่องอิมาม อัชชาฟีอีย์ แนวคิดและบทบาททางการศึกษาในครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) และทุติยภูมิ(Secondary Source) ที่เกี่ยวข้องกับ ชีวประวัติ แนวคิด และบทบาททางการศึกษาของ อิมามอัชชาฟีอีย์ ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source)

1.1 คัมภีร์อัลกุรอาน

1.2 ตำราหะดีษต่างๆ เช่น ตำราเศาะหีหฺอัลบูคอรียฺ , เศาะหีหฺมุสลิม , สุนันอาบูดาวูด , สุนันอัตติรมีซีย์ ,สุนันอันนะสาอีย์และสุนันอิบนูมาญะห์

1.3 ตำราต่างๆที่แต่งโดย อิมามอัชชาฟีอีย์เองหรือลูกศิษย์ของท่านที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัยเช่นตำรา Wasiyyat al-Imam al-Shafi'iy(وصية الامام الشافعي) , al-Um (الأم) และ al-Risalah (الرسالة)

2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่หนังสือหรือเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัยซึ่งมีทั้งภาษาไทย อาหรับ มลายู และ อังกฤษ เช่น

2.1 หนังสือ สี่อีหม่าม ของ สมาน มาลีพันธ์

2.2 หนังสือ مناقب الامام الشافعي (ภาษาอาหรับ) ของ al-Imam fakhruddin al-Raziy

2.3 หนังสือ الامام الشافعي فقيه السـنة الأكبر (ภาษาอาหรับ) ของ Abdulghaniy al-daqr

2.4 หนังสือ Imam al-Syafi'e (ภาษามลายู) ของ Tarikuddin bin Haji Hasan

2.5 หนังสือ Imam Shafi'i In Quest of Knowledge (ภาษาอังกฤษ)ของ Abu Asad

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

- ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา
- หอสมุดกลาง มหาวิทยาอิสลาม นานาชาติ มาเลเซีย (U I A M) ประเทศมาเลเซีย
- หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมาลายา (U M) ประเทศมาเลเซีย
- หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์ แห่งมาเลเซีย (USM) ประเทศมาเลเซีย

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พยายามหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยจากเว็บไซต์ต่างๆ และสอบถามหาข้อมูลจากเพื่อนๆ นักศึกษาที่เคยเรียนในอียิปต์ด้วยกัน และได้ติดต่อขอข้อมูลการวิจัยจากน้องชายและเพื่อนนักศึกษาอื่นๆ ที่กำลังศึกษาอยู่ในอียิปต์โดยอีเมล์หรือส่งข้อมูลและหนังสือมาทางไปรษณีย์หรือกับนักศึกษาที่จะเดินทางกลับประเทศไทย

2. แยกข้อมูลเอกสารตามหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย แล้วค้นคว้าข้อมูลที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวโยงกับหัวข้อย่อย

หัวข้อใหญ่ 1. ชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์

หัวข้อย่อย 1.1 เชื้อสายต้นตระกูลและการกำเนิด

1.2 การศึกษาและบรรดาอาจารย์ของท่าน

1.3 การสอนและเหล่าลูกศิษย์ของท่าน

1.4 ตำราและผลงานทางวิชาการของท่าน

1.5 บุคลิกภาพของท่าน

1.6 อีบาดะฮฺของท่าน

1.7 การเดินทางของท่าน

1.8 การเสียชีวิตของท่าน

หัวข้อใหญ่ 2. แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์

หัวข้อย่อย 2.1 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน

2.2 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้สอน

2.3 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

2.4 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติด้านอื่นๆ

หัวข้อใหญ่ 3. บทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์

หัวข้อย่อย 3.1 บทบาทในสาขาวิชาอัลกุรอานและอูลูมอัลกุรอาน

3.2 บทบาทในสาขาวิชาหะดีษและอูลูมอัลหะดีษ

3.3 บทบาทในสาขาวิชาฟิกฮฺและอูศูลอัลฟิกฮฺ

3.4 บทบาทในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณกรรมอาหรับ

3. วิเคราะห์ข้อมูล
4. เขียนรายงานวิจัย
5. ตรวจสอบรายงานการวิจัยให้ถูกต้อง
6. พิมพ์รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ 2

ชีวประวัติของอิมามอัชชาฟีอีย์

2.1 เชื้อสายต้นตระกูลและการกำเนิด

2.1.1 เชื้อสายต้นตระกูลของอิมามอัชชาฟีอีย์

อิมามอัชชาฟีอีย์มีชื่อเต็มว่า มูหัมมัด บิน อิดรีส บิน อัลอับบาส บิน อุษมาน บิน อัชชาฟิอฺ บิน อัสสาอิบ บิน อุบัยดฺ บิน อับดฺยาซีด บิน ฮาชิม บิน อัลมุฏฏอลิบ บิน อับดฺมานาฟ ซึ่งเชื้อสายต้นตระกูลของอิมาม อัชชาฟีอีย์ติดต่อกับท่านนบี ﷺ ที่อับดฺมานาฟ (Fakhruddin al-Raziy , 1993 : 25)

2.1.2 เชื้อสายต้นตระกูลบิดาของท่าน

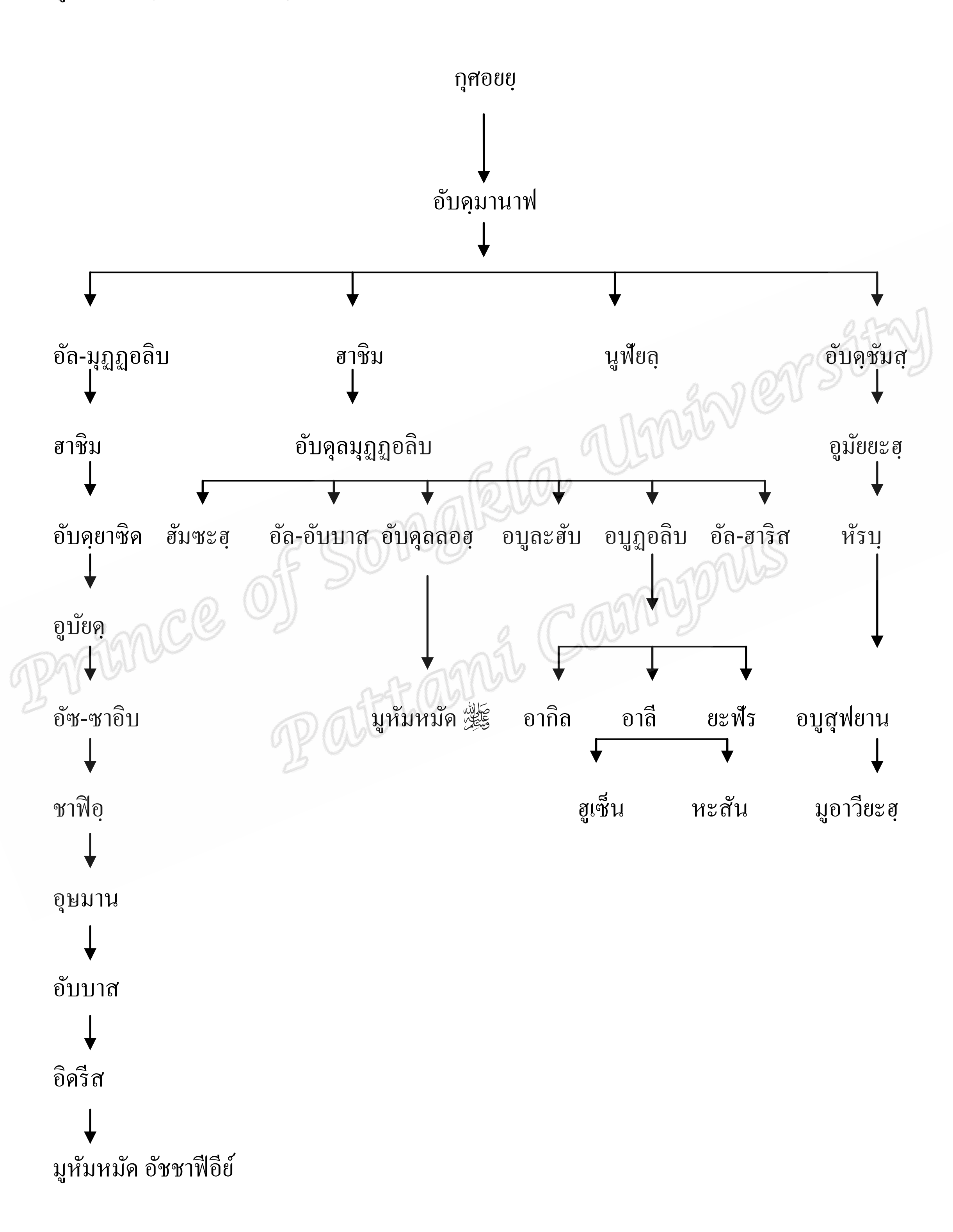
เชื้อสายต้นตระกูลบิดาของท่าน คือ อิดรีส บิน อัลอับบาส บิน อุษมาน บิน อัชชาฟิอฺ บิน อัสสาอิบ บิน อุบัยดฺ บิน อับดฺยาซีด บิน อัลมุฏฏอลิบ บิน อับดฺมานาฟ

บิดาของท่านมีพื้นเพมาจากเมืองตับบาละห์ซึ่งอยู่ในเขตติหามะห์เป็นเมืองที่อยู่ในเส้นทางสู่เยเมน หลังจากนั้นท่านเดินทางไปยังอัสกอลาน และได้เสียชีวิตที่นั้น

2.1.3 เชื้อสายต้นตระกูลมารดาของท่าน

นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่ามารดาของอิมามอัชชาฟีอีย์เป็นชาว Azdiah ซึ่งถูกสืบเชื้อสายไปถึงตัวอิมามอัชชาฟีอีย์เอง บางกระแสกล่าวว่ามารดาของท่านเป็นชาว Asadiah ซึ่ง Azdiah และ Asadiah เป็นอันเดียวกัน สิ่งที่นักประวัติศาสตร์ยกมาเป็นหลักฐานก็คือในช่วงที่อิมามอัชชาฟีอีย์เดินทางไปยังอียิปต์ชาวอียิปต์บางคนต้องการให้ที่พักพิงแก่ท่านแต่ท่านปฏิเสธและกล่าวว่าฉันต้องการพักพิงกับน้าชายของฉันชาวอัซดียีน (Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 41)

แผนภูมิแสดงการสืบเชื้อสายต้นตระกูลของอิมามอัชชาฟีอีย์กับเชื้อสายต้นตระกูลของท่านนบีมูหัมหมัด ﷺ โดยผ่านอับดฺมานาฟ

(Fauzi bin haji Awang , 1989 : 64)

2.1.4 การกำเนิด

อิมามอัชชาฟิอีย์ถือกำเนิดที่เมืองกาซ่า (غزة) ประเทศปาเลสไตน์ ในตอนเย็นของวันศุกร์เดือนระญับ ในปี 150 ฮ.ศ. เป็นปีเดียวกันที่อิมามอาบูฮานีฟะห์เสียชีวิต หลังจากนั้น 2 ปี มารดาของท่านก็พาท่านมายังนครมักกะฮฺ ณ.เมืองมักกะฮฺนี้เองที่อิมามอัชชาฟิอีย์เติบโตและได้รับการศึกษาในขั้นแรก

2.2 การศึกษาและบรรดาอาจารย์ของท่าน

2.2.1 การศึกษาของท่าน

หลังจากที่ท่านได้เดินทางมายังมักกะฮฺ อิมามอัชชาฟิอีย์ เริ่มศึกษาเล่าเรียนท่านเริ่มเรียนการอ่าน การเขียน และการท่องจำอัลกุรอาน ท่านเป็นเด็ก กำพร้าและมีฐานะยากจนแต่ความกำพร้าและความยากจนของท่านนั้นไม่ได้เป็นอุปสรรคในการแสวงหาความรู้เลย อิมาม อัชชาฟิอีย์ได้กล่าวว่า

" كنت يتيما في حجر أمي و لم يكن معها ما تعطي المعلم وكان المعلم قد رضي مني أن أخلفه إذا قام "

(Ibn al-Jawziy, n.d. : 2 / 141)

“ ฉันเป็นเด็กกำพร้าอยู่ในการเลี้ยงดูของแม่ฉันและหล่อนไม่มีสิ่ง(ค่าเล่าเรียน) ที่จะให้แก่ครู แต่ครูก็พอใจกับฉันเมื่อฉันสอนแทนเขายามที่เขาได้ลุกขึ้น (ออกไป) ”

ถึงแม้ว่าท่านจะฐานะยากจนแต่ท่านก็เป็นเด็กที่มีสติปัญญาและความจำที่ยอดเยี่ยม ครั้งหนึ่งท่านเคยกล่าวว่า

" كنت أنا في الكتاب أسمع المعلم يلقن الصبي الآية فأحفظها أنا ولقد كنت ويكتبون أئمتهم فإلى أن يفرغ المعلم من الإملاء عليهم قد حفظت جميع ما أملى فقال لي ذات يوم لا يحل أن آخذ منك شيئا "

(Yaqoot al Hamawiy.n.d. : 17/284)

“ ฉันเรียนอยู่ในกุตตาบ ฉันฟังครูสอนอายะฮฺอัลกุรอานให้กับเด็กๆฉันก็ท่องมันจนจำ และฉันก็อยู่ในสภาพอย่างนั้นโดยที่พวกเขาก็จะเขียนอยู่ และก่อนที่ครูจะเขียนให้พวกเขา

เสร็จฉันได้ท่องจำทุกสิ่งที่ครูนั้นได้เขียน แล้วครูคนนั้นได้กล่าวแก่ฉันวันหนึ่งว่า มันไม่เป็นที่อนุญาตใดๆเลยที่ฉันจะเอา (ค่าเล่าเรียน) จากเจ้า ”

ท่านแสวงหาความรู้ท่ามกลางความขัดสนและความยากจนบางครั้งท่านต้องจดบันทึกความรู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมาในเศษไม้บ้าง เศษหนังบ้าง กระดูกบ้างอิมามอัชชาฟิอีย์ได้เล่าว่า

" طلبت هذاالأمر عن خفة ذات يد كنت أجالس الناس وأتحفظ ثم اشتهيت أن أدون
وكان لنا منزل بقرب شعب الخيف وكنت آخذ العظام والأكتاف فأكتب فيها حتى امتلأ في دارنا –
من ذلك– حبان "

(Abd al-Rahman bin Abi Hatim al-Raziy , n.d. : 25)

“ ฉันได้แสวงหาการงานนี้ (ความรู้) ท่ามกลางความขัดสน ฉันจะนั่งร่วมอยู่กับผู้อื่น(เพื่อฟังการสอนเป็นประจำ) แล้วฉันก็จะท่องจำ หลังจากนั้นฉันรู้สึกปรารถนาที่จะ จดบันทึก (ความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา)และเรามีบ้านอยู่ใกล้กับ Shea-b al Khaif ฉันก็จะเอาเศษกระดูกทั่วไป เศษกระดูกจากบ่าหรือไหล่ของสัตว์บ้างแล้วฉันก็จะเขียนในนั้นจนในบ้านของฉันเต็มไปด้วยเศษกระดูกเหล่านั้น”

ด้วยความความแร้นแค้นและความยากลำบากของท่านทำให้ญาติของท่านบางคนเห็นใจและรู้สึกสงสารกับท่าน โดยแนะนำให้อิมามอัชชาฟิอีย์ทำงานหาเงินก่อนแล้วค่อยเรียนอิมามอัชชาฟิอีย์ได้เล่าว่า

" فرآني أطلب العلم فقال لي لا تعجل بهذا واقبل على ما ينفعك – يعني التكسب –
قال فجعلت لذتي في العلم وطلبه حتى رزق الله ما رزق "

(Ibn Hajar al-Asqalaniy.1310 H : 50)

“ แล้วเขาได้เห็นฉันศึกษาหาความรู้เขาก็บอกกับฉันว่า เจ้าอย่าได้รีบเร่งในสิ่งนี้เลย แต่จงมุ่งหน้าไปหาสิ่งที่เป็นประโยชน์กับเจ้าดีกว่า(คือเจ้าทำงานหาเงินก่อนแล้วค่อยเรียนทีหลัง)แต่แล้วความเอร็ดอร่อยของฉันมันอยู่ในความรู้และการแสวงหามันจนกระทั่งอัลลอฮฺ ﷻ ได้ประทานริซกีย์(ปัจจัยยังชีพ) ตามที่พระองค์ได้ทรงประทานให้”

ท่านอิมามอัชชาฟิอีย์มีความวิริยะอุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียน ท่านมีความอดทน ท่านเผชิญหน้ากับความยากจน การทดสอบและอุปสรรคมากมายอย่างไม่ท้อแท้ เมื่อท่านอายุได้ 7 ปี ท่านสามารถท่องจำอัลกุรอานได้ทั้งหมด หลังจากนั้นท่าน ได้ศึกษาหะดีษอย่างจริงจัง ท่านได้ท่องจำหะดิษและจดบันทึกหะดิษไว้เป็นจำนวนมาก เมื่อท่านอายุได้ 10 ปี ท่านสามารถท่องจำตำราอัลมุวัฏเฏาะได้ทั้งเล่ม ท่านได้กล่าวว่า

" حفظت القران وأنا ابن سبع وحفظت الموطأ وأنا ابن عشر "

(Ibn Hajar al-Asqalaniy.1310 H : 50)

“ ฉันท่องจำอัลกุรอานได้(ทั้งเล่ม)ขณะที่ฉันอายุได้ 7 ปี และฉันท่องจำอัลมุวัฏเฏาะได้(ทั้งเล่ม)ขณะที่ฉันอายุได้ 10 ปี ”

หลังจากนั้นท่านได้เดินทางไปใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่าฮูซัยลฺเป็นเวลา 17 ปี ท่านได้ศึกษาจารีตประเพณีจากชนเผ่านี้ ชนเผ่าฮูไซลฺถือได้ว่าเป็นชนเผ่าที่มีความชำนาญและความสันทัดในภาษาอาหรับมากที่สุดในเวลานั้น นอกจากท่านได้ศึกษาจารีตประเพณีและหลักภาษาอาหรับแล้ว ท่านยังได้ศึกษาและท่องจำบทกวีของชนเผ่านี้อีกเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับเรื่องนี้ อิมามอัชชาฟิอีย์ได้เล่าว่า

" ثم إني خرجت عن مكة فلزمت هزيلا في البادية أتعلم كلامها وآخذ طبعها وكانت أفصح العرب فبقيت فيهم سبع عشر سنة أرحل برحيلهم وأنزل بنزولهم فلما رجعت إلى مكة جعلت أنشدالأشعار وأذكرالآداب والأخبار وأيام العرب "

(Yaqoot al Hamawiy.n.d. : 17/284)

“ หลังจากนั้นฉันก็ได้ออกจากมักกะฮฺและมุ่งหน้าไปอยู่กับชนเผ่าฮูซัยลฺในชนบท ฉันได้ศึกษาคำพูดและแบบอย่างของพวกเขา ชนเผ่าฮูซัยลฺเป็นชนเผ่าที่มีความสันทัดในภาษาอาหรับมากที่สุด ฉันอยู่อาศัยกับพวกเขาเป็นเวลา 17 ปี ไปไหนไปด้วยกัน พักที่ไหนพักด้วยกัน หลังจากนั้นเมื่อฉันกลับไปยังมักกะฮฺฉันเริ่มประพันธ์กลอน บอกเล่าเกี่ยวกับวรรณคดีต่างๆ และประวัติศาสตร์ของชนชาวอาหรับ ”

หลังจากนั้นท่านเดินทางไปยังมะดีนะฮฺ เพื่อศึกษากับอิมามมาลิกบินอานัส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาฟิกฮฺ นอกจากอิมามมาลิกบินอานัสแล้ว อิมามอัชชาฟิอีย์ยังได้ศึกษาจากอุละมาอฺท่านอื่นๆ ในนครมะดีนะฮฺ อีกด้วยเช่นจาก อิมาม อิบรอฮิม บิน ซะอัด อัล- อันศอรีย์ , อิมาม อับดุลอาซีซ บิน มูหัมมัด อัดดาวุรดีย์ , อิมาม อิบรอฮิม บิน อาบียะห์ยา อัล อาซามีย์ , อิมาม มูหัมมัด บิน ซะอีด , อิมาม อับดุลเลาะห์ บิน นาฟิอและอูลามาอท่านอื่นๆ แต่อิมามอัชชาฟิอีย์ได้ศึกษากับอูลามาอเหล่านั้นภายในระยะเวลาสั้นๆ ไม่เหมือนกับที่ได้ทุ่มเทเวลากับการศึกษาในมัญลิสของอิมามมาลิก ทั้งนี้ เนื่องจากการเดินทางมามะดีนะฮฺของท่านก็เพื่อจะศึกษากับอิมามมาลิกเป็นหลัก

ในช่วงที่ท่านอยู่ในเยเมน อิรักหรือที่ไหนก็แล้วแต่ท่านก็มักจะหาโอกาศ ไปศึกษาหาความรู้จาก อุละมาอฺในเมืองนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ท่านอยู่ในอิรักท่านมักจะไปหาบรรดาลูกศิษย์และเพื่อนๆของอิมามอาบูฮานีฟะฮ์เพื่อศึกษาจากอุละมาอฺเหล่านั้น

คุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญของของอิมามอัชชาฟิอีย์ที่ท่านได้กลายเป็นผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่คือความอยากและความกระหายของท่านในความรู้และศาสตร์ต่างๆ ครั้งหนึ่งมีคนถามท่านว่า “ความอยากของเจ้าในความรู้เป็นอย่างไร?” อิมามอัชชาฟิอีย์ ตอบว่า “ข้าอยากจะฟังทุกคำที่ข้าไม่เคยได้ยินมา อวัยวะของฉันทุกส่วนปรารถนาที่จะฟังอย่างสนุกสนานและสุขสบายกับการได้รับฟังความรู้ เช่นเดียวกับ 2 หู ของข้าที่สนุกสนานและสุขสบายเมื่อได้ฟังมัน คนนั้นก็ถามต่ออีกว่า แล้วความกระหายของเจ้าในความรู้เป็นอย่างไรบ้าง? ท่านตอบว่า “เฉกเช่นความกระหายของผู้รวบรวมทรัพย์สมบัติเพื่อให้บรรลุถึงความเอร็ดอร่อยในการใช้มัน คนนั้นก็ถามต่ออีกว่า แล้วเจ้าจะแสวงหามันมาได้อย่างไร? ข้าจะแสวงหามันมาให้ได้เหมือนกับการแสวงหาลูกชายคนเดียวของผู้หญิงคนหนึ่งที่ลูกของหล่อนเดินหลงทางหายไป (Ibn Hajar al-Asqalaniy.1310 H : 62)

2.2.2 บรรดาอาจารย์

อิมามฟัครุดดีน อัรรอซีย์ ได้กล่าวถึงบรรดาอาจารย์ของอิมามอัชชาฟิอีย์ ที่สำคัญและโด่งดังมีทั้งหมด 19 คน 5 คนที่มักกะฮฺ 6 คน ที่มะดีนะฮฺ 4 คนที่ยะมัน (เยเมน) และ 4 คนที่อิรัก

ครูอาจารย์ที่มักกะฮฺ มี ซุฟยาน อิบนุ อู ยัยนะฮฺ มุสลิมบินคอลิดอัซซันญี ย สะอีด อิบนุซาลิม อัล ก็อดดาฮฺ ดาวูด อิบนุ อับดุรเราะฮฺมาน อัลอัฏฏอรฺ และอับดุลฮะมีด อิบนุ อับดุลอะซีซฺ บินดาวูด

ครูอาจารย์ที่มะดีนะฮฺ มี อิมามมาลิก อิบนุอะนัส (มาลิกีย) อิบรอฮีม อิบนุ ซะอฺด์ อัล อันซอรีย์ อับดุลอะซีซฺ อิบนุ มุฮัมมัด อัดดาวิรดีย์ อิบรอฮีม อิบนุ อาบียะฮฺยา , มุฮัมมัด อิบนุ อิสมาอีล อิบนุ อะบี ฟะดีก และอับดุลลอฮฺ บินนาฟิอฺ

ครูอาจารย์ที่ยะมัน (เยเมน) มี มัฏร็อฟ อิบนุ มาซิน ฮิชาม อิบนุยูซุฟ ผู้พิพากษาแห่งนครซอนอาอ์ , อุมัร อิบนุอะบี สะละมะฮฺ , และยะฮฺยา อิบนุ ฮิซาน

ส่วนครูอาจารย์ของท่านที่อิรัคก็ มี วะเกียะอฺ อิบนุ อัล ญัรราฮฺ อัลกูฟิยฺ , อาบูอูซามะห์อัลกูฟิยฺ , อิสมาอีล อิบนุ อิลยะฮฺอัลบะศ๊รีย์ และ อับดุลวะฮฺฮาบ อิบนุ อับดุลมะญีด อัลบัศรีย์ (Fakhruddin al-Raziy , 1993 : 44)

อิบนุหะญัร อัลอัสกอลานีย์ (1310 H : 52) ได้รวบรวมรายชื่อบรรดาครูอาจารย์ของอิมามอัชชาฟิอีย์ทั้งหมดในหนังสือ Tawali al-Taasis bi Ma‘āli Ibn Idris ซึ่งในรายชื่อข้างล่างนี้ได้รวมถึงครูอาจารย์ 19 ท่านที่ได้กล่าวข้างต้นด้วย

1. อิบรอฮีม บิน สะอ์ดฺ บิน อิบรอฮีม อัซซุฮฺรีย์
2. อิบรอฮีม บิน อับดุลอฺะซีซ บิน อาบี มะหฺษูเราะฮฺ
3. อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน อาบี ยะห์ยา
4. อิบรอฮีม บิน ฮะรอม
5. อุสามะฮฺ บิน ซัยด์ บิน อัสลัม
6. อิสหาก บิน ยูสุฟ อัลอัซรักฺ
7. อิสมาอีล บิน อิบรอฮีม มุกฺสิม
8. อิสมาอีล บิน ญะฟัร บิน อาบี กะษีร
9. อิสมาอีล บิน อับดุลลอฮฺ บิน กอสฏอนฏีน
10. อนัส บิน อิยาฎ
11. อัยยูบ บิน สูวัยดฺ อัลรอมลีย์
12. ญะฟัร บิน อิบรอฮีม อัฏฏออีย์
13. ฮาติม บิน อิสมาอีล อัลมะดะนีย์
14. อัลฮาริส บิน อูมัยรฺ อัลบัศรีย์
15. อัลหุร บิน อิบรอฮีม
16. หุเสน อัลอัลษัฆ
17. หัมมาด บิน อุสามะฮฺ
18. หัมมาด บิน ซัยด์ อัลบัศรีย์

19. หัมมาด บิน ซุะรีฟ
20. ดาวูด บิน อับดุรเราะห์มาน อัลอัฏฏอร
21. สะอีด บิน สะละมะฮฺ
22. สะอีด บิน มัสละมะฮฺ อัลอุมะวีย์
23. สุฟยาน บิน อุยัยนะฮฺ
24. สุไลมาน บิน อัมรฺ
25. สัมมาก บิน อัลฟัฎลฺ อัลฌุนดีย์
26. อัฏฏอฮฮาก บิน อุษมาน อัลฮิซามีย์
27. อิบาด บิน อัลอาวาม
28. อับดุลลอฮฺ บิน อิดรีส
29. อับดุลลอฮฺ บิน อัลฮาริษ อัลมักกีย์
30. อับดุลลอฮฺ บิน สะอีด บิน อับดุลมะลิก อาบูศอฟวาน อัลอุมาวีย์
31. อับดุลลอฮฺ บิน อัลมูบารัก อัลมะรูซีย์
32. อับดุลลอฮฺ บิน มูสา อัตตัยมีย์
33. อับดุลลอฮฺ บิน มุมิน
34. อับดุลลอฮฺ บิน นาฟิอฺ อัศศออิฆ
35. อับดุลลอฮฺ บิน อัลวะลีด อัลอะดานีย์
36. อับดุรเราะห์มาน บิน อาบี บักร อัลมูลัยกีย์
37. อับดุรเราะห์มาน บิน อัลหะสัน บิน อัลกอฺซิม อัลฆอสสานีย์ อัลอัซรอกฺ
38. อับดุรเราะห์มาน บิน อาบี อัซซานาด บิน ษักวาน
39. อับดุรเราะห์มาน บิน อับดุลลอฮฺ บิน อูมัร อัลอุมะรีย์
40. อับดุลอฺะซีซ บิน อับดุลลอฮฺ บิน อาบี สะละมะฮฺ
41. อับดุลอฺะซีซ บิน มูหัมมัด อัลดะวฺรดีย์
42. อับดุลมะญีด บิน อับดุลอาซีซ บิน อาบีเราว์วาด
43. อับดุลการีม บิน มูหัมมัด อัลคูรอสานีย์
44. อับดุลมาลิก บิน อัลวาลีด
45. อับดุลวะฮฺฮาบ บิน อับดุลมะญีด อัษษากอฟีย์
46. อีฏอฟ บิน คอลิด
47. อูมัร บิน อับดุรเราะห์มาน บิน มูหัยศอน
48. อัมร์ บิน ฮะบีบ

49. อัมร์ บิน อาบี สาลามะห์
50. อัมร์ บิน ยะห์ยา บิน อัมร์ บิน สะอิด อัลอูมาวีย์
51. อัลฟุฎอยล์ บิน อียาฎ
52. อัลกอซิม บิน อับดุลลอฮฺ บิน อูมัร อัลอูมารีย์
53. มาลิก บิน อานัส
54. มูหัมมัด บิน อิสมาอีล บิน อาบี ฟูดัยก์
55. มูหัมมัด บิน อัลหะสัน อัชชัยบานีย์
56. มูหัมมัด บิน คอลิด อัลญุนดีย์
57. มูหัมมัด บิน อัลอับบาส อัชชาฟีอีย์
58. มูหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ อัลอันศอรีย์
59. มูหัมมัด บิน อุษมาน บิน อาบี ศอฟวาน
60. มูหัมมัด บิน อาลี บิน ชาฟิอฺ
61. มูหัมมัด บิน อูมัร อัลวากีดีย์
62. มูหัมมัด บิน ยาซีด อัลวาสีฏีย์
63. มัรวาน บิน มูอาวียะห์
64. มุสลิม บิน คอลิด อัซเซนญีย์
65. มูฎอรริฟ บิน มาซิน อัศศอนอานีย์
66. มูอาซ บิน มูสา อัลญะฟารีย์
67. ฮีชาม บิน ยูสุฟ อัศศอนอานีย์
68. วากีอ์ บิน อัลญัรรอหฺ
69. ยะห์ยา บิน ฮิสาน
70. ยะห์ยา บิน สะอีด อัลกอฏฏอน
71. ยะห์ยา บิน สูลัยม์ อัลมักกีย์
72. ยาซีด บิน อับดุลมาลิก อัลเนาฟาลีย์
73. ยะกูบ บิน ฟะศอ
74. ยูสุฟ บิน อัลอัสวัด
75. ยูสุฟ บิน คอลิด อัสสัมตีย์
76. ยูสุฟ บิน อัมร์
77. ยูสุฟ บิน ยะกูบ บิน อัลมาญีชูน
78. อิบนู อาบี อัลกินาน อัลคูซาอีย์

2.3 การสอนและเหล่าลูกศิษย์ของท่าน

2.3.1 การสอน

อิมามอัชชาฟิอีย์เริ่มต้นทำการสอนอย่างจริงจังช่วงที่ท่านเป็นผู้ช่วยให้กับอิมามมาลิกซึ่งตอนนั้นท่านมีอายุ 29 ปี และขณะนั้นท่านเป็นนักฟิกฮฺที่โด่งดังมีลูกศิษย์จากที่ต่างๆมาศึกษาเล่าเรียน นอกจากท่านเป็นนักนิติศาสตร์อิสลามแล้วท่านยังเป็นคนหนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการตัฟซีรอัลกุรอาน วิชาที่เกี่ยวข้องกับหะดีษ ภาษา และวรรณกรรมอาหรับ วิชาฟาลัก อูศูลฟิกฮฺและวิชาประวัติศาสตร์ ท่านเป็นคนหนึ่งที่มีความชำนาญการทางด้าน กีรออาต และท่านยังอ่านอัลกุรอานได้ไพเราะอีกด้วย

ช่วงที่ท่านอยู่ในเยเมนซึ่งท่านมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในด้านฮุกม ชารีอัต ให้กับผู้ว่าการเมืองเยเมน ท่านก็ถือโอกาสสอนผู้คนที่นั้นด้วย ท่านอยู่ในเยเมนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ท่านโดนใส่ร้ายว่าก่อกบฏกับรัฐบาลฮารูนอัรรอชีดและถูกนำตัวไปยังเมือง บัฆดาด แต่ในที่สุดก็ถูกปล่อยตัวออกมาเนื่องจากท่านไม่ได้กระทำผิด จากนั้นท่านก็ถูกเชิญให้ทำการสอนที่บัฆดาด ด้วยเช่นกัน

เมื่อเคราะห์ร้ายได้ผ่านพ้นไป อิมาม อัชชาฟิอีย์ก็เดินทางกลับนครมักกะฮฺ และเริ่มทำการสอนในมัสยิดหะรอมใกล้กับบ่อน้ำซัมซัม ใกล้กับ วง ฮัลเกาะห์อาจารย์ของท่านซุฟยานบินอูยัยนะห์ ฮั ลเกาะฮ์ของอิมาม อัชชาฟิอีย์เป็นที่สนใจจากผู้คน เมื่อใดก็ตามที่ได้ฟังความสละสลวยทางวิชาการที่ท่านได้สอน ดังนั้น จึงมีผู้คนที่มารับฟัง และเรียนจากท่าน เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนฮัลเกาะห์ของท่านขยายใหญ่และเข้าใกล้กับอัลเกาะห์ของซุฟยาน บิน อูซัยนะห์ เข้าทุกที ผู้เป็นอาจารย์ก็ไม่ได้อึดอัดใจอะไร แถมยังได้สรรเสริญ และขอพรให้อิมามอัชชาฟิอีย์ได้รับผลบุ ญและได้รับความจำเริญตลอดไป ท่านซุฟยานบินอูยัยนะห์ กล่าวว่า " ขอให้อัลลอฮฺ ทรงโปรดตอบแทนความดี ให้ชายหนุ่มคนนี้ด้วยเถิด" ในช่วงฤดูกาลฮัจย์ผู้คนที่มาทำฮัจย์จะถือโอกาส เข้าไปนั่งฟังการสอนของอิมามอัชชาฟิอีย์และเมื่อพวกเขากลับไปยังประเทศของพวกเขาแล้วก็จะเผยแพร่ความรู้ของอิมามอัชชาฟิอีย์ภายในตัวทำให้ชื่อเสียงชองท่านขจรจายไปทั่วทุกสารทิศ (Hamzah al-Nashratiy : 202) ท่านใช้เวลา 17 ปีในการสอน ณ. นครมักกะฮฺ นอกจากนั้นท่านยังแต่งหนังสืออีกด้วย

ในสมัยการปกครองของ อัลมะมูน (198-218H/813-833M) ท่านเดินทางมายัง บัฆดาด(เป็นการเดินทางยังอิรักครั้งที่ 2) และท่านได้รับการต้อนรับด้วยดี และถูกจัดสถานที่สำหรับให้ท่านทำการสอนในมัสยิด บัฆดาด ซึ่งในมัสยิดนั้นมี 20 ฮาลาเกาะห์ของการเรียนการสอน เมื่ออิมามอัชชาฟิอีย์เริ่มทำการสอน ฮาลาเกาะห์ส่วนใหญ่เหล่านั้นก็มารวมตัวกับฮาลาเกาะห์ของอิมามอัชชาฟิอีย์จนในที่สุดฮาลาเกาะห์อื่นๆเหลือเพียง 3 ฮาลาเกาะห์เท่านั้น

หลังจากนั้นท่านได้เดินทางไปยังอียิปต์ตามคำเชิญของผู้ว่าการเมืองอียิปต์ ณ.ที่นั้นท่านได้ทำการสอนในมัสยิดอัมรู บิน อัล-อาศ อัรรอบีอฺ บินสุไลมานได้เล่าถึงการสอนของอิมาม อัชชาฟีอีย์ในมัสยิดอัมรู บิน อัล-อาศ ว่า อิมาม อัชชาฟีอีย์จะนั่งสอนในมัจลิสของท่านเป็นประจำ หลังละหมาดซุบฮีย ท่านจะเริ่มสอนอัลกุรอ่าน ในช่วงแรกนี้จะมีผู้เรียนอัลกุรอานมาเรียนกับท่านเมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นพวกเขาก็จะลุกขึ้น หลังจากนั้นผู้เรียนอัล หะดิษก็จะมานั่งเรียนต่อเมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นได้ในระดับหนึ่งพวกเขาก็จะลุกขึ้นแล้วตั้งวงล้อมกันเพื่อทบทวนความรู้ที่เรียนมาเมื่อถึงเวลาสายพวกเขาแย กย้ายกันไปแล้วบรรดาผู้เรียนภาษาอาหรับ หลักภาษาอาหรับ บทกลอนและฉันทลักษณ์ก็จะมาเรียนต่อและเรียนไปเรื่อยๆ เมื่อใกล้เที่ยงอิมามอัชชาฟีอีย์ก็จะเลิกแล้วลุกออกไป (Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 163) อิมามอัชชาฟีอีย์สอนอยู่อย่างนี้เป็น กิจวัตรประจำวันจนกระทั่งท่านได้เสียชีวิตลง

2.3.2 เหล่าลูกศิษย์

อิบนุหะญัร อัลอัสกอลานีย์ (1310 H : 79) ได้รวบรวมรายชื่อ เหล่าลูกศิษย์ของอิมามอัชชาฟีอีย์เท่าที่รวบรวมได้ซึ่งที่จริงแล้วมีมากกว่านี้ ในหนังสือของท่าน Tawali al-Ta'sis bi Maali Ibn Idris

1. อะห์มัด บิน อัลหัญญาจญ์ อัลมะรูซีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)

2. อะห์มัด บิน คอลิด บิน อัลคอลลาล อัลบัฆดาดีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามติรมีษีย์และอิมามนาสาอีย์)

3. อะห์มัด บิน สะอีด บิน บะชีร อัลฮามาษานีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามอาบูดาวูด)

4. อะห์มัด บิน ซีนาน บิน อัลกฺอฏฏอน (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์ อิมามมุสลิมและอิมามอาบูดาวูด)

5. อะห์มัด บิน อัศศอบาห์ บิน อาบี สุรัยจญ์ อัรรอซีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์และอิมามอาบูดาวูด)

6. อะห์มัด บิน อับดุลลอฮฺ อัลมักกีย์

7. อะห์มัด บิน อับดุรเราะห์มาน บิน วะฮฺบ์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิมและอิมามอิบนูคูซัยมะห์)

8. อะห์มัด บิน อัมร์ บิน อัสสัรห์ อาบู อัฏฏอฮิร อัลมิศรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิมและอิมามอาบูดาวูด)

9. อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน ฮัมบัล อัชชัยบานีย์

10. อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน สะอีด บิน ญิบละห์ อัศศอยรอฟีย์ อัลบัฆดาดีย์

11. อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน อัลกอซิม

12. อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน อาบี บัซซะฮฺ

13. อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน อัลวะลีด อัลอัซรอกีย์ อัลมักกีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)

14. อะห์มัด บิน อาบีมูสา มิศรีย์

15. อะห์มัด บิน ยะห์ยา บิน อับดุลอฺะซีซ อาบู อับดุรเราะห์มาน อัชชาฟีอีย์

16. อะห์มัด บิน ยะห์ยา บิน อัลวะซีร อัลมิศรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามอัลนาสาอีย์)

17. อิบรอฮีม บิน อาบี หัยยะฮฺ อัลมักกีย์

18. อิบรอฮีม บิน คอลิด อัลกัลบีย์ อาบูเษาร์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิมและอิมามอาบูดาวูด)

19. อิบรอฮีม บิน สูรอเกาะห์

20. อิบรอฮีม บิน อับดุลลอฮฺ อัลหัจญ์บีย์ อัลมักกีย์

21. อิบรอฮีม บิน อีซา บิน อาบี อัยยูบ

22. อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน อัยยูบ อัลบัศรีย์

23. อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด อัลกูฟีย์

24. อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน อัลอับบาส บิน มูหัมมัด บิน อาลี อัชชาฟีอีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามอิบนูมาญะห์)

25. อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน ฮะรอม อัลมิศรีย์

26. อิบรอฮีม บิน อัลมุนษิร อัลคูซาอีย์

27. อิสฮาก บิน อิบรอฮีม อัลมะรูซีย์ (รู้จักกันในนามอิบนูรอฮาวัยฮ์)

28. อิสฮาก บิน บะห์ลูล อัตตะนูคีย์

29. อิสฮาก บิน ศอฆีร อัลอัฏฏอร

30. อิสฮาก บิน อีสา บิน อัฏฏิบาอฺ

31. อะสัด บิน สะอีด บิน กะษีร บิน อูฟัยร์ อัลมิศรีย์

32. อิสมาอีล บิน อิบรอฮีม บิน ฏอบาบา อัลอาลาวีย์ อัลมิศรีย์

33. อิสมาอีล บิน ยะห์ยา อาบู อิบรอฮีม อัลมูซะนีย์

34. อิสมาอีล บิน อัลฮูมัยรีย์ อาบู มูหัมมัด

35. อิสมาอีล อัฏฏอยยาน อัรรอซีย์

36. อัชหับ บิน อับดุลอฺะซีซ อัลมิศรีย์

37. อัยยูบ บิน สูวัยด อัรรัมลีย์

38. บัหร์ บิน นัสร์ บิน สาบิก อัลเคาลานีย์ อัลมิศรีย์

39. บิชร์ บิน ฬียาษ อัลมูรีสีย์

40. อัลฮาริษ บิน สุรัยจญ์ อัลนักฺกฺอล

41. อัลฮาริษ บิน สุลัยมาน อัลรัมลีย์

42. หามิด บิน ยะห์ยา อัลบัลคีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามอาบูดาวูด)

43. หัรมาละห์ บิน ยะห์ยา อัตตะญีบีย์ อัลมิศรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิม)

44. อัลหะสัน บิน อิดรีส บิน ยะห์ยา อัลเคาลานีย์ อัลมิศรีย์

45. อัลหะสัน บิน อาบี อัรรอบีอฺ (เป็นอาจารย์ของอิมามอิบนูมาญะห์)

46. อัลหะสัน บิน อับดุลอาซีซ อัลญัรวีย์ อัลมิศรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)

47. อัลหะสัน บิน อุษมาน อัซซียาดีย์

48. อัลหะสัน บิน อาลี อัลคอลลาล อัลฮิลวานีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์ , มุสลิม,อาบูดาวูด , อัตติรมีซีย์และอิบนูมาญะห์)

49. อัลหะสัน บิน มูหัมมัด บิน อัศศอบาห์ อัซซะฟารอนีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย ,อาบูดาวูด , อัตติรมีซีย์, อันนสาอีย์และอิบนูมาญะห์)

50. อัลหุเสน บิน อับดุสสลาม อัลมิศรีย์

51. อัลหุเสน บิน อาลี อัลกอลลาส

52. อัลหุเสน บิน อาลี อัลกะรอบีสีย์

53. คอลิด บิน นิซาร อัลอัยลีย์

54. ดาวูด บิน อาบี ศอลิห อัลมาดานีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามอาบูดาวูด)

55. อัลรอบีอฺ บิน สุลัยมาน บิน ดาวูด อัลญีซีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามอาบูดาวูด และอันนสาอีย์)

56. อัลรอบีอ์ บิน สุลัยมาน บิน อับดุลญับบาร อัลมูรอดีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามอาบูดาวูด , อัตติรมีซีย์, อันนสาอีย์ , อิบนูมาญะห์ , อิบนูคูซัยมะห์ และอิมามท่านอื่นๆ)

57. อัซซุบัยร์ บิน สุลัยมาน อัลกูรอชีย์ มักกีย์

58. ซะกะรียา บิน ยะห์ยา อัลมิศรีย์

59. ซัยด์ บิน บิชร์ อัลฮัดรอมีย์ มิศรีย์

60. สัรจ์ อัลโฆล อัลมิศรีย์

61.สะอีด บิน อะสัด บิน มูสา บิน อิบรอฮีม บิน อัลวะลีด บิน อับดุลมาลิก

62. สะอีด บิน อัลญะหฺม์ บิน นาฟิอฺ อาบู อุษมาน

63. สะอีด บิน อีสา ตะลีด อัรรออีนีย์ อัลมิศรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบุคอรีย์)

64. สะอีด บิน กะษีร์ บิน อูฟัยรฺ อัลมิศรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบุคอรีย์)

65. สุฟยาน บิน สะอีด อัลฮะบาบ

66. สุฟยาน บิน อูยัยนะห์ อัลฮีลาลีย์

67. สุฟยาน บิน มูหัมมัด อัฏฏีรอรีย์

68. สะละมะฮฺ บิน ชาบีบ อันนัยสาบูรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิม)

69. สุลัยมาน บิน ดาวูด บิน อาลี บิน อับดุลลอฮฺ บิน อับบาส (เป็นอาจารย์ของอิมามบุคอรีย์)

70. สุลัยมาน บิน ดาวูด อัชชาซกูนีย์

71. สุลัยมาน บิน ดาวูด อัลอัฏฏอร

72. สุลัยมาน บิน อับดุลอฺะซีซ บิน อาบี ษาบิต

73. สะฮฺล์ บิน มูหัมมัด อาบู ฮาติม (เป็นอาจารย์ของอิมามอาบูดาวูด และอันนาสาอีย์)

74. สูวัยดฺ บิน สะอีด อัล-ฮัดษานีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิม)

75. ศอลิหฺ บิน อาบีศอลิหฺ อับดุลลอฮฺ บิน ศอลิฮ อัล-มิศรีย์

76. อับบาส บิน อัล-ฟารอจ อัรรียาชีย์

77. อับดุลลอฮฺ บิน อัซซูบัยร์ บิน อีซา บิน อูบัยดิลละฮฺ อัลฮูมัยดีย์ อัลมักกีย์

78. อับดุลลอฮฺ บิน ศอลิหฺ บิน มูหัมมัด อัลญฮะนีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบุคอรีย์)

79. อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลฮะกัม บิน อะยุน อัลมิศรีย์

80. อับดุลลอฮฺ บิน มูหัมมัด บิน อัลอับบาส บิน อุษมาน อัชชาฟิอีย์

81. อับดุลลอฮฺ บิน มูหัมมัด บิน อูกัยล์ อัลบัฆดาดีย์

82. อับดุลลอฮฺ บิน มูหัมมัด อัลบัลวีย์

83. อับดุลฮามีด บิน อัลวะลิด บิน อัลมูฆีเราะห์ อัลบัศรีย์

84. อับดุรเราะห์มาน บิน อิบรอฮีม อัลซุฮฺรีย์

85. อับดุรเราะห์มาน บิน อิบรอฮีม อัดดามัชกีย์

86. อับดุรเราะห์มาน บิน อับดุลลอฮฺ บิน ซีวาร อัลอัมบารีย์ อัลบัศรีย์

87. อับดุรเราะห์มาน บิน อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลฮะกัม บิน อะยุน อัลมิศรีย์

88. อับดุรเราะห์มาน บิน มะฮฺดีย์ อัลบัศรีย์
89. อับดุลอฺะซีซ บิน สุลัยมฺ บิน มัยมูน อัลกีนานีย์
90. อับดุลอฺะซีซ บิน อิมรอน บิน มิกฺลาศ อัลคูซาอีย์ อาบู อาลี อัลมิศรีย์
91. อับดุลอฺะซีซ บิน ยะห์ยา อัลมักกีย์
92. อับดุลฆอนีย์ บิน อับดุลอฺะซีซ อัลอัสสาล
93. อับดุลฆอนีย์ บิน อาบี อูกัยล์ อัลอัสสาล (เป็นอาจารย์ของอิมามอาบูดาวูด)
94. อับดุลกะรีม บิน มูหัมมัด อัลญุรญานีย์ (เป็นกอฎีมักกะฮฺ)
95. อับดุลมะลิก บิน กอรีบ อัลอัศมูอีย์
96. อับดุลมะลิก บิน ฮีชาม อัลมิศรีย์
97. อับดุสสลาม อัลอัฏฏอร
98. อูบัยดิลละฮฺ บิน อับดุลคอลิก อัลมะฮะรีย์ อัลมิศรีย์
99. อูบัยดิลละฮฺ บิน มูหัมมัด บิน ฮารูน
100. อาลี บิน ซัยดฺ อัลบัฆดาดีย์
101. อาลี บิน สุลัยมาน อัลอัคมีนีย์
102. อาลี บิน สะฮฺล์ อัลมูฆีเราะห์ อัรรัมลีย์
103. อาลี บิน อับดุลลอฮฺ บิน ญะฟัร อัลมาดีนีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)
104. อาลี บิน อับดุรเราะห์มาน บิน อัลมูฆีเราะห์ อัลมิศรีย์
105. อาลี บิน มุสลิม อัษษะกฺอฟีย์
106. อาลี บิน มะบัด บิน ชัดดาด อัรรุกีย์
107. อาลี อัลอาดัม
108. อัมร์ บิน คอลิด อัลหัรรอนีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)
109. อัมร์ บิน อาบี สะละมะฮฺ อัตตะนีซีย์
110. อัมร์ บิน ซูวาด อัลมิศริย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิม)
111. อัลฟัดล์ บิน ดะกีน อาบู นุอีม (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)
112. อัลฟัดล์ บิน อัรรอบีอฺ
113. อัลฟัดล์ บิน สลาม
114. อัลกฺอซิม บิน สลาม อาบู อูบัยดฺ
115. กูตัยบะห์ สะอีด อัลบัลคีย์ (เป็นอาจารย์ของ 5 อิมาม)
116. กอฮ์ซัม บิน อับดุลลอฮฺ บิน กอฮ์ซัม อัลอัสวานีย์

117. กะษีร อาบู นะฮฺชัล

118. อัลลัยษ์ บิน อฺาศิม อัลกอตบานีย์ อัลมิศริย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามนาสาอีย์)

119. มะหฺฟูซฺ บิน อาบี เฏาบะฮฺ

120. มูหัมมัด บิน อะห์มัด อัลมิศรีย์

121. มูหัมมัด บิน บาชีร อัชชัยบีย์ อัลมักกีย์

122. มูหัมมัด บิน อาบี บักร์ อัลมูกอดดิมีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์และมุสลิม)

123. มูหัมมัด บิน คอลัฟ อัลอัสกอลานีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามนาซาอีย์และอิบนูมาญะห์)

124. มูหัมมัด บิน สะอีด บิน ฆอลิบ อัลอัฏฏอร (เป็นอาจารย์ของอิมามอิบนูมาญะห์)

125. มูหัมมัด บิน สะอีด บิน อาบี มัรยัม อัลมิศรีย์

126. มูหัมมัด บิน อัลอับบาส อัลมักกีย์

127. มูหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลฮะกัม บิน อะยุน อัลมิศรีย์

128. มูหัมมัด บิน อับดุรรอฮีม บิน ชะรูส อัศศอนอานีย์

129. มูหัมมัด บิน อับดุลอฺะซีซ อัลวาซีฏีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)

130. มูหัมมัด บิน อาบี อัมร์

131. มูหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ อัลมัคซะมีย์ (เป็นกอฎีที่ฮิลวานและเป็นอาจารย์ของอิมามบูคอรีย์)

132. มูหัมมัด บิน กุฎน์

133. มูหัมมัด บิน มูหัมมัด บิน อิดริส อาบู อุษมาน

134. มูหัมมัด บิน มูฮาญิร

135. มูหัมมัด บิน มูซา

136. มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน ฮัสสาน อัตตะนีซีย์

137. มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน มูหัมมัด อัลวาซีร

138. มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน อาบี อูมัร อัลอาดานีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิม)

139. มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน อาบี ยะกูบ อัดดีนูรีย์

140. มัสอูด บิน สะฮฺล์

141. มุสลิม บิน คอลิด อัซซันญีย์

142. มัศอับ บิน อับดุลลอฮฺ อัซซูบัยร์

143. มูซา บิน อาบี อัลญารูด อาบู อัลวะลีด อัลมักกีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามติรมีษีย์)

144. นัสรฺ อัลมักกีย์

145. นะมีร บิน สะอีด

146. ฮารูน บิน สะอีด อัลอัยลีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิม)

147. ฮารูน บิน อับดุลลอฮฺ อัซซุฮรีย์ อัลกอฎีย์

148. ฮารูน บิน มูหัมมัด

149. อัลวะลีด บิน มุสลิม

150. วะฮฺบ์ บิน ริซก์

151. วะฮฺบ์ บิน รอชิด

152. ยาซีน บิน อับดุลอะฮัด บิน อาบี ซูรอเราะห์ อัลมิศรีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามนาสาอีย์)

153. ยะห์ยา บิน อักษัม อัลกอฎีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามติรมีษีย์และอิมามอาบีฮาติม)

154. ยะห์ยา บิน ซะกะรียา อัลอูมาวีย์

155. ยะห์ยา บิน สะอีด อัลกอฏฏอน อัลบัศรีย์

156. ยะห์ยา บิน อับดุลลอฮฺ อัลคอษอามีย์

157. ยูสุฟ บิน อูมัร บิน ยาซีด บิน ยูสุฟ อัลมิศรีย์

158. ยูสุฟ บิน ยะห์ยา อาบู ยะกูบ อัลบูวัยฏีย์

159. ยูสุฟ บิน ยาซีด อัลกอรอฏีซีย์ (เป็นอาจารย์ของอิมามนาสาอีย์)

160. ยูสุฟ บิน ยะกูบ (กอฎีย์มักกะฮฺ)

161. ยูนุส บิน อับดุลอะลา (เป็นอาจารย์ของอิมามมุสลิม)

162. อาบู ชูอัยบฺ อัลมิศรีย์

163. อาบู มัรวาน บิน อาบี อัลคะศีบ

2.4 ตำราและผลงานทางวิชาการของท่าน

อับดุลลอฮฺ อัลวีย์ หะยี หะสัน (1989 : 270) ได้รวบรวมรายชื่อตำราต่างๆของอิมามอัชชาฟิอีย์ซึ่งมีดังนี้

1 Kitab al-Hujjah (كتاب الحجة)

2.Kitab al-Mabsut (كتاب المبسوط)

3. Kitab al-Um (كتاب الأم)

4. Kitab Ahkam al-Qur'an (كتاب أحكام القرآن)

5. Kitab al-Shurat (كتاب الشرط)

6. Kitab al-Wasaya (كتاب الوصايا)

7. Kitab Fada'il Quraisy (كتاب فضائل قريش)

8. Kitab al-Figh al-Akbar (كتاب الفقه الأكبر)

9. Kitab Sifat al-Amr wa al-Nahyi (كتاب صفة الأمر والنهي)

10. Kitab al-Risalah (كتاب الرسالة)

11. Kitab al-Imla' al-Saqhir (كتاب الإملاء الصغير)

12. Kitab al-Amali al-Kubra (كتاب الأمالي الكبرى)

13. Kitab al-Mukhtasar al-Kabir wa Kitab al-Mukhtasar al-Saghir

14. Kitab al-Hukm fi Tarik al-Solat (كتاب الحكم في تارك الصلاة)

15. Kitab al-Solat al-Wajibah wa al-Tatawuo' wa al-Siyam

16. Kitab al-Zakat al-kabir (كتاب الزكاة الكبير)

17.Kitab Zakat al-fitr (كتاب زكاة الفطر)

18.Kitab Zakat Mal al-Yatim (كتاب زكاة مال اليتيم)

19. Kitab al-Siyam al-Kabir (كتاب الصيام الكبير)

20.Kitab al-Manasik al-Kabir (كتاب المناسك الكبير)

21. Kitab al-Manasik al-Awsat (كتاب المناسك الأوسط)

22. Kitab Mukhatasar al-Manasik (كتاب مختصر المناسك)

23. Kitab al-Buyu'u al-Kabir (كتاب البيوع الكبير)

24. Kitab al-Sarf wa al-Tijarah (كتاب الصرف والتجارة)

25.Kitab al-Ijarat al-Kabir (كتاب الإجارة الكبير)

26.Kitab Kary al-Ibil wa al-Rawahil (كتاب كري الإبل والرواحل)

27. Kitab al-Ijarat Imla (كتاب الإجارات إملاءً)

28.Kitab Ikhtilaf al-Ajir wa al-Musta' jir (كتاب اختلاف الأجير والمستأجر)

29.Kitab al-Iqrar wa al-Mawahib (كتاب الإقرار والمواهب)

30.Kitab Radd al-Mawarith (كتاب رد المواريث)

31.Kitab al-Nafaqah ala al-Aqarib (كتاب النفقة على الأقارب)

32.Kitab al-Wasaya al-Kabir (كتاب الوصايا الكبير)

33.Kitab al-Wasya bi al-Itq (كتاب الوصايا بالعتق)

34. Kitab al-Wasiyyah li al-Warith (كتاب الوصية للوارث)

35. Kitab al-Jinayah' ala Umm al-Wakad (كتاب الجناية على أم الولد)

36. Kitab Tahrim ma Yajma ' min al-nisa (كتاب تحريم من يجمع من النساء)

37. Kitab al-Istihqaq (كتاب الإستحقاق)

38.Kitab Iqrar Ahad al-Ibnayn bi Akh (كتاب اقرار أحد الإبنين بأخ)

39.Kitab al-Qasamah (كتاب القسامة)

40.Kitab Bay' al-Masahif (كتاب بيع المصاحف)

41.Kitab Khata' al-Tabib (كتاب خطأ الطبيب)

42.Kitab Jinayat Mu'allim al-Kuttab (كتاب جناية معلم الكتاب)

43.Kitab Jinayat al-Baytar wa al-Hajiam (كتاب جناية البيطار والحجام)

44.Kitab Istidam al-Farasain wa al-Nafsain (كتاب اصطدام الفرسين والنفسين)

45.Kitab Usul al-Fahl (كتاب أصول الفحل)

46.Kitab al-Hawalah wa al-Kafalah (كتاب الحوالة والكفالة)

47.Kitab Kara al-Ard (كتاب كرى الأرض)

48.Kitab Fard al-Sadaqah (كتاب فرض الصدقة)

49.Kitab al-Diyat (كتاب الديات)

50. Kitab al-Jihad (كتاب الجهاد)

51. Kitab al-Khars (كتاب الخرص)

52. Kitab 'Imarat al-Aradin (كتاب عمارة الأراضين)

53. Kitab al-'Uqul (كتاب العقول)

54. Kitab al-Awliya (كتاب الأولياء)

55. Kitab Sahib al-Ra'y (كتاب صاحب الرأي)

56. Kitab Habal al-habalah (كتاب حبل الحبلة)

57. Kitab Qatta' al-Tariq (قطاع الطريق)

58.Kitab al-Wasaya al-Kabir (كتاب الوصايا الكبير)

59.Kitab al-Iqrar b al-Hukm al-Zahir (كتاب الإقرار بالحكم الظاهر)

60.Kitab al-Ajnas (كتاب الأجناس)

61.Kitab Itba' Amr Rasul Allah s. a.w.

62.Kitab Mas'alat al-Janin (كتاب مسألة الجنين)

63.Kitab Wasiyyat al-Syafi'i (كتاب وصية الشافعي)

64.Kitab Dhaba'ih Bani Isra'il (كتاب ذبائح بنى اسرائيل)

65.Kitab Ghusl al-Mayyit (كتاب غسل الميت)

66.Kitab Ma Yanjus al-Ma' Mimma Khalathu (كتاب ما ينجس الماء مما خلطه)

2.5 บุคลิกภาพของท่าน

2.5.1 อุปนิสัยใจคอ

อิมามอัชชาฟีอีย์เป็นที่รู้จักว่าท่านเป็นคนที่เรียบง่ายและอยู่อย่างพอเพียงไม่ว่าจะเป็นการกิน การแต่งกาย และที่อยู่อาศัย ท่านจะกินอาหารแต่พอดีเพราะท่านเห็นว่าการกินมากๆนั้นจะนำมาซึ่งคุณลักษณะของความเกียจคร้าน ถึงแม้ว่าท่านจะไม่ใช่คนรวยแต่ท่านชอบบริจาคทานเมื่อใดก็ตามที่ท่านได้รับเงินมาคนจนและผู้ขัดสนก็จะได้รับการบริจาคทานจากท่านเสมอ ครั้งหนึ่งมีคนมาถามอัรรอบีอฺว่า " การแต่งกายของอิมาม อัชชาฟีอีย์เป็นอย่างไรบ้าง ท่านตอบว่าการแต่งกายของท่านนั้นท่านจะแต่งแบบง่ายๆ อัรรอบีอฺก็ได้เล่าแก่คนนั้นไปเรื่อยๆจนกระทั้งท่านกล่าวว่า ไม่มีวันใดที่มาเยือนอิมามอัชชาฟีอีย์นอกจากว่าท่านนั้นจะบริจาคทานให้แก่ผู้คน ท่านจะบริจาคทั้งกลางวันและกลางคืนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือนรอมฎอน ท่านจะค้นหาคนยากจนขัดสนและคนอ่อนแอเป็นประจำสม่ำเสมอเพื่อบริจาคให้แก่คนเหล่านั้น (Ibn Hajar al-Asqalaniy ,1310 H. : 68)

2.5.2 ความฉลาด

ความฉลาดเป็นคุณลักษณะที่เกิดมาตั้งแต่กำเนิดความฉลาดคือความหลักแหลมและความรวดเร็วในการเข้าใจตรงกันข้ามกับความฉลาดคือความโง่

ซุลนูน กล่าวว่า ใครที่มีคุณลักษณะ 5 ประการนี้ในตัวของเขาแน่นอนเขาจะได้รับความสุขถึงแม้ว่าเขาจะได้รับมันก่อนตายเพียง 2 ชั่วโมงก็ตาม สิ่งนั้นคืออะไร ? มารยาทที่มั่นคง วิญญาณที่ว่องไว สมองที่ปราดเปรื่อง เตาฮีด(เอกภาพ)ที่บริสุทธิ์ (Ibn al- Jauziy , n.d.: 14)

สิ่งที่ยืนยันถึงความฉลาดของอิมามอัชชาฟีอีย์คือความสามารถของท่านในการท่องจำอัลกุรอานได้ทั้งเล่มในขณะที่ท่านอายุเพียง 7 ปี ท่องจำตำรามูวัฏเฏาะได้ทั้งเล่มเมื่ออายุ 10 ปี ความรอบรู้ในภาษาและท่องจำบทกลอนฮูซัยลฺ และบทกลอนอื่นๆอีกมากมายในช่วงที่ท่านยังเยาว์วัย สิ่งเหล่านี้เป็นของขวัญที่อัลลอฮฺ ได้ประทานให้กับท่านซึ่งไม่สามารถทำได้นอกจากมนุษย์บางคนเท่านั้น (Hamzah al-Nashratiy, n.d.: 177)

ต่อไปนี้เป็นหนึ่งในหลายๆตัวอย่างของการโต้วาที(มูนาซอเราะห์)ของท่านที่บ่งบอกถึงมันสมองที่หลักแหลมและชาญฉลาดของท่าน

قال الشافعي " كتبت كتب محمد بن الحسن وعرفت قولهم وكان إذا قام ناظرت أصحابه "

فقال لي ذات يوم في الغضب " بلغني أنك تخالفنا "

قلت " إنما ذلك شيء أقوله على المناظرة "

فقال " قد بلغني غيرهذا فناظرني "

فقلت " إني أجلك وأرفعك عن المناظرة "

فقال " لابد من ذلك " فلما أبى

قلت " هات "

قال " ما تقول في رجل غصب من رجل ساجة فبنى عليه بناء أنفق عليها ألف دينار فجاء صاحب الساجة فثبّت بشاهدين عدلين أن هذا اغتصبه هذه الساجة وبني عليها هذا البناء ما كنت تحكم فيها ؟

قلت " أقول لصاحب الساجة يجب أن تأخذ قيمتها فإن رضي حكمت له بالقيمة وإن أبى إلا ساجته قلعت البناء ورددت ساجته "

فقال لي" ما تقول في رجل غصب من رجل خيط إبريسم فخاط به بطنه فجاء صاحب الخيط فثبّت بشاهدين عدلين أن هذا اغتصبه هذا الخيط فخاط به بطنه أكنت تنزع الخيط من بطنه ؟

فقلت " لا "

قال " الله أكبر تركت قولك " وقال أصحابه " تركت قولك "

فقلت " لا تعجلوا أخبروني لو أنه لم يغصب الساجة من أحد وأراد أن يقلع البناء عنها ويبني غيره أمباح له ؟ أم محرم عليه ؟

قالوا " بل مباح له "

قلت " أفرأيت لو كان الخيط خيط نفسه فأراد أن ينزع هذا الخيط من بطنه أمباح له أم محرم عليه ؟

قالوا " بل محرم عليه "

قلت " فكيف تقيس مباحا على محرم ؟!

ثم قال " أرأيت لو أن رجلا اغتصب من رجل ساجة وأدخله في سفينته ولجج في البحرفثبّت صاحب اللوح بشاهدين عدلين أن هذا اغتصبه هذا اللوح وأدخله في سفينته أكنت تنزع اللوح من السفينة ؟

قلت " لا "

قال " الله أكبر تركت قولك " وقال أصحابه " تركت قولك "
فقلت " أرأيت لو كان اللوح لوح نفسه ثم أراد أن ينزع ذلك اللوح من السفينة حال كونها في لجة البحر أمباح ذلك له ؟ أم محرم عليه ؟

قال " محرم عليه "

قال وكيف يصنع صاحب السفينة ؟

قلت " آمره أن يقرب سفينته إلى أقرب المراسي مرسى لا يهلك فيه هو ولا أصحابه ثم أنزع اللوح وأدفعه إلى صاحبه وأقول له أصلح سفينتك واذهب "

قال محمد بن الحسن – فيما يحتج به – " أليس قد قال النبي صلى الله عليه وسلم لا ضرر ولا ضرار "

قلت " هو أضربنفسه لم يضر به أحد "

ثم قلت له " ما تقول في رجل اغتصب من رجل جارية فأولدها عشرة كلهم قد قرأوا القران وخطبوا على المنابر وقضوا بين الناس فثبّت صاحب الجارية بشاهدين عدلين أن هذا اغتصبه هذه الجارية وأولدها هؤلاء الأولاد فننشدتك ما كنت تحكم ؟

قال " كنت أحكم بأولاده رقيقا لصاحب الجارية وأرد الجارية عليه "

فقلت رحمك الله أيهما أعظم ضررا إن رددت أولاده رقيقا أو إن قلعت البناء عن الساحة ؟!!
(Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 242-245)

อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวว่า ฉันได้บันทึกตำราต่างๆ ของมูหัมมัดบิน อัลหะสัน และฉันก็ได้รู้ถึงคำพูดของพวกเขาและโดยปกติแล้วเมื่อเขา(มูหัมมัดบินอัลหะสัน) ลุกขึ้น (ออกไปจากวงเสวนา) ฉันก็จะโต้แย้ง กับเพื่อนๆ ของพวกเขา วันหนึ่งเขามาบอกกับฉันด้วยความโมโหว่า " ฉันได้ข่าวว่าเจ้านั้นมีความเห็นที่แตกต่างกับพวกเรา"

ฉันก็ตอบว่า " แท้จริงแล้วสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ฉันพูดในการโต้วาทีเท่านั้น"

เขาก็กล่าวว่า " แต่ที่ฉันได้ข่าวมามันไม่ใช่อย่างนั้น เจ้าต้องลองโต้วาทีโต้ตอบกับฉัน "

ฉันตอบว่า "แท้จริงฉันให้เกียรติกับท่าน และฉันยกท่านออกจากการโต้วาที (ไม่โต้วาทีด้วยเพราะให้เกียรติกับผู้ที่อวุโสกว่า) "

เขาบอกว่า " แต่มันจำเป็นต้องมีการเสวนาโต้ตอบกับเจ้า"

เมื่อเขาไม่ยอมฉันก็กล่าวว่า " จงเอามา" (เอาประเด็นปัญหาที่จะโต้วาทีมา)

เขาถามว่า "เจ้าจะว่าอย่างไรกับชายคนหนึ่งที่ขโมยไม้สักจากชายอีกคนหนึ่งแล้วใช้ไม้สักนั้นในการสร้างอาคารและได้ใช้จ่ายในการก่อสร้างเป็นเงิน 1000 ดีนัร หลังจากนั้นเจ้าของไม้สักนั้นได้มาหาเขาพร้อมกับได้ยืนยันด้วยพยาน 2 คน ที่ยุติธรรม แท้จริงแล้วชายคนนี้ได้ขโมยไม้สักนั้นแล้วใช้มันในการสร้างเป็นอาคาร แล้วเจ้าจะตัดสินในประเด็นปัญหานี้อย่างไร ?

ฉันตอบว่า " ฉันก็จะบอกกับเจ้าของไม้สักนั้นว่า ท่านจำเป็นที่จะต้องคิดราคาไม้สักนั้น ถ้าเขาพอใจก็ให้หุกมกับเขาด้วยราคาที่ตกลงกัน และถ้าหากเขาปฏิเสธนอกจากจะเอาแผ่นไม้สักคืนกรณีเดียว ท่านก็ถอนไม้สักนั้นออกมาจากตัวอาคาร"

เขาถามต่ออีกว่า " เจ้าจะว่าอย่างไรกับชายคนหนึ่งที่ขโมยเส้นด้าย แล้วเขาเย็บท้องของเขาด้วยเส้นด้ายนั้น หลังจากนั้นเจ้าของด้ายนั้นได้มาหาเขาพร้อมกับได้ยืนยันด้วยพยาน 2 คน ที่ยุติธรรม แท้จริงแล้วชายคนนี้ได้ขโมยเส้นด้ายของเขาแล้วเขาใช้ด้ายนั้นเย็บท้องของเขาแล้วเจ้าจะดึงถอดเส้นด้ายนั้นออกจากท้องของเขากระนั้นหรือ ?

ฉันตอบว่า " ไม่ "

เขาตอบว่า " อัลลอฮุอักบัร เจ้าได้ทิ้งคำพูดของเจ้าแล้ว ลูกศิษย์ของท่านก็กล่าวว่า เจ้าได้ทิ้งคำพูดของเจ้าแล้ว "

ฉันกล่าวว่า " พวกท่านอย่าเพิ่งรีบร้อนซิ พวกเจ้าบอกฉันมา ถ้าหากว่าเขาไม่ได้ขโมยไม้นั้นจากใครเลย และเขาต้องการถอดไม้นั้นออกจากตัวอาคารและสร้างใหม่แทนมันเป็นที่อนุญาติแก่เขาหรือไม่ ?

พวกเขาตอบว่า " เป็นที่อนุญาติแก่เขา"

ฉันจึงถามพวกเขาว่า ท่านจงบอกฉันมาว่าถ้าหากเส้นด้ายนั้นเป็นเส้นด้ายของเขาเองแล้วเขาต้องการที่จะถอดมันออกจากท้องของเขา มันเป็นที่อนุญาติแก่เขาหรือไม่ ?

พวกเขาตอบว่า " ไม่เป็นที่อนุญาติแก่เขา"

ฉันจึงถามว่า แล้วท่านกียาส(เปรียบเทียบหรือเทียบเคียง)สิ่งที่อนุญาติกับสิ่งที่ไม่อนุญาติ ได้อย่างไร ?

แล้วเขาก็ถามอีกว่า "เจ้าจงบอกฉันมาว่าถ้าหากชายคนหนึ่งขโมยแผ่นไม้สักจากชายคนหนึ่งแล้วได้ประกอบใส่ในเรือของเขาแล้วแล่นไปบนคลื่นในท้องทะเลแล้วปรากฏว่าเจ้าของแผ่นไม้สักนั้นได้ยืนยันด้วยพยาน 2 คนที่ยุติธรรมว่า แท้จริงแล้วชายคนนี้ได้ขโมยแผ่นไม้สักแล้วได้ประกอบมันใส่ในเรือของเขา แล้วเจ้าจะถอดแผ่นไม้สักนั้นจากเรือกระนั้นหรือ ?

ฉันตอบว่า " ไม่ "

เขากล่าวว่า " อัลลลอฮ อักบัร

ฉันจึงถามว่า " ท่านลองบอกฉันมาถ้าหากว่าแผ่นไม้นั้นเป็นแผ่นไม้ของเขาเองแล้วเขาต้องการถอดมันออกจากเรือในขณะที่เรือกำลังแล่นอยู่ในคลื่นทะเล การกระทำเช่นนั้นเป็นที่อนุญาตแก่เขาหรือไม่ ?

เขาตอบว่า " ไม่อนุญาติ" แล้วเจ้าของเรือจะทำอย่างไร ?

อิมามอัชชาฟีอีย์ตอบว่า " ฉันก็จะสั่งให้เขา (เจ้าของเรือ) ว่า " ซ่อมเรือของท่านก่อนแล้วก็เดินทางไป "

แล้ว มูหัมมัดบินอัลหะสันก็ได้ยกหลักฐานว่าแท้จริงท่านนบีได้กล่าวว่า لاضررولاضرار ใช่หรือไม่?

ฉันก็กล่าวว่า " เขา (คนขโมย) นั้นแหละที่ทำอันตรายให้กับตัวเขาเองไม่มีใครทำอันตรายให้กับเขาหรอก"

แล้วฉันก็ถามเขาว่า ท่านจะว่าอย่างไรกับชายคนหนึ่งที่ขโมยทาสหญิงจากชายอีกคนหนึ่งและเขาก็ได้ลูกกับทาสหญิงคนนั้น 10 คน ทุกคนท่องจำอัลกุรอานได้ทั้งหมดทุกคนอ่านคุตบะห์บนมิมบัรได้และทุกคนเป็น(ผู้พิพากษา)ตัดสินเรื่องต่างๆของมุสลีมีนหลังจากนั้นเจ้าของทาสหญิงก็ได้มายืนยันด้วยพยาน 2 คน ที่ยุติธรรมว่าแท้จริงแล้วชายคนนี้ได้ขโมยทาสหญิงนี้และมีลูกๆเหล่านั้นออกมา ดังนั้นท่านจะตัดสินอย่างไร ?

เขาตอบว่า " ฉันจะตัดสินให้ลูกๆของเขาเป็นทาสให้กับเจ้าของทาสหญิงนั้นและคืนทาสหญิงนั้นให้เขา "

ฉัน(อิมามอัชชาฟีอีย์)ตอบว่า " อะไรจะอันตรายมากกว่ากันถ้าหากว่าท่านนั้นคืนลูกๆของเขาเป็นทาสหรือว่าท่านถอนไม้สักนั้นออกมาจากตัวอาคาร "

2.5.3 ความอดทนของท่าน

ความอดทนเป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกถึงความกล้าหาญและความกล้าหาญเป็นคุณลักษณะที่ดียิ่ง การอดทนสามารถพิสูจน์ได้เมื่อคนๆหนึ่งประสบกับความทุกข์ยากและได้รับการทดสอบโดยหัวใจของเขายังมั่นคงและเผชิญหน้ากับสิ่งเหล่านั้นโดยไม่หวั่นไหว

อิมามอัชชาฟิอีย์เป็นอุละมาอฺท่านหนึ่งที่มากด้วยความอดทน ท่านกำพร้าพ่อมาแต่กำเนิดและมีฐานะยากจน ท่านพยายามแสวงหาความรู้ อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าท่านไม่มีเงินทองเพียงพอ ที่จะใช้จ่ายในการศึกษา เล่าเรียน หรือแม้แต่จะซื้อกระดาษ เพื่อจดบันทึก วิชาการ ที่ได้เล่าเรียนมาถึงกระนั้นก็ตาม ท่านก็อดทนและได้ใช้มันสมองของท่านที่แหลมคมในการท่องจำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาจนท่านได้ กลายเป็น อุละมาอฺที่ยิ่งใหญ่ ท่านได้ใช้ความอดทนของท่านในการฝ่าฟันความยากลำบากต่างๆเหล่านั้นจนประสบความสำเร็จได้ด้วยดี ท่านเผชิญหน้ากับความยากจน การทดสอบและอุปสรรคมากมาย ท่านไม่ท้อ ท่านได้ต่อสู้กับสถานการณ์ต่างๆที่หนักหน่วง ท่านได้เข้าไปในสนามแห่งความรู้ วรรณกรรม ฟิกฮฺและการวินิจฉัยหุกมฺจนได้รับชัยชนะและกลายเป็นหนึ่งในบรรดาปวงปราชญ์ที่มีความรู้ลึกและแตกฉาน (Ahmad Nahrawiy , 1988 : 17)

เมื่อท่านได้กลายเป็นผู้รู้แล้วใช่ว่าความอดทนของท่านจะลดละไม่ ท่านได้ทุ่มเท ทั้งแรงกายและแรงใจในการถ่ายทอดความรู้อย่างไม่เหน็ดเหนื่อย จะเห็นได้ว่า 17 ปีที่ท่านทำการสอนในมัสยิดอัลหะรอมในนครมักกะฮฺ ก่อนที่จะเดินทางไปยังอิรักในครั้งที่สองนั้นเป็นเครื่องยืนยัง ถึงความอดทนและมุมานะในการเผยแพร่ความรู้ หรือแม้แต่ในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่านในอียิปต์ท่านก็ยังคงถ่ายทอดความรู้ ณ.มัสยิดอัมรฺ อิบนุอัลอาศ อย่างต่อเนื่องโดยไม่เหน็ดเหนื่อย ทุกๆวันท่านจะเริ่มทำการสอนหลังละหมาดซุบฮี สอนไปเรื่อยๆจนถึงใกล้เที่ยง ท่านสอนอยู่อย่างนี้เป็นประจำเป็นเวลาเกือบ4ปีจนกระทั่งท่านได้จบชีวิตลง

2.5.4 ความใจบุญสุนทาน

ชนชาวอาหรับเป็นที่รู้กันในความใจบุญสุนทานและเป็นสิ่งหนึ่งที่พวกเขาภาคภูมิใจ มีชนชาวอาหรับหลายต่อหลายท่านด้วยกันที่มีการกล่าวขานถึงความใจบุญสุนทานของพวกเขา เช่น ท่าน ฮาเต็ม อัฏฏออีย์ , กาอับ บิน มามะห์ , เอาซฺ บินฮารีซะฮ์ และท่านหะรอม บิน ซินาน เมื่อมีการประกาศอิสลามและมีผู้เข้านับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าคนที่มีคุณลักษณะที่ดีในสมัย ญาฮีลียะห์ พวกเขาก็ยังคงรักษาคุณลักษณะที่ดีนี้ไว้ในช่วงอิสลาม เช่นกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนที่กล้าหาญในสมัยญาฮีลียะห์ก็ยังคงเป็นคนกล้าหาญในสมัยอิสลาม คนที่ใจบุญก็ยังคงใจบุญเช่นเดิม แต่เนียตถูกเปลี่ยนจากเนียตที่ต้องการได้รับการกล่าวขานและการได้มาแห่งทรัพย์สมบัติ เกียรติยศและความภาคภูมิใจได้กลายเป็นเนียตเพื่ออัลลอฮฺ ﷻ ที่ไม่มีการโอ้อวด

เพื่อชื่อเสียงเลย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเห็นได้จากบรรดาเศาะหาบะฮฺท่านนบี ﷺ เช่น อาบูบักรฺ อูมัร อุษมาน อาลี อับดุรเราะห์มานบินเอาวฟ์และท่านอื่นๆอีกมากมาย

อิมามอัชชาฟิอีย์เป็นอาหรับกูเรชคนหนึ่งที่มีความใจบุญสุนทาน ยากที่จะเทียบได้ ถึงแม้ว่าชีวิตของท่านส่วนใหญ่อยู่ในภาวะที่แร้นแค้น ไม่มีแม้แต่อาหารสำหรับ 1คืน แต่เมื่อใดก็ตามที่ท่านได้รับทรัพย์สินเงินทองท่านจะบริจาคให้กับคนยากคนจน และผู้ขัดสน ถ้าหากว่าท่านเก็บทรัพย์สินส่วนหนึ่งไว้เพื่อใช้แน่นอนการกระทำนั้นไม่ได้ลดหรือบันทอนเกียรติของท่านเลยแต่เพราะความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความใจบุญ ความปรารถ นาที่จะทำความดีและความประเสริฐของตัวท่านนั้นเอง(Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 368 - 369)

อิมามอัชชาฟิอีย์เล่าว่า " ครั้งหนึ่งเมื่อวันอีดมาถึงฉันไม่มีเงินจะใช้จ่ายเลย ภรรยาของฉันบอกกับฉันว่า ท่านเป็นคนที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเครือญาติของท่าน ถ้าท่านขอยืมเงินใช้เล็กน้อยคงไม่เป็นไร แล้วฉันก็ไปขอยืมเงินจากพวกเขา 70 ดีนัร ฉันเก็บไว้ 20 ดีนัรที่เหลือฉันนำไปใช้จ่าย แล้วได้มีชายชาวกูเรช คนหนึ่ง เดินทางมา ขอร้องถึงความต้องการของเขา ฉันก็ได้เล่าให้กับเขาฟังถึงสภาพของฉันแล้วฉันก็ยื่น 20 ดีนัร ที่มีอยู่ให้กับเขา ฉันบอกเขาว่าท่านจงเอามันตามที่ท่านต้องการ เขาตอบว่า ฉันต้องใช้มากกว่านี้ แล้วฉันก็บอกเขาว่าเอาไปเถอะ เขาก็เอามันไป แล้วฉันก็นอนคืนนั้นในสภาพที่ไม่มีแม้แต่ดีนัรหรือดิรฮัมเดียวเลย ในขณะที่ฉันกำลังอยู่ในบ้านนั้น ปรากฏว่าได้มีชายชาวกูเรชอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทนจาก ซะฟัร บินยะห์ยา อั ลบัรมากีย์ มาที่บ้านฉัน ฉันถามว่ามีเหตุการณ์อันใดเล่าถึงได้มาหาดึกดื่นป่านนี้ ? เขาตอบว่า ทุกครั้งที่ฉันจะหลับตานอน จะมีคนมากระซิบบอกฉันว่า อัชชาฟิอีย์ อัชชาฟิอีย์ ท่านจงบอกซิ ถึงสภาพความเป็นอยู่ของท่านตอนนี้ แล้วฉันก็เล่าให้เขาฟัง แล้วเขาก็เอาเงิน 500 ดีนาร ออกมาให้ฉัน หลังจากนั้นเขากล่าวว่า ฉันเพิ่มให้อีก 500 ดีนาร ก็แล้วกัน หลังจากนั้นเขาก็เพิ่มให้อีก และเพิ่มให้อีก จนครบ 2000 ดีนาร" (Fakhruddin al-Raziy , 1993 : 313 - 314)

ต่อไปนี้เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงความใจบุญสุนทานของท่านจากบรรดาเพื่อนๆและผู้ที่ใกล้ชิดกับท่าน

อัรรอบีอฺได้กล่าวว่า "แท้จริงเราเคยได้ยินผู้คนที่มีความใจบุญสุนทานมากมายและสำหรับเราก็มีกลุ่มหนึ่งที่มีความใจบุญเช่นกัน แต่เราไม่เคยเห็น (คนที่มีใจบุญเหมือนกับ)อิมามอัชชาฟิอีย์" (Ibn Hajar al-Asqalaniy ,1310 H. : 67)

อัมรฺ บิน ซาววาด อัลซัรฏี กล่าวว่า " อิมาม อัชชาฟิอีย์เป็นผู้ที่มีความใจบุญสุนทานในดินัร ดิรฮัม และอาหาร " (al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf ,n.d. : 1 / 57)

มูฮำหมัด บิน อับดิลลาฮ บิน ฮากัม กล่าวว่า " อิมามอัชชาฟิอีย์เป็นคนหนึ่งจากบรรดามนุษย์ที่ใจบุญสุนทานมากที่สุดในสิ่งที่เขามี " " (Ibn Hajar al-Asqalaniy ,1310 H. : 68)

อัรรอบีอฺ กล่าวถึงอิมาม อัชชาฟิอีย์ว่า " เมื่อใดก็ตามที่มีคนมาขอสิ่งหนึ่งสิ่งใดจากเขา ใบหน้าเขาจะแสดงเพราะรู้สึกอายจากคนขอและรีบให้ทันที แต่เมื่อท่านไม่มีสิ่งของที่จะให้ท่านก็จะฝากส่งให้ เมื่อคนนั้นได้กลับไป " (al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf ,n.d. : 1 / 58)

อัล ฮูมัยดี กล่าวว่า " ครั้งหนึ่งเมื่ออิมามอัชชาฟิอีย์เดินทางมาจากเยเมน พร้อมกับเงินจำนวน สองหมื่น ดินัรท่านได้พักแรมนอกเมืองมักกะฮฺ แล้วท่านไม่ได้ลุกขึ้นออกจากที่นั้นจนกระทั่งท่านได้บริจาคเงิน (ก่อนเข้ามักกะฮฺ) จำนวนนั้นทั้งหมด " (Ibn al- Jauziy , n.d.: 2 / 14 5)

อัล ฮูมัยดี ยังกล่าวว่า " ครั้งหนึ่ง อิมามอัชชาฟิอีย์กลับมาพร้อมกับเงิน 3000 ดีนัร แล้วบรรดาลูกพี่ลูกน้องของท่านและคนอื่นๆ ก็ได้เข้ามาหาท่าน ท่านก็เริ่มบริจาคให้กับพวกเขา จนในที่สุดท่านลุกขึ้นโดยไม่มีอะไรเหลือเลย "

อัลซุบัยรฺ บิน สุไลมาน อัลกูรอยซี กล่าวว่า " ท่านอิมามอัชชาฟิอีย์บอกว่าท่าน ฮัรซามะฮฺได้อ่านสลามของอามีรุลมุอฺมีนี่นให้กับฉัน แล้วเขากล่าวว่า ท่านถูกบัญชาให้รับเงินเป็นจำนวน 5000 ดีนัร แล้วก็นำเงินนั้นมายังท่าน หลังจากนั้นก็ได้มีคนกรอกเลือดมากรอกเลือดท่าน แล้วท่านก็ได้ให้เงินกับคนกรอกเลือดนั้น 50 ดีนัรหลังจากนั้นท่านก็ได้เอาเศษผ้ามาห่อเงินหลายๆ ห่อแล้วก็แจกจ่ายให้กับชาวกูเรชที่อยู่ในเมือง และได้ห่อแจกให้กับคนที่ท่านรู้จักจากชาวมักกะฮฺจนกระทั่งท่านกลับถึงบ้านของท่าน โดยมีเงินน้อยกว่า100ดีนัร

อิบนุคอลดูน กล่าวว่า "อุละมาอฺทั้งปวงจากบรรดานักหะดีษ , นักนิติศาสตร์อิสลาม ,นักศาสนศาสตร์ นักภาษาศาสตร์ เห็นพ้องต้องกันว่า อิมามอัชชาฟิอีย์ เป็นผู้ที่มีความยุติธรรม ความสมถะ เป็นผู้มีเกียรติ พยายามทำตนให้ห่างไกลจากความชั่ว มีความประพฤติดีงาม มีศักดิ์ศรี และมีความใจบุญสุนทาน (Ibn Khalkan, n.d : 205)

2.5.5 ความยำเกรงและการวาเราะ(งดเว้นการทำความชั่ว)

ความยำเกรง คือ การที่มุอฺมินละทิ้งในสิ่งที่เขาต้องการสู่สิ่งที่ ชารีอัตอัลลอฮฺ ซ.บ. ต้องการและฝึกหัดความปรารถณาและความเอนเอียงของเขาไปสู่สิ่งที่อัลลอฮฺโปรดปราน ส่วนวาเราะนั้นคือ การละทิ้งสิ่งที่คลุมเครือเพื่อไม่ให้เขาต้องตกลงไปในสิ่งที่ฮะรอม และบางครั้งเขาต้องละทิ้งในสิ่งที่อนุญาติเพราะกลัวเป็นสาเหตุสู่ความคลุมเครือและความคลุมเครือเป็นสาเหตุสู่สิ่งที่ฮะรอม อิมามอัชชาฟิอีย์นอกจากท่านเป็นผู้นำในด้านกฎหมายอิสลามแล้ว ท่านก็ยังเป็นอิมามแห่งการตักวาและความวาเราะอฺ(Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 362)

อัรรอบีอฺ บิน สุไลมาน กล่าวว่า อับดุลลอฮฺ บิน อับดุล ฮากัม เป็นหนึ่งในบรรดาอาจารย์ของมัษฮับมาลีกีย์ในอียิปต์ครั้งหนึ่งเคยกล่าวกับอิมามอัชชาฟิอีย์ว่า

" إذا أردت أن تسكن البلد – يعني مصر- فليكن قوت سنة ومجلس من السلطان تتعزز به فقال له الشافعي من لم تعزه التقوى فلا عزّ له ولقد ولدت بغزة وربيت بالحجاز وما عندنا قوت ليلة وما بتنا جياعا قط "

(Ibn Hajar al-Asqalaniy, 1310 H : 67)

ความว่า " ถ้าท่านต้องการอาศัยอยู่ในเมืองนี้(อียิปต์)ท่านต้องมีอาหาร (ที่เพียงพอ) สำหรับหนึ่งปีและท่านจะได้มีเกียรติในแวดวงใกล้ชิดกับวงการของผู้มีอำนาจ อิมามอัชชาฟิอีย์จึงตอบไปว่า ผู้ใดที่ความยำเกรงไม่ทำให้เขามีเกียรติดังนั้นจึงไม่มีเกียรติอะไรเลยสำหรับเขา และแท้จริงฉันเกิดที่ฆอซฺซะฮฺ (กาซา ประเทศปาเลสไตน์) และเติบโตที่ฮิญาซฉันไม่เคยมีแม้แต่อาหารสำหรับ 1 คืนแต่ไม่เคยเลยที่เราต้องนอนในลักษณะเป็นผู้อดยากหิวโหย "

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวเกี่ยวกับความยำเกรงว่า

" أنفع الذخائر التقوى وأضرها العدوان "

(al-Baihaqiy, Abi Bakr Ahmad bin al-Husain, 1970 : 2 / 171)

"ของสะสมที่มีประโยชน์มากที่สุดคือการยำเกรงและของสะสมที่มีโทษมากที่สุดคือการเป็นศัตรู"

" الخير في خمسة غنى النفس وكف الأذى وكسب الحلال والتقوى والثقة بالله "

(al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf , n.d. : 1/55)

"ความดีอยู่ใน 5 ประการ ความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ยับยั้ง(การรบกวนผู้อื่น) การแสวงหา (ปัจจัยยังชีพ) ที่ฮะลาล การยำเกรงต่ออัลลอฮฺ และการเชื่อมั่นในพระองค์"

วาเราะ หมายถึง การห่างไกลจากสิ่งที่เป็นชุบฮาต(คลุมเครือ) และสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ ดุนยาหรืออาคีเราะห์ และห่างไกลจากการพูดหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ไร้สาระ

ครั้งหนึ่งอิมามอัชชาฟิอีย์เคยสั่งเสียให้กับ อัรรอบีอฺ ว่า "โอ้ รอบิอฺ เจ้าอย่าได้พูดในสิ่งที่ไร้สาระเลยเพราะแท้จริงเมื่อเจ้าพูดในสิ่งที่ไร้สาระแล้ว มันจะ เป็นนายของ เจ้าและ เจ้า ไม่สามารถที่จะเป็นนายของมัน (al-Baihaqiy, Abi Bakr Ahmad bin al-Husain, 1970 : 2 / 172)

2.5.6 ความถ่อมตนของท่าน

อิมามอัชชาฟิอีย์ยังเป็นที่รู้จักถึงความถ่อมตนของท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบรรดาอุละมาอฺด้วยกันถึงแม้ว่าพวกเขาจะมีความเห็นที่แตกต่างกับท่าน มีชายคนหนึ่งจากอิรักถามท่านว่า ท่านมีความเห็นอย่างไรกับอิมามอาบูฮานีฟะห์ ? อิมามอัชชาฟิอีย์ตอบว่า " ท่านเป็นผู้นำแห่งอุละมาอฺอิรัก " ชายคนนั้นถามอีกว่า ท่านมีความเห็นอย่างไรกับอาบูยูซุฟ ? อิมามอัชชาฟิอีย์ตอบว่า "ท่านเป็นลูกศิษย์ของอาบูฮานีฟะห์ที่รู้มากที่สุดในเรื่องหะดิษ " ชายคนนั้นถามอีกว่า ท่านมีความเห็นอย่างไรกับมูหัมมัดบินอัลหะสัน? อิมามอัชชาฟิอีย์ตอบว่า "ท่านเป็นลูกศิษย์ของอาบูฮานีฟะห์ที่รู้มากที่สุดในเรื่องฟิกฮฺ" ชายคนนั้นถามอีกว่า ท่านมีความเห็นอย่างไรกับซูฟัร? อิมามอัชชาฟิอีย์ตอบว่า "ท่านเป็นผู้ตามมัษฮับฮานาฟีย์ที่เชี่ยวชาญมากที่สุดในเรื่องการกียาส"

ครั้งหนึ่งอัลมูซานีย์ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึงผู้รายงานหะดิษคนหนึ่งว่า "คนนี้เป็นจอมโกหกผู้ยิ่งใหญ่" อิมามอัชชาฟิอีย์จึงบอกกับอัลมูซานีย์ว่า "จงรักษาลิ้นของเจ้าและอย่าได้กล่าวว่าจอมโกหกผู้ยิ่งใหญ่ กล่าวแต่เพียงว่าหะดิษของเขาไม่เป็นที่ยอมรับ " (Muhammad Zaini Yahya , 2000 : 66)

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวเกี่ยวกับการถ่อมตนว่า

" التواضع من أخلاق الكرام والتكبرمن شيم اللئام "

(al-Baihaqiy, Abi Bakr Ahmad bin al-Husain, 1970 : 2 /200)

"การถ่อมตนนั้นเป็นมารยาทของคนที่มีเกียรติและความหยิ่งยโสนั้นเป็นบุคลิกของคนเลวทราม"

2.6 อีบาดะฮฺของท่าน

อีบาดะฮฺเป็นการเข้าใกล้อัลลอฮฺ ซ.บ. ด้วยการงานต่างๆ ที่จะนำซึ่งความยำเกรงและการให้ความยิ่งใหญ่ต่อเอกองค์อัลลอฮฺ ซ.บ. อีบาดะฮฺมี 3 ประเภท

1. อีบาดะฮฺที่ต้องใช้ร่างกาย เช่น การละหมาด การถือศีลอด
2. อีบาดะฮฺที่ต้องใช้ทรัพย์สินเงินทอง เช่น ซะกาต
3. อีบาดะฮฺที่ต้องใช้ร่างกายและทรัพย์สิน เช่น การทำฮัจญ์

หรือถ้าจะแบ่งตามลักษณะของหุกมก็สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. อีบาดะฮฺที่เป็นวาญิบ เช่น การละหมาด 5 เวลา การถือศีลในเดือนรอมฎอน การจ่ายซะกาต

2. อีบาดะฮฺที่เป็นสุนัต เช่น การละหมาดสุนัต การบริจาคทาน การถือศีลอดสุนัต

อิมามอัชชาฟิอีย์เป็นอุลามาอฺท่านหนึ่งที่มากด้วยการทำอีบาดะฮฺ ไม่ว่าจะเป็นอีบาดะฮฺที่วาญิบหรือสุนัต ไม่ว่าจะเป็นการซิกิร การอ่านอัลกุรอาน และอีบาดะฮฺอื่นๆอีกมากมาย

อิบนุลรอบีอฺ กล่าวว่า "ท่านอิมามอัชชาฟิอีย์ทำให้กลางคืนมีชีวิตชีวา (ด้วยการละหมาดตาฮัดญุดทุกคืน) จนกระทั่งท่านเสียชีวิต"

หุเสน บิน อาลี อัลการอบีซียฺ กล่าวว่า "ฉันนอนกับอิมามอัช ชาฟิอีย์ 80 คืน ท่านจะ ละหมาดตาฮัดญุด ประมาณหนึ่งในสามของเวลากลางคืน ฉันเห็นเขาละหมาดแต่ละรอกอัตจะอ่านไม่เกิน 50 อายะฮฺ เมื่ออ่านผ่านอายะฮฺขอพรท่านก็จะขอพรจากอัลลอฮฺเพื่อตัวท่านและบรรดามุมีนีน มุมีนาต เมื่ออ่านผ่านอายะฮฺเกี่ยวกับการลงโทษท่านก็จะขอจากอัลลอฮฺเพื่อให้ตัวท่านและ บรรดามุมีนีน มุมีนาต ปลอดภัยและห่างไกลจากสิ่งเหล่านั้น" (Ibn Hajar al-Asqalaniy, 1310 H : 68)

อัรรอบีอฺ กล่าวว่า "อิมามอัชชาฟีอีย์แบ่งเวลากลางคืนเป็น 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่งสำหรับการแต่งหนังสือ ส่วนที่สองสำหรับการละหมาด ส่วนที่สามสำหรับนอน " (Ibn al- Jauziy , n.d.: 2/144)

อัลมูซานีย์ กล่าวว่า " ฉันไม่เคยเห็นอิมามอัชชาฟีอีย์อ่านอัลกุรอานในเวลากลางคืนเว้นแต่ท่านจะอ่านในละหมาด(คือถ้าท่านอ่านอัลกุรอานในเวลากลางคืนแสดงว่าท่านกำลังละหมาดอยู่)" (Ibn Hajar al-Asqalaniy, 1310 H : 79)

2.7 การเดินทางของท่าน

2.7.1 การเดินทางไปยังมักกะฮฺ

อิมามอัชชาฟีอีย์เป็นหนึ่งในบรรดาอุล ะมาอฺมุสลิมที่มากด้วยการเดินทาง จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งไม่ว่าจะด้วยสาเหตุเพื่อการศึกษาหรือสาเหตุอื่นๆ ก็ตาม การเดินทา งครั้งแรกของอิมาม อัชชาฟีอีย์ คือการเดินทางจาก ฉนวนกาซ่า (غزة) ประเทศปาเลสไตน์ สู่นครมักกะ ฮฺ ประเทศ ซาอุดีอารเบียในช่วงนั้นท่านมีอายุเพียง 2 ขวบเท่านั้น มารดาท่านได้พาท่านเดินทางจากกาซ่า สู่เมืองมักกะฮฺ หลังจากที่บิดาของท่านได้เสียชีวิตลง บิดาของอิมาม อัชชาฟีอีย์ได้อาศัยอยู่ในกาซ่า ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อทำงานหาเงิน แต่หลังจากที่ต้องจบชีวิตลง มารดาของท่านจึงจำเป็นต้องพาท่านเดินทางกลับไปยังมาตุภูมิ คือนครมักกะฮฺ ทั้งนี้เพื่อให้อิมาม อัชชาฟีอีย์ได้เติบโตกับญาติพี่น้องอื่นๆ และเป็นการทดแทนการจากไปของบิดาและเพื่อไม่ให้ 2 ความเศร้าโศกมา

รวมอยู่ในตัวของอิมาม อัชชาฟีอีย์ในเวลาเดียวกัน คือความเศร้าโศกของการเป็นเด็กกำพร้า และความเศร้าโศกที่ต้องห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอน ดังนั้นมารดาของท่านจึงเดินกลับสู่นครมักกะฮฺ (Hamzah al Nashratiy, n.d :21) ณ.นครมักกะฮฺนี้เอง อิมาม อัชชาฟีอีย์เริ่มศึกษาเล่าเรียนท่านเริ่มเรียนการอ่าน การเขียน และการท่องจำอัลกุรอาน ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนจากอุละมาอฺ ชื่อดังที่มักกะฮฺในตอนนั้นหลายท่านด้วยกันเช่นจาก มุสลิม บิน คอลิด อัซซันญี ยฺ , สุฟยาน บิน อุยัยนะฮฺ , ดาวูด บิน อับดุรเราะห์มาน อัลอัฏฏอร , อับดุลมะญีด บิน อับดุลอาซีซ บิน ดาวูด และอุละมาอฺท่านอื่นๆ

2.7.2 การเดินทางไปยังชนเผ่าฮูซัยลฺ

หลังจากนั้นท่านได้เดินทางไปใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่าฮูซั ยลฺเป็นเวลาหลายปี ท่านได้ศึกษาจารีตประเพณีจากชนเผ่านี้ ชนเผ่าฮูซั ยลฺถือได้ว่าเป็นชนเผ่าที่มีความชำนาญและความสันทัดในภาษาอาหรับมากที่สุดในเวลานั้น นอกจากท่านได้ศึกษาจารีตประเพณีและหลักภาษาอาหรับแล้วท่านยังได้ศึกษาและท่องจำบทกวีของชนเผ่านี้อีกเป็นจำนวนมาก

2.7.3 การเดินทางไปยังมะดีนะฮฺ

หลังจากใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่าฮูซัยลฺเป็นเวลาหลายปี อิมามอัชชาฟีอีย์ได้ตัดสินใจที่จะเดินทางไปยังมะดีนะฮฺเพื่อศึกษาหาความรู้จากอิมามมาลิกก่อนเดินทางท่านท่องหะดีษในหนังสืออัลมุวัฏเฏาะท่านใช้เวลา 9 คืนในการท่องจำหะดีษทั้งเล่ม ท่านได้เล่าว่า

“ ....ฉันจึงตั้งใจไปหาหนังสืออัลมุวัฏเฏาะฉันได้ยืมจากชายคนหนึ่งที่มักกะฮฺและฉันก็ท่องมันจนจำภายใน 9 คืน หลังจากนั้นฉันได้เข้าไปหาวาลีมักกะฮฺและฉันได้เอาหนังสือ (หนังสือรับรอง) ของท่านถึงวาลีมะดีนะฮฺและถึงอิมามมาลิกบินอานัส หลังจากนั้นฉันก็ได้มาถึงมะดีนะฮฺฉันก็ได้ส่งหนังสือไปยังวาลี เมื่อท่านได้อ่านแล้วท่านได้กล่าวว่า โอ้ ชายหนุ่มแท้จริงแล้วการเดินเท้าเปล่าของฉันจากกลางเมืองมะดีนะฮฺถึงกลางเมืองมักกะฮฺมันง่ายกว่าสำหรับฉันที่จะเดินไปยังประตูบ้านมาลิกบินอานัสเพราะฉันไม่อยากเห็นความต่ำต่อยยามฉันหยุดอยู่ที่ประตูบ้านของท่านแล้วฉันก็กล่าวว่า ขออัลลอฮฺประทานความดีให้อามีร แท้จริงความเห็นของอามีรให้เขา(อิมามมาลิก) เดินทางมา เขาตอบว่า โอ้ ไปให้ไกลเลย แล้วฉันก็ได้นัดเขาเวลาอัศรีย์ แล้วเราก็ได้ขี่พาหนะร่วมกัน ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮฺว่ามันได้เกิดเหมือนกับที่เขาพูดแล้วได้มีชายคนหนึ่งนำหน้าไปแล้วได้เคาะประตูแล้วมีทาสผู้หญิงผิวดำคนหนึ่งออกมา แล้วอามีรก็ได้กล่าวกับหล่อนว่า จงบอกแก่เจ้านายของเจ้าว่าฉันรออยู่ที่ประตู แล้วหล่อนก็เข้าไปนาน หล่อนก็ออกมากล่าวว่า แท้จริงนายของฉันฝากสลามให้กับท่านและบอกว่าถ้าหากมีปัญหา(เรื่องศาสนา) ให้ส่งเป็นคำถามและจะมีคำตอบออกมา ถ้าเป็นปัญหาเรื่องหะดิษ ท่านก็รู้ถึงวันเวลาของการชุมนุม (ในวิชาหะดิษ) ดังนั้นท่านจง

กลับเถอะและอามีรก็ได้กล่าวแก่ทาสผู้หญิงคนนั้นว่าแท้จริงเจ้าจงบอกแก่เขา(อิมามมาลิก)ว่า ฉันมีหนังสือจากวาลีมักกะฮฺถึงเขาในเรื่องสำคัญแล้วหล่อนก็เข้าไปและออกมา ในมือของหล่อนมีเก้าอี้ตัวหนึ่ง แล้วหล่อนก็ตั้งไว้ หลังจากนั้นอิมามมาลิกก็ออกมาในลักษณะน่าเกรงขามและน่านับถือ ท่านเป็นชายที่มีรูปร่างสูง มีเคราที่ หวีเรียบร้อย แล้วท่านก็นั่งลง ท่านสวมเสื้อตอยลอซาน วาลีคนนั้นก็ได้ยื่นหนังสือให้กับเขา(แล้วท่านก็ได้อ่านจนถึงคำพูดที่ว่า ผู้ชายคนนี้การงานของเขาและสภาพของเขาเป็นอย่างนี้ ๆ) ท่านก็ได้โยนหนังสือรับรอง และกล่าวว่า ซุบฮานัลลอฮฺ หรือว่าความรู้ของรอสูลุลลอฮฺนั้นถูกเอาด้วยจดหมายนั้นหรือ แล้วฉันก็เห็นวาลีเกรงกลัวที่จะพูดกับอิมามมาลิก แล้วฉันไปข้างหน้านิดหนึ่ง แล้วกล่าวว่าขออัลลอฮฺประทานความดีกับท่าน แท้จริงฉันนี้มาจากตระกูลมัฏละบีย์ และเรื่องของฉันก็คือว่า (แล้วอิมามอัชชาฟีอีย์ก็เล่าให้อิมามมาลิกฟัง) เมื่ออิมามมาลิกได้ฟังคำพูดของฉันแล้ว เขามองฉันครู่หนึ่ง อิมามมาลิกมีความรู้เกี่ยวกับฟีรอซะห์(การอ่านสัญญาณหรือวิชาลักษณะวิทยา) เขาก็ถามฉันว่า เจ้าชื่ออะไร ฉันบอกว่ามูหัมหมัด เขาก็บอกกับว่า โอ้ มูฮำหมัด จงยำเกรงต่ออัลลอฮฺ และห่างไกลจากความชั่วทั้งหลาย แท้จริงแล้ว เจ้าจะได้รับเกียรติจากความมีเกียรติ พรุ่งนี้เจ้ามาพร้อมกับคนที่จะอ่านให้กับเจ้า พอรุ่งเช้าฉันก็มาแล้วฉันก็เริ่มอ่านโดยที่หนังสืออยู่ในมือของฉันและทุกครั้งที่ฉันรู้สึกเกรงขามกับอิมามมาลิกฉันต้องหยุดอ่าน ท่านก็ประหลาดใจกับการอ่านที่ดีของฉันแล้วท่านก็กล่าวว่าโอ้ ชายหนุ่มอ่านเพิ่มเติมอีกจนฉันได้อ่านมันในเวลาอันสั้น หลังจากนั้นฉันก็อาศัยอยู่ที่มะดีนะฮฺจนกระทั่งอิมามมาลิกเสียชีวิต ” (Yaqoot al Hamawiy, n.d.:17/284)

2.7.4 การเดินทางไปยังเยเมน

หลังจากนั้นท่านเดินทางไปยังเมืองนัจญ์รอนในเยเมนในฐานะผู้ช่วยผู้พิพากษาที่นั้น ระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของท่านนั้น ท่านอิมาม อัชชาฟีอีย์ ได้ปฏิบัติงานด้วยความเที่ยงธรรมและตรงไปตรงมาเป็นที่เคารพนับถือและยกย่องแก่ชาวเมืองโดยทั่วไปกระนั้นก็ดียังมีคนบางกลุ่มที่ไม่ปรารถนาท่านและไม่พอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของท่าน พร้อมทั้งพยายามก่อกวนท่านอยู่เสมอ บางครั้งถึงกับสร้างสถานการณ์ขึ้นหลอกลวงท่าน แต่ก็ไม่อาจได้รับความสำเร็จได้ จนกระทั่งได้เกิดเหตุการณ์ใหญ่ขึ้น กล่าวคือได้มีบุคคลจากวงศ์ อัล อะละวีย์ จำนวน 9 คนก่อการทรยศ ต่อคอลีฟะฮฺ ทั้งยังได้กล่าวหาว่าท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ ร่วมแผนการกับพวกเขาด้วย คอลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอชีด จึงได้ มีบัญชาให้ส่งคนทั้งเก้าและอิมามอัชชาฟีอีย์ ไปให้ ท่านพิจารณาโทษ (สมาน มาลีพันธ์ , 2516 : 97)

2.7.5 การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 1

หลังจากนั้นอิมามอัชชาฟีอีย์และอีก 9 คนที่ถูกกล่าวหาก็ถูกนำพาตัวมายังแบกแดดต่อหน้าคอลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรีซีด จากนั้นก็ได้มีการพิจารณาโทษ โดยได้มีบัญชาให้ประหารชีวิตคนทั้งเก้าเสีย ครั้นเมื่อถึงคราวพิจารณาโทษอิมามอัชชาฟีอีย์ ท่านได้ทูลต่อคอลีฟะฮฺว่า

" مهلا يا أميرالمؤمنين , فانك الداعي وأنا المدعو , وانت القادر على ما تريد مني , ولست القادرعلى ما أريده منك يا أميرالمؤمنين ما تقول في رجلين : أحدهما يراني أخاه , والآخر يراني عبده , أيهما أحب الي ؟ .قال الذي يراك أخاه , قلت فذاك أنت يا أميرالمؤمنين , قال فقال لي انكم ولد العباس , وهم ولد علي , ونحن اخوتكم من بني المطلب , فأنتم تروننا اخوة , وهم يروننا عبيدا , قال فسري عنه ما كان به , واستوى جالسا وقال : عظني , فوعظته الى أن بكى , ثم أمرلي بخمسين ألف درهم "

(Ibn Hajar al-Asqalaniy , 1310 H : 70)

" โอ้ ผู้นำแห่งบรรดามุมีนีน ได้โปรดอย่ารีบเร่ง แท้จริงท่านเป็นโจทษ์ และข้าเป็นจำเลย ท่านย่อมสามารถที่จะกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อข้าได้ตามประสงค์ของ ท่านแต่ข้าไม่อาจกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อ ท่านตามความประสงค์ของข้าได้ โอ้ ผู้นำแห่งบรรดามุมีนีน ท่านจะโปรดประการใด ในระหว่างชายสองคน ซึ่งคนหนึ่งเห็นข้า เป็นพี่น้องของเขา และชายอีกคนหนึ่งเห็นข้าเป็นบ่าวของเขาในสองคนนั้นข้าจะรักใครมากกว่ากัน? คอลีฟะฮฺฮารูน อัรรอชีดตอบว่า "ท่านก็จะต้องรักผู้ที่เห็นท่านเป็นพี่น้องของเขาอย่างแน่นอน " ท่านอิมาม อัชชาฟีอีย์ จึงกล่าวต่อไปว่า โอ้ ผู้นำแห่งบรรดามุมีนีน ท่านเป็นลูกหลานของอับบาส ส่วนพวกเขา (คือผู้ที่กล่าวหาว่าท่าน อิมามอัชชาฟีอีย์สมคบคิดทรยศต่อคอลีฟะฮฺ) เป็นลูกหลานของอ าลี แต่ข้าเป็นวงศ์วานของมุฏฏอลิบ ท่านเป็นลูกหลานของอับบาสซึ่งเห็นข้าเป็นพี่น้องของ ท่าน ส่วนเขาเหล่านั้นเห็นข้าเป็นบ่าวของพวกเขา เมื่อคอลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอชีด ได้ฟังคำ พูดของท่านอิมาม อัชชาฟีอีย์ เช่นนั้นแล้ว ท่านก็พอใจและได้ขึ้นไปนั่งและได้กล่าวกับอิมามอัชชาฟีอีย์ว่า " เจ้าจงนาซีฮัตให้กับฉัน" อิมามอัชชาฟีอีย์ก็นาซีฮัต จนกระทั่งคอลีฟะฮฺ ฮารูน อัรรอซีดร้องไห้ แล้วคอลีฟะฮฺ ก็ได้ออกคำสั่งมอบเงินให้กับฉัน 50,000 ดิรฮัม " ในช่วงที่ท่านอยู่ใน อิรักนี้เอง ท่านถือโอกาศศึกษาฟิกฮฺฮานาฟีย์ จากบรรดาลูกศิษย์และเพื่อนๆของอิมามอาบูฮานีฟะฮฺ และยังได้ศึกษาจากอุละมาอฺท่านอื่นๆใน อิรักอีกด้วยหลังจากนั้นท่านก็เดินทางกลับนครมักกะฮฺ

2.7.6 การเดินทางกลับมายังมักกะฮฺ

หลังการใช้ชีวิตในอิรักในช่วงระยะเวลาหนึ่งอิมาม อัชชาฟิอีย์ก็ได้เดินทางกลับยังนครมักกะฮฺ อิมามอัชชาฟิอีย์กลับพร้อมกับความรู้ของอะหลุลเราะยฺ (اهل الرأي) โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านได้ยินได้ฟังจากนั กฟิกฮฺ แห่งอิรัก มูหัมมัด บินอัล หะสัน อัชชัยบานีย์ ดังนั้นท่านจึง ผนึกรวมกันระหว่างความรู้ของชาวฮิญาซ ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับสุนนะฮฺ และอะษัรกับความรู้ ของอะห์ลุลเราะยู ที่เกี่ยวกับการกียาส และการอิสติมบาฏ ในช่วงที่ท่านอยู่ในอิรักครั้งแรกนั้นจะเห็นได้ว่าท่านพยายามปกป้องฟิกฮฺ มาลีกีย์ และได้ตอบโต้อะห์ลุลเราะยฺ (اهل الرأي) ด้วยหลักฐานที่หนักแน่นและชัดเจนนำมาซึ่ง ความเหนือกว่าของ มัษฺฮับมาลีกีย์ แต่หลังจากท่านกลับมายังนครมักกะฮฺแล้วท่านได้เริ่มทบทวนพิจารณาในรากฐานและข้อปลีกย่อยของมัซอับต่างๆ และจากจุดนี้เองจึงได้เกิดแนวคิดในสมองของท่านในการอิจติฮาด(วินิจฉัยหุกม)เองเนื่องจากท่านได้รู้และเข้าใจอย่างถ้องแท้แล้วถึงแนวคิดของบรรดานักฟิกฮฺและนัก หะดิษทั้งหลายตั้งแต่รุ่นเก่า จนถึงรุ่นใหม่ ท่านรู้ถึงจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละมัษฺฮับดังนั้นท่านจึงเลือกเอาจากจุดเด่นของทุกมัษฺฮับนั้น โดยตั้งอยู่บนหลักฐานที่หนักแน่นที่สุด แนวทางที่ชัดเจนที่สุดและใกล้เคียงที่สุดกับเจตนารมณ์ของอัลกุรอานและสุนนะฮฺของท่านนบี (Abd. al-Ghaniy al- Daqr, 2005 : 111-112) ในช่วงนี้ท่านได้ทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ให้กับการสอนและการแต่งหนังสือ

2.7.7 การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 2

หลังจากนั้นท่านก็ได้เดินทางมายัง อิรัก ครั้งที่สอง ท่านได้รับการต้อนรับด้วยดีและถูกจัดสถานที่สำหรับให้ท่านทำการสอนในมัสยิด บัฆดาด ซึ่งในมัสยิดนั้นมี 20 ฮาลาเกาะห์ของการเรียนการสอน เมื่ออิมามอัชชาฟิอีย์เริ่มทำการสอน ฮาลาเกาะห์ส่วนใหญ่เหล่านั้นก็มารวมตัวกับฮาลาเกาะห์ของอิมามอัชชาฟิอีย์จนในที่สุดฮาลาเกาะห์อื่นๆเหลือเพียง 3 ฮาลาเกาะห์เท่านั้น (Muhammad Uthman El-Muhammady . 1998 :6) ท่านใช้ชีวิตในอิรักของการเยือนครั้งที่สองเป็นเวลาหลายปีในช่วงนี้เองที่มีผู้มาศึกษาหาความรู้กับท่านเป็นจำนวนมากท่านมีลูกศิษย์ตามมามากมาย หลังจากนั้นท่านได้เดินทางกลับมักกะฮฺ

2.7.8 การเดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 3

อิมาม อัช ชาฟิอีย์อาศัยอยู่ในอิรักครั้งที่2 เป็นเวลา 2 ปีในช่วงนั้ น ท่าน ได้วางรากฐานมัษฺฮับของท่าน ส่วนบรรดาลูกศิษย์ของท่านก็ได้เผยแพร่ความรู้ของท่านไปด้วยหลังจากนั้นท่านก็ได้กลับมายังมักกะฮฺ และทำการสอนเช่นเคยในมัสยิดอัลหะรอม แต่ท่านอยู่ในมักกะฮฺ เพียงระยะสั้นๆเท่านั้นหลังจากนั้นในปี 198 ฮิจริยะห์ ท่านก็เดินทางไปยังอิรักครั้งที่ 3 แต่ครั้ง

นี้ ท่านใช้เวลาอยู่ในอิรักเป็นเวลาเพียง 8 เดือนเท่านั้น อัลหะสันบินมูหัมมัด อัซซะฟารอนีย์ กล่าวว่า อิมามอัชชาฟิอีย์ เดินทางมายังพวกเราในปี 195 H และอาศัยอยู่กับเรา 2 ปี หลังจากนั้นท่านเดินทางกลับมักกะฮฺ แล้วท่าน เดินทางมายังพวกเรา อีกในปี 198 H ท่านอาศัยอยู่กับเรา ไม่กี่เดือนเท่านั้น หลังจากนั้นท่านก็เดินทางไปยังอียิปต์ (Ibn Hajar al-Asqalaniy , 1310 H : 72)

2.7.9 การเดินทางไปยังอียิปต์

หลังจากนั้นท่านได้เดินทางต่อไปยังอียิปต์ตามคำเชิญของผู้ว่าการเมืองอียิปต์ ณ.ที่นั้นท่านได้ทำการสอนในมัสยิดอัมรู บิน อัล-อาศ นอกจากการสอนแล้วท่านยังได้แต่งตำราต่างๆ ที่อียิปต์นี้เองที่ท่านได้ทบทวนคำวินิจฉัยของท่านซึ่งเป็นที่มาของคำวินิจฉัยใหม่ (قول جديد) ที่แตกต่างจากคำวินิจฉัยเก่า (قول قديم) ในช่วงที่ท่านอยู่ ณ.เมืองบัฆดาด ก่อนหน้านั้น

ในช่วงที่ท่านอาศัยอยู่ในอียิปต์นี้ ชื่อเสียงของท่านโด่งดังไปทั่วทุกสารทิศ ดังนั้นจึงมีบรรดาอุละมาอฺ และผู้ที่ต้องการแสวงหาความรู้เดินทางมาเพื่อศึกษาเล่าเรียนกับท่านหรือเพื่อมารับสายรายงาน หะดิษจากท่านหรือเพื่อฟังการสอน จากตำราของท่านเอง อิมามนาวาวีย์ กล่าวว่า แล้วชื่อเสียงของท่านก็โด่งดังไปทั่วเมืองต่างๆ ดังนั้นจึงมีผู้คนมาหาท่านจากเมืองชาม เยเมน อิรัก และจากเมืองอื่นๆ เพื่อศึกษาฟิกฮฺกับท่าน เพื่อรับสาย รายงานหะดิษ และเพื่อฟังการสอนหนังสือของท่าน โดยตัวท่านเอง และแล้วท่านก็ได้ กลายเป็นผู้นำ แห่งชาวอียิปต์ และชาวเมืองอื่นๆ (al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf ,n.d. : 1 / 48)

2.8 การเสียชีวิตของท่าน

ในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่าน ท่านป่วยเป็นโรคริดสีดวงทวารและอาการก็ยิ่งกำเริบมากขึ้นเรื่อยๆซึ่งเป็นสาเหตุให้ท่านต้องสูญเสียโลหิตหลายครั้ง ครั้งละมากๆ จนนำไปสู่ การเสียชีวิตของท่าน

ในช่วงที่ท่านใกล้จะสิ้นชีพ ลูกศิษย์ของท่านที่ชื่อ อัลมูซานีย์ ได้เข้ามาหาท่านและได้ถามท่านว่าเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไรบ้าง อิมามอัชชาฟิอีย์ก็ตอบว่า

" أصبحت من الدنيا راحلا وللإخوان مفارقا ولكأس المنية شاربا وعلى الله جلّ ذكره واردا ولا والله ما أدري روحي تصير إلى الجنة فأهنئها أو إلى النار فأعزيها "

“ฉันรู้สึกว่า ดุนยากำลังจะเดินทางไป เพื่อนๆกำลังจะจากไป ความตายกำลังมาเยือนและยังอัลลอฮฺ ﷻ ฉันกำลังจะไปหาพระองค์ ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮฺว่า ฉันไม่รู้ว่าวิญญาณ

ของฉันจะไปสู่สวรรค์ ดังนั้นฉันก็จะแสดงความยินดีกับมันหรือว่าจะไปสู่นรก ดังนั้นฉันก็ต้องแสดงความเสียใจกับมัน" หลังจากนั้นท่านก็ร้องไห้และกล่าวว่า

وَلَمَّا قَسَى قَلْبِي وَضَاقَتْ مَذَاهِبِي   جَعَلْتُ الرَجَا لِعَفْوِكَ سُـــلَّماً
تَعَاظَمَنِي ذَنْبِي فَلَّمَا قَرَنْتُهُ   بِعَفْوِكَ رَبِّي كَانَ عَفْوُكَ أَعْظَما
وَمَا زِلْتَ ذَا عَفْوٍ عَنِ الذَنْبِ لَمْ تَزَلْ   تَجُوْدُ وَتَعْفُوْ مِنَّةً وَتَكَرُّماً

(Ibn al- Jauziy , n.d.: 2 / 14 6)

เมื่อหัวใจของฉันแข็งกระด้างและหนทางของฉันคับแคบลง
ฉันทำความหวังให้เป็นบันไดสู่การอภัยโทษจากพระองค์
บาปของฉันช่างใหญ่เหลือเกินแต่เมื่อฉันเทียบมัน
กับการให้อภัยของพระองค์ โอ้ พระเจ้าของข้าพระองค์ การให้อภัยของพระองค์นั้นยิ่งใหญ่กว่า
และพระองค์ยังคงเป็นผู้ทรงให้อภัยจากบาป
พระองค์ทรงกรุณาและทรงให้อภัยด้วยความโปรดปรานและความเผื่อแผ่

ในช่วงนี้เอง ยูนุส บิน อับดิลลาฮฺ ก็ได้เดินเข้ามาหาท่าน อิมามอัชชาฟิอีย์จึงกล่าวกับเขาว่า " โอ้อาบามูซา (ยูนุส บิน อับดิลลาฮฺ) จงอ่านอัลกุรอานให้กับฉัน อายะฮ์ 120 ซูเราะฮ์อัลอิมรอน และจงอ่านให้เบา อย่าอ่านให้ดัง " ฉันก็ได้อ่าน ให้กับท่านและเมื่อฉันต้องการลุกขึ้น ท่านก็กล่าวว่า " อย่าลืมฉัน เพราะฉันกำลังเศร้าโศก"

หัรมาละฮฺได้กล่าวว่าอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวว่า "เจ้าจงไปยัง อิดรีส อาบิด แล้วบอกกับเขาว่าให้เขาดุอาอฺต่ออัลลอฮฺ ﷻ ให้กับฉัน"

อัรรอบีอฺได้กล่าวว่า เมื่อถึงเวลามัฆริบ ลูกพี่ลูกน้องของอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวว่า เราจะลงไปละหมาด อิมามอัชชาฟิอีย์ก็กล่าวว่า "เดี่ยวพวกเจ้ามานั่งและพวกเจ้ารอการออกของวิญญาณของฉัน" แล้วเราก็ลงไปละหมาดหลังจากนั้นเราก็ขึ้นมา เราถามว่า ท่านละหมาดรึยัง ?อิมามอัชชาฟิอีย์ตอบว่า "ละหมาดแล้ว " หลังจากนั้นท่านก็ได้ขอน้ำ ซึ่งเวลานั้นเป็นฤดูหนาว ลูกพี่ลูกน้องของท่านกล่าวว่า ให้ผสมน้ำกับน้ำร้อน อิมามอัชชาฟิอีย์ตอบว่า " ไม่ต้องแต่ผสมมันกับซาฟัรญัลนิดนึง" แล้วท่านก็ได้เสียชีวิตลงหลังอีซา

อัรรอบีอฺ บิน สุไลมาน กล่าวว่า อิมามอัชชาฟิอีย์ เสียชีวิต คืนวันศุกร์ วันสุดท้ายของเดือนราญับ ในปี 204 ฮิจรียะห์ เมื่ออายุท่าน 54 ปี (Ibn Hajar al-Asqalaniy , 1310 H : 83-84)

บทที่ 3

แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์

ในบทนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟิอีย์ ในมิติต่างๆ กล่าวคือ ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน มิติที่เกี่ยวกับผู้สอน มิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและมิติด้านอื่นๆ ผู้วิจัยได้รวบรวมบทกลอนของอิมามอัชชาฟิอีย์ในด้านการศึกษา ผู้วิจัยได้แปลและอธิบายบทกลอนของท่านและจะสรุปเป็นแนวคิดทางการศึกษาในบทสุดท้าย

3.1 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน

ในส่วนนี้ผู้วิจัย ได้รวบรวมบทกลอนของอิมามอัชชาฟิอีย์ที่เป็น แนวคิดทางการศึกษาของท่าน ที่เกี่ยวโยงกับผู้เรียนโดยตรง จากมุมมองของอิมามอัชชาฟิอีย์ผู้เรียนควรมีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง

3.1.1 ความอดทนเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งที่ผู้เรียนต้องมี

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวในบทกลอนของท่านว่า

اصْبِرْ عَلَى مُرِّ الجَفَا مِنْ مُعَلِّمٍ فَإِنَّ رُسُوْبَ العِلْمِ فِي نَفَرَاتِهِ

وَمَنْ لَمْ يَذُقْ مُرَّ التَعَلُّمِ سَاعَةً تَجَرَّعْ ذُلَّ الجَهْلِ طُوْلَ حَيَاتِه

وَمَنْ فَاتَهُ التَعَلُّم وَقْتَ شَبَابِهِ فَكَبِّرْ عَلَيْهِ أَرْبَعاً لِوَفَاتِهِ

حَيَاةُ الفَتَى وَاللهِ بِالعِلْمِ وَالتُقَى إِذَا لَمْ يَكُوْنَا لاَ اعْتِبَارَ لِذَاتِهِ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 164)

จงอดทนบนความขมกระด้างของผู้สอน

เพราะความตกต่ำของความรู้นั้นคือการตีตัวออกห่างจากผู้สอน

และใครที่ไม่ยอมลิ้มรสกับความขมของการเล่าเรียนในช่วงเวลาหนึ่ง

เขาจะได้ลิ้มรสกับความต่ำต้อยของความเขลาไปตลอดชีพ

และผู้ใดในเวลาหนุ่มของเขาขาดการศึกษา

ดังนั้นเจ้าจงตักบีรสี่ครั้งบนตัวเขาเพราะเขาสิ้นชีพไปเสียแล้ว

ชีวิตของคนหนุ่มนั้นฉันขอสาบานต่ออัลลอฮฺต้องมีความรู้และความยำเกรง

ถ้าไม่มีสองอย่างนี้แล้วไซร้เหมือนไม่มีค่าในตัวตนเขาเลย

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กำชับให้ผู้เรียนมีความอดทนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอดทนจากความแข็งกระด้างของผู้สอนเนื่องจากผู้สอนใช่ว่าจะมีความสุภาพอ่อนโยนทุกคนดังนั้นผู้เรียนต้องมีความอดทนต่อผู้สอนในทุกสภาวการณ์เพราะการตกต่ำของความรู้นั้นส่วนหนึ่งมาจากผู้เรียนไม่อดทนต่อพฤติกรรมที่แข็งกร้าวของผู้สอนและละทิ้งการเรียน อิมามอัชชาฟิอีย์ยังได้กล่าวอีกว่าใครที่ไม่ยอมลิ้มรสกับความยากลำบากในการแสวงหาความรู้เขาจะได้พบกับความโง่เขลาที่ติดตัวเขาไปตลอดชีพและท่านยังได้เสริมอีกว่าวัยรุ่น(ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน)คนใดที่ไม่ยอมพบกับความยากลำบากในการศึกษาหาความรู้ดังนั้นจงละหมาดศพบนตัวเขาเพราะเขาได้ตายไปแล้ว แท้จริงแล้วคุณค่าแห่ง ชีวิตของ คนหนุ่มนั้นขึ้นอยู่กับความรู้และความยำเกรงของเขาต่ออัลลอฮฺ ยิ่งมีความรู้และความยำเกรงต่ออัลลอฮฺมากเท่าใดยิ่งมีคุณค่าและความประเสริฐในทัศนะของอัลลอฮฺมากเท่านั้น

3.1.2 ผู้เรียนที่ฮิมมะห์(ความปรารถนาอย่างแรงกล้า) ของเขาทุ่มเทให้กับเรื่องการกินและการแต่งกายนั้นยากมากที่จะเป็นผู้รู้ที่ลุ่มลึกและแตกฉานได้

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

العِلْمُ مَغْرَسُ كُلِّ فَخْرٍ فَافْتَخِـــرْ وَاحْذَرْ يَفُوْتُكَ فَخْرُ ذَاكَ المَغْرَسِ

وَاعْلَمْ بِأنَّ العِلْـــمَ لَيْـــسَ يَنَالُـــهُ مَنْ همته فِي مَطْعَـــمٍ أوْ مَلْبَـــسِ

إلاَّ أخُو العِلْمِ الذِي يُعْنَـــي بِـــهِ فِي حَالَتَيْهِ عَارِيـــاً أوْ مُكْتَسِـــي

فَاجْعَلْ لِنَفْسكَ مِنْهُ حَظاً وَافِـــراً وَاهْجُرْ لَهُ طِيْبَ الرِقَادِ وعَبِّـــسِ

فَلَعَلَّ يَوْماً إنْ حَضَرْتَ بِمَجْلِـــسٍ كُنْتَ الرَئِيْسَ وِفَخْرَ ذَاكَ المَجْلِسِ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 112)

ความรู้นั้นเป็นที่ปลูกของทุกความภาคภูมิใจดังนั้นจงภูมิใจ

และจงระวังอย่าให้ความภูมิใจที่ปลูกไว้นั้นต้องหลุดจากเจ้าไป

และจงรู้เถิดว่าความรู้นั้นจะไม่ได้มาสำหรับ

ผู้ที่ฮิมมะห์(ความปรารถนาอย่างแรงกล้า)ของเขาเอาแต่กินและการแต่งกาย

นอกจากผู้แสวงหาความรู้ที่เขาจริงจังกับมัน

ในสองสภาพคือเปลือยกายและแต่งตัว(คือถ้ามีเสื้อผ้าใหม่ก็แต่งถ้าไม่มีก็ใช้ของเดิม)

ดังนั้นจงทำให้ตัวของเจ้านั้นได้รับส่วนแบ่งจากความรู้ให้มากๆ

และจงห่างจากความเอร็ดอร่อยของการนอนเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้

หวังว่าในวันหนึ่งหากเจ้ามายังสถานที่ประชุมใดแล้ว

เจ้าจะได้เป็นหัวหน้าและเป็นที่ภาคภูมิใจในสถานที่ประชุมนั้น

บทกลอนของอิมามอัชชาฟิอีย์ข้างต้นกล่าวถึง ความรู้ว่าเป็นที่มาของความภูมิใจ ดังนั้นจงภูมิใจกับความรู้ที่ได้มาและจงระวังอย่าให้ความภูมิใจที่เกิดขึ้นนั้นต้องมลายไปด้วยการพยายามหาความรู้อย่างต่อเนื่องและขยันขันแข็ง อิมามอัชชาฟิอีย์ยังได้กล่าวอีกว่า ผู้เรียนที่ความปรารถนาอย่างแรงกล้าของเขาทุ่มเทให้กับเรื่องการกินและการแต่งกาย นั้นจะไม่ได้รับความรู้นอกจากน้อยนิดเท่านั้นและยากมากที่จะเป็นผู้รู้ที่ลุ่มลึกและแตกฉานได้ อิมามอัชชาฟิอีย์ยังได้กำชับให้ผู้เรียนนั้นมีความวิริยะ อุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียนและให้ผู้เรียนพยายามพักผ่อนน้อยลงโดยใช้เวลาส่วนหนึ่งของกลางคืนศึกษาค้นคว้าและท่องจำความรู้เพื่อจะได้เป็นผู้เผยแผ่ความรู้และมีความภูมิใจกับผลงานชีวิตทางด้านวิชาการ

3.1.3 ผู้เรียนต้องพยายามท่องจำความรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องจำว่า

عِلْمِــي مَعِــي حَيْثُمَــا يِمَّمْــتُ يَنْفَعُنِــي   قَلْبِــي وِعَــاءٌ لَــهُ لاَ بَطْــنُ صَنْــدُوْقِ

إنْ كُنْتُ فِي البَيْتِ كَانَ العِلْمُ فِيْهِ مَعِي   أوْ كُنْتُ فِي السُوْقِ كَانَ العِلْمُ فِي السُوْقِ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 139)

ความรู้ของฉันจะอยู่กับฉันไม่ว่าฉันจะไปไหนมันให้ประโยชน์แก่ฉัน.

หัวใจของฉันเป็นภาชนะสำหรับความรู้ไม่ใช่กล่องลิ้นชัก

ถ้าฉันอยู่ในบ้านความรู้ก็จะอยู่กับฉันที่บ้าน

หรือถ้าฉันอยู่ในร้านความรู้ก็จะอยู่กับฉันในร้านเช่นกัน

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กำชับให้ผู้เรียนนั้นมากด้วยการท่องจำวิชาความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาเพราะความจำนั้นจะติดตัวเขาไปตลอดเวลาไม่ว่าเขาจะอยู่ในบ้านในร้านหรือ ณ. สถานที่ใดก็ตามดังนั้นเขาจึงพร้อมทุกเมื่อที่จะถ่ายทอดความรู้นั้นออกมาให้กับผู้อื่น

3.1.4 การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนเพราะใช่ว่ามนุษย์จะเกิดมาเป็นนักปราชญ์เลยไม่

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

تَعَلَّمْ فَلَيْسَ المَرْءُ يُوْلَدُ عَالِمــاً	وَلَيْسَ أخُو عِلْمٍ كَمَنْ هُوَ جَاهِلُ
وَإنَّ كَبِيْرَ القَوْمِ لاَ عِلْمَ عِنْــدَهُ	صَغِيْرٌ إذَا التَفَتْ عَلَيْهِ الجَحَافِلُ
وَإنَّ صَغِيْرَ القَوْمِ إنْ كَانَ عَالِماً	كَبِيْرٌ إذَا رُدَّتْ إلَيْــهِ المَحَافِــلُ

(Sulaiman Salim al-Bawwab , n.d : 56)

จงศึกษาเล่าเรียนเพราะคนๆหนึ่งนั้นหาใช่ว่าจะเกิดมาเป็นปราชญ์เลยไม่
และพี่น้องของความรู้นั้นไม่ใช่คนที่ญาฮิลแน่
และแท้จริงคนที่ใหญ่โตจากกลุ่มชนหนึ่งที่ไม่มีความรู้
จะต่ำต้อยเมื่อกองทัพ(ได้แก่บรรดาผู้มีอำนาจและผู้รู้ทั้งหลาย)มาห้อมล้อมเขา
และแท้จริงคนที่ต่ำต้อยหากมีความรู้
จะใหญ่โตเมื่อเขาถูกร่วมวงอยู่ในสถานที่ประชุมต่างๆ

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กำชับให้ทุกคนศึกษาหาความรู้เพราะคนๆหนึ่งนั้นหาใช่ว่าจะเกิดมาเป็นนักปราชญ์เลยไม่ แต่จะต้องผ่านกระบวนการของการสั่งสมความรู้ โดยการศึกษาเล่าเรียน การสะสมประสบการณ์ การอ่าน การสังเกต การทดลอง การคิดวิเคราะห์ การไตร่ตรอง และกระบวนการต่างๆเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ อิมามอัชชาฟิอีย์ยังให้ข้อคิดว่าคนที่มาจากหมู่ชนที่ใหญ่โตถ้าไม่มีความรู้แล้วจะต่ำต้อยเมื่อต้องร่วมวงกับบรรดาผู้มีอำนาจและบรรดาปวงปราชญ์ทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องร่วมวงอยู่กับพวกเขาเหล่านั้นในสถานที่ประชุมหรือในการชุมนุมทางวิชาการ ในขณะเดียวกันคนที่มาจากกลุ่มชนที่ธรรมดาแต่มีความรู้ประดับกายเขาก็จะได้รับการให้เกียรติเป็นคนใหญ่คนโตได้

3.1.5 ความสำคัญของการจดบันทึกความรู้

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวเปรียบเทียบถึงความสำคัญของการจดบันทึกความรู้ไว้ว่า

العِلْمُ صَــــــيْدٌ وَالكِتَابَةُ قَيْدُهُ	قَيِّدْ صُيُوْدَكَ بِالحِبَالِ الوَاثِقَةْ
فَمِنَ الحَمَاقَةِ أنْ تَصِيْدَ غَزَالَةً	وَتَتْرُكَهَا بَيْنَ الخَلاَئِقِ طَالِقَةْ

(Ali Fikriy , 1980 : 4 / 75)

ความรู้เปรียบดังการล่าสัตว์และการบันทึกคือการผูกมัดมันไว้
จงผูกมัดสัตว์ล่าของเจ้าด้วยเชือกที่แข็งแรง
มันเป็นการโง่เขลาอย่างยิ่งถ้าเจ้าล่ากวางตัวหนึ่ง
แล้วเจ้าก็ทิ้งมันไว้อย่างอิสระ(ในทุ่งกว้างโดยไม่ผูกหรือมัดมันเลย)

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้เปรียบเทียบการหาความรู้นั้นเหมือนกับการล่าสัตว์และการจดบันทึกสิ่งที่เรียนมานั้นเหมือนกับการผูกมัดสัตว์ล่านั้นไว้โดยจะต้องมัดมันไว้ด้วยเชือกที่แข็งแรงเพื่อไม่ให้มันหลุดหนีไป อิมามอัชชาฟิอีย์กล่าวทิ้งท้ายว่า มันเป็นการโง่เขลาอย่างยิ่งถ้ามีการล่ากวางตัวหนึ่งแล้วเจ้าก็ทิ้งมันไว้อย่างอิสระโดยไม่ผูกหรือมัดมันเลย

3.1.6 ความรู้นั้นดุจดังรัศมี

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวว่า

شَكَوْتُ إِلى وَكِيْعٍ سُوْءَ حِفْظِيْ فَأَرْشَدَنِيْ إِلى تَرْكِ المَعَاصِي
وَأَخْبَرَنِي بِـــأَنَّ العِلْـــمَ نـــُوْرٌ وَنُوْرُ اللهِ لاَ يُهْـــدَى لِعَاصِـــي

(Zuhdi Yakan ,1962 : 114)

ฉันได้ระบายความในใจต่อวากีอฺถึงความบกพร่องของความจำฉัน (การจำยาก)
แล้วเขาก็แนะนำฉันให้ละทิ้งซึ่งมะซียัตทั้งหลาย
และเขาได้บอกกับฉันว่าแท้จริงแล้วความรู้นั้นเป็นรัศมี
และรัศมีของอัลลอฮฺนั้นจะไม่ถูกชี้นำแก่ผู้ทำมะซียัต

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึงครั้งหนึ่งซึ่งท่านได้เคยถามอาจารย์ของท่านที่ชื่อวากีอฺเกี่ยวกับความจำที่ไม่ดีของท่านที่นับวันยิ่งจำยาก แล้วอาจารย์ของท่านก็ได้แนะนำให้อิมามอัชชาฟิอีย์ละทิ้งซึ่งความชั่วทั้งหลายเพราะแท้จริงแล้วความรู้นั้นดุจดังรัศมีและรัศมีแห่งอัลลอฮฺนั้นจะไม่ถูกชี้นำแก่ผู้กระทำความชั่ว อิมามอัชชาฟิอีย์เคยกล่าวว่า

" اجتناب المعاصي وترك ما لا يعنيك ينور قلبك "

(Al-Baihaqiy, 1970 : 2 / 172)

“การห่างไกลความชั่วและละทิ้งสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์กับเจ้าทำให้หัวใจของเจ้านั้นมีรัศมี”

3.2. แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติที่เกี่ยวกับผู้สอน

3.2.1 ความประเสริฐของผู้รู้

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

رَأيْتُ العِلْمَ صَاحِبُـــهُ كَرِيـــْمٌ   وَلَـــوْ وَلَدَتْـــهُ آبـــَاءٌ لِـــئـــَامُ
وَلَيْسَ يَزَالُ يَرْفَعُـــهُ إلَـــى أنْ   يُعَظِّمُ أمْـــرَهُ القَـــوْمُ الكِـــرَامُ
وَيَتَّبِعُوْنَـــهُ فِـــي كُـــلِّ حَـــالٍ   كَرَاعِي الضَأنِ تَتْبَعُهُ السَـــوَامُ
فَلَوْلاَ العِلْمُ مَا سَعِدَتْ رِجَـــالٌ   وَلاَ عُرِفَ الحَلاَلُ وَلاَ الحَرَامُ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 153)

ฉันมองเห็นความรู้ซึ่งผู้เป็นเจ้าของมันนั้นมีเกียรติยิ่ง
มาดแม้นว่าเขาจะเกิดมาจากพ่อที่ถูกประณามก็ตาม
และความรู้ก็ยังคงยก(เกียรติ)เขาจนกระทั้งว่า
บรรดาคนที่มีเกียรติจะให้เกียรติกับการงานของเขา
และพวกเขาก็จะปฏิบัติตามผู้รู้นั้นในทุกสภาพ
เชกเช่นแกะที่ตามคนเลี้ยงที่นำหญ้าให้กับมัน
มาดแม้นขาดไร้ซึ่งความรู้แล้ว ชายชาตรี(มนุษย์)จะไม่มีความสุข
และจะไม่รู้ในสิ่งที่หะลาลและสิ่งที่หะรอม

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของผู้รู้ ผู้รู้นั้นมีเกียรติถึงแม้ว่าเขาจะเกิดมาจากพ่อที่ถูกประณามก็ตาม ความรู้ทำให้เขาได้รับเกียรติและมีเกียรติทุกเวลาและสถานที่ ผลงานของผู้รู้จะได้รับการยอมรับและชื่นชมจากสาธารณชนและหมู่ผู้รู้ด้วยกัน

ผู้รู้จะมีผู้สนับสนุนที่จะปฏิบัติตามเขาในทุกสภาพเฉกเช่นแกะที่ตามคนเลี้ยงของมันทั้งนี้เนื่องจากต้องการรับประโยชน์จากความรู้ของเขา ถ้าหากไร้ซึ่งความรู้แล้วมนุษย์ก็จะพบกับความสุขที่แท้จริงได้ยาก และที่สำคัญจะไม่รู้ในสิ่งที่จำเป็นต้องรู้ คือในเรื่องที่ศาสนาอนุมัติและไม่อนุมัติ

3.2.2 ความเสียหายที่ยิ่งใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อผู้รู้กลายเป็นผู้ละเมิดเสียเอง

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวว่า

فَسَادٌ كَبِيْرٌ عَالِمٌ مُتَهَتِّكٌ   وَأَكْبَرُ مِنْهُ جَاهِلٌ مُتَنَسِّكُ
هُمَا فِتْنَةٌ فِي العَالَمِيْنَ عَظِيْمَةٌ   لِمَنْ بِهِمَا فِي دِيْنِهِ يَتَمَسَّكُ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 307)

ความเสียหายที่ใหญ่หลวง(เกิดจาก)ผู้รู้ที่ละเมิด
และ(ความเสียหาย)ที่ยิ่งใหญ่ไปกว่านั้น(เกิดจาก)ผู้ไม่รู้ทำตัวดังสมณเพศ
คนทั้งสองเป็นฟิตนะห์ที่ใหญ่หลวงในจักรวาล
สำหรับผู้ที่ยึดเอาทั้งสองเป็น(แบบอย่าง)ในศาสนา

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึง ความเสียหายอันยิ่งใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อผู้รู้กลายเป็นผู้ละเมิดเสียเองซึ่งการกระทำเหล่านั้นได้นำพาตัวเขาสู่ความละอายและความเสื่อมเสีย และความเสียหายที่ยิ่งใหญ่มากกว่านั้นจะเกิดขึ้นเช่นกันเมื่อผู้ไม่มีความรู้แสร้งเป็นผู้อยู่อย่างสันโดษและสมถะ (ซาฮิด) อิมามอัชชาฟีอีย์ยังเตือนไม่ให้ ยึดเอาคนทั้งสองประเภทนี้เป็นแบบอย่างในการงานศาสนาเพราะการยึด เอาคนทั้งสองประเภทนี้เป็นแบบอย่างในการงานศาสนาจะสร้างความวุ่นวายที่ใหญ่หลวงในจักรวาลดังนั้นสำหรับผู้รู้จะต้องอยู่ในกรอบของศาสนาและผู้ไม่รู้จะต้องหาเวลาเพื่อศึกษาหาความรู้เพื่อจะได้ปฏิบัติการงานศาสนาได้อย่างถูกต้อง

3.2.3 ผู้สอนต้องเป็นคนแรกที่ปฏิบัติในสิ่งที่เขาสั่งใช้และเป็นคนแรกที่ละเว้นในสิ่งที่เขาได้สั่งห้าม

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวในบทกลอนของท่านว่า

يَا وَاعِظَ النَاسِ عَمَّا أَنْتَ فَاعِلُهُ   يَا مَنْ يُعَدُّ عَلَيهِ العُمْرُ بِالنَفَسِ
احْفَظْ لِشَيْبِكَ مِن عَيْبٍ يُدَنِّسُهُ   إِنَّ البَيَاضَ قَلِيْلُ الحَمْلِ لِلدَنَسِ
كَحَامِلٍ لِثِيَابِ النَاسِ يَغْسِلُهَا   وَثَوْبُهُ غَارِقٌ فِي الرِجْسِ والنَجِسِ
تَبْغِي النَجَاةَ وَلَمْ تَسْلُكْ طَرِيْقَتَهَا   إِنَّ السَفِيْنَةَ لاَ تَجْرِي عَلَى اليَبَسِ
رُكُوْبُكَ النَعْشَ يُنْسِيْكَ الرُكُوْبَ عَلَى   مَا كُنْتَ تَرْكَبُ مِنْ بَغْلٍ وَمِنْ فَرَسِ

يَوْمُ القِيَامَةِ لاَ مَالٌ وَلاَ وَلَدٌ   وَضَمَّةُ القَبْرِ تُنْسِيْ لَيْلَةَ العُرْسِ

(Sulaiman Salim al-Bawwab , n.d : 38)

โอ้ผู้ตักเตือนมนุษย์ในสิ่งที่เจ้าทำมันเสียเอง

โอ้ผู้ซึ่งอายุของเขาถูกนับคำนวณด้วยลมหายใจ

จงป้องกันผมหงอกของเจ้าจากความน่าละอายที่จะเปรอะเปื้อนมัน

แท้จริงแล้วสีขาวนั้นมันง่ายต่อการรับเอาความสกปรก

เฉกเช่นผู้ที่ถือเสื้อผ้าของมนุษย์เพื่อจะซักมัน

แต่เสื้อของเขาเองนั้นกำลังจมอยู่ในโสโครก

เจ้าปรารถนาจะได้รับความรอดพ้น (จากไฟนรก) แต่เจ้าไม่ได้เดินตามเส้นทางของมัน

แท้จริงแล้วเรือนั้นมันย่อมไม่แล่นบนบกอย่างแน่นอน

การขี่ของเจ้าบนแคร่ศพนั้นทำให้เจ้าลืม

ในสิ่งที่เจ้าเคยขี่ (บนหลัง) ล่อและ (หลัง) ม้า

วันแห่งการฟื้นคืนชีพนั้นไม่มีทรัพย์สมบัติและลูกๆ (ที่จะให้ประโยชน์ใดๆกับเจ้าได้)

และการบีบรัดของหลุมฝังศพเพียงครั้งเดียวทำให้ลืมคืนแห่งการวิวาห์

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กำชับให้ผู้ที่ตักเตือนคนอื่นซึ่งรวมถึง ครู อาจารย์ และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการอบรมสั่งสอนผู้อื่น ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ได้พูดและละเว้นในสิ่งที่ได้ห้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ตักเตือนคนอื่นที่มีวัยวุฒิสูง การกระทำที่สวนทางกับการสอนนั้นเป็นเรื่องที่น่าละอายอย่างยิ่งเพราะสิ่งนั้นจะเป็นมลทินที่จะเปรอะเปื้อนผมหงอกของเขา ผมที่หงอกจะมีสีขาว สีขาวเป็นสีที่รับสีอื่นได้ง่ายและมองเห็นได้อย่างชัดเจน ผู้ตักเตือนคนอื่นที่มีวัยวุฒิสูงแม้ความผิดของเขาจะน้อยนิดแต่มันง่ายมากที่ข่าวในแง่ลบจะถูกประโคมออกไป ดังนั้นอิมามอัชชาฟีอีย์จึงกล่าวอย่างตรงไปมาว่า “จงป้องกันผมหงอกของเจ้าจากความน่าละอายที่จะเปรอะเปื้อนมันเพราะแท้จริงแล้วสีขาวนั้นมันง่ายต่อการรับเอาความสกปรก ” อิมามอัชชาฟีอีย์ได้เปรียบเทียบผู้ที่ตักเตือนคนอื่นในสิ่งที่ตนเองได้ทำเสมือนกับผู้ที่กำลังแบกเสื้อผ้าของผู้อื่นเพื่อที่จะซักมันให้สะอาดในขณะที่เสื้อผ้าที่เขาสวมใส่อยู่นั้นกำลังจมอยู่ในสิ่งสกปรกโสโครก เพราะฉะนั้น ผู้ใดปรารถนาที่จะได้รับความรอดพ้นจากไฟนรกเขาจะต้องเดินตามเส้นทางของมันเส้นทางนั้นคือการปฏิบัติตามในสิ่งที่อัลลอฮฺทรงสั่งใช้และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม เมื่อมนุษย์เสียชีวิตและถูกหามอยู่บนแคร่ศพเพื่อนำไปฝังในหลุ่มฝังศพแล้ววันนั้นเขาจะใจจดใจจอกับสิ่งที่จะประสบกับเขา ถ้าเขาทำความดีเขาก็จะได้รับการตอบแทนอย่างสมบูรณ์แต่ถ้าเขาทำความชั่วเขาก็จะได้พบกับความ

ยากลำบากและการลงโทษตามความชั่วที่เขาได้ก่อไว้ ซึ่งในวันนั้นจะทำให้เขาลืมความสะดวกสบายที่เขาเคยได้รับมาในช่วงที่มีชีวิตอยู่บนโลก ในวันฟื้นคืนชีพนั้นทรัพย์สมบัติ ตำแหน่งและยศถาบรรดาศักดิ์จะไม่ให้ประโยชน์ใดๆแก่เขาเลยสิ่งที่จะให้ประโยชน์แก่เขาคือผลบุญของความดีที่เขาได้เคยปฏิบัติมาเพราะฉะนั้นผู้ที่ให้การตักเตือนผู้อื่นซึ่งรวมถึงผู้สอนด้วยนั้นจะต้องเป็นคนแรกที่ปฏิบัติในสิ่งที่เขาได้สั่งให้คนอื่นทำและจะต้องเป็นคนแรกที่ละเว้นในสิ่งที่เขาได้ห้ามให้คนอื่นละทิ้งจากความชั่วเพราะหูของเขาใกล้กว่าหู ของผู้ที่เขาตักเตือนอิมาม อัชชาฟีอีย์กล่าวทิ้งท้ายว่า แท้จริงการบีบรัดของหลุมฝังศพแค่ครั้งเดียวที่มีต่อมนุษย์ นั้นทำให้เขาต้องลืมความตื่นเต้นของคืนแห่งการวิวาห์

ดังนั้นผู้สอนต้องเป็นคนแรกที่ปฏิบัติในสิ่งที่เขาสั่งใช้และเป็นคนแรกที่ละเว้นในสิ่งที่เขาได้สั่งห้ามเพราะการกระทำที่สวนทางกับคำพูดนั้นเป็นความผิดอย่างหนึ่งที่ร้ายแรงดังจะเห็นได้จากหะดีษที่กล่าวถึงการลงโทษอย่างหนักสำหรับคนที่ใช้ให้ทำความดีหรือห้ามปรามความชั่วแต่คำพูดของเขาต่างกับการกระทำของเขา ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((يُؤْتَى بِالرَجُلِ يَوْمَ القِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَارِ فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُ بَطْنِهِ
فَيَدُوْرُ بِهَا كَمَا يَدُوْرُ الحِمَارُ فِى الرَحَا فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أهلُ النَارِ
فَيَقُوْلُوْنَ يَا فُلاَنُ مَالَكَ أَلَمْ تَكُنْ تَأمُرُ بِالمَعْرُوْفِ وَتَنْهَى عَنِ المُنْكَرِ ؟
فَيَقُوْلُ بلَى كُنْتُ آمُرُ بِالمَعْرُوْفِ وَلاَ آتِيْهِ وَأَنْهَى عَنِ المُنْكَرِ
وآتِيْهِ))

(أخرجه مسلم 1996 : 2989)

ความว่า “จะมีชายคนหนึ่งถูกนำตัวมาในวันกียามะฮฺแล้วถูกโยนลงไปในขุมนรก ลำไส้จะทะลักออกมาจากท้องของเขา เขาจะลากลำไส้เดินเวียนอยู่ในขุมนรกเหมือนลาที่เดินเวียนรอบโม่ ชาวนรกจะมาห้อมล้อมเขาแล้วถามว่า นี่ท่านเป็นอะไรหรือ ? ท่านไม่ได้ใช้ให้ผู้อื่นทำความดี และห้ามปรามความชั่วหรือ ? เขาตอบว่า หามิได้ ฉันใช้ให้คนอื่นทำความดีแต่ฉันเองไม่ได้ทำมันเลยฉันห้ามปรามความชั่วแต่ฉันก็กระทำมันเสียเอง ”

(บันทึกโดย Muslim , 1996 : 2989)

3.2.4 มารยาทผู้สอนต่อผู้ถามที่ชอบก่อกวนและใช้วาจาหยาบคาย

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

يُخَاطِبُنِي السَفِيْهُ بِكُلِّ قُبْحٍ   فَأَكْرَهُ أَنْ أَكُوْنَ لَهُ مُجِيْباً

يَزِيْدُ سَفَاهَةً فَأَزِيْدُ حِلْمـــاً   كَعُوْدٍ زَادَهُ الإِحْرَاقُ طِيْباً

(Ali Fikriy , 1980 : 4 / 105)

คนโง่สนทนากับฉันด้วยความหยาบคายน่าเกลียดยิ่ง

ฉันก็เกลียดที่จะตอบกับมัน

เขาเพิ่มความโง่เง่า (ในการสนทนา) แต่ฉันเพิ่มความสุภาพอ่อนโยนไม่ถือโทษ

เฉกเช่นไม้หอมที่ยิ่งเพิ่มการเผาใหม้ให้กับมันก็ยิ่งเพิ่มความหอมหวนมากเท่านั้น

บทกลอนข้างต้น อิมามอัชชาฟีอีย์ได้เล่าว่าครั้งหนึ่งมี คนโง่มาสนทนากับฉันด้วยความหยาบคายน่าเกลียดยิ่งฉันก็เกลียดที่จะตอบกับมันเพราะถ้าตอบไปแล้วก็ไร้ประโยชน์ แต่แล้วเขาก็เพิ่มความโง่เง่าและงี่เง่าในการสนทนากับฉันอีก แต่ฉันเพิ่มความสุภาพอ่อนโยนไม่ถือโทษเป็นการตอบเขาไป การกระทำอย่างนั้นเปรียบได้กับการเผา ไม้หอมซึ่งยิ่งเพิ่มการเผาไหม้ให้กับมันก็ยิ่งเพิ่มความหอมหวนมากขึ้นเท่านั้น

ท่านได้กล่าวในอีกบทกลอนหนึ่งถึงวิธีการตอบให้กับพวกที่ชอบพูดหรือถามในลักษณะก่อกวนว่า

إِذَا نَطَقَ السَفِيْهُ فَلاَ تُجِبْهُ   فَخَيْرٌ مِنْ إِجَابَتِهِ السُكُوْتُ

เมื่อคนโง่พูดเจ้าอย่าไปตอบมัน

การตอบที่ดีคือการเงียบ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 155)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

" إياك ومخالطة السفهاء ومن لا ينصفك "

(Al-Baihaqiy, 1970 : 2/172)

“ท่านจงระวังกับการคลุกคลีอยู่กับคนโง่และคนที่ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ท่าน”

3.2.5 คุณลักษณะของนักฟิกฮฺที่ดี

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวว่า

إنَّ الفَقِيْهَ هُـــوَ الفَقِيْـــهُ بِفِعْلِـــهِ   لَيْسَ الفَقِيْـــهُ بِنُطْقِـــهِ وَمَقَالِـــهِ
وَكَذَا الرَئِيْسُ هُوَ الرَئِيْسُ بِخُلْقِهِ   لَيْسَ الرَئِيْسُ بِقَوْمِهِ وَرِجَالِـــهِ
وَكَذَا الغَنِيُّ هُوَ الغَنِيُّ بِحَالِـــهِ   لَيْسَ الغَنِـــيُّ بِمُلْكِـــهِ وَبِمَالِـــهِ

(Mahmood Biju , 1989 : 59)

แท้จริงคนที่เป็นนักฟิกฮฺนั้นคือคนที่เป็นนักฟิกฮฺด้วยการกระทำของเขา
ไม่ใช่เป็นนักฟิกฮฺด้วยวาจาและคำพูด
และคนที่เป็นผู้นำนั้นคือคนที่เป็นผู้นำด้วยมารยาทของเขา
ไม่ใช่เป็นผู้นำด้วยพวกพ้องและลูกน้องของเขา
และคนที่ร่ำรวยคือคนที่ร่ำรวยด้วยสภาพ(แห่งจิตใจ)ของเขา
ไม่ใช่ด้วยการครอบครองและทรัพย์สมบัติของเขา

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึง คนที่เป็นนักฟิกฮฺ(นักนิติศาสตร์อิสลาม)ที่แท้จริงนั้นคือคนที่เป็นนักฟิกฮฺด้วยการกระทำไม่ใช่ดีแต่พูดแต่การกระทำกลับสวนทางกันกับสิ่งที่ได้พูด เช่นเดียวกันกับผู้นำ ผู้นำที่ดีนั้นสามารถเห็นได้จากจรรยามารยาทที่ดีงามที่ปรากฏออกมาจากตัวตนของเขา ส่วนคนร่ำรวยที่แท้จริงคือคนที่สภาพแห่งจิตใจของเขาร่ำรวยนั้นเองไม่ใช่ร่ำรวยด้วยการได้ครอบครองทรัพย์สินและทรัพย์สมบัติมากมายในขณะที่สภาพแห่งจิตใจของเขายังมีความโลภที่ไม่สิ้นสุด

3.2.6 ผู้ถ่ายทอดความรู้นั้นต้องคำนึงถึงลักษณะและระดับสติปัญญาของผู้รับความรู้และบาปสำหรับผู้ที่ปิดบังความรู้ศาสนา

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

سَأَكْتُمُ عِلْمِي عَن ذَوِي الجَهْلِ طَاقَتِي   وَلاَ أَنْثُرُالدُّرَّ النَّفِيسَ عَلَى الغَنَمْ
لِأَنَّهُمُو أَمْسَوا بِجَهْلٍ لِقَدْرِهِ   فَلاَ أَنَا أَضْحَى أَنْ أطوقه البَهَمْ

لَئِنْ سَهَّلَ اللهُ العَزِيزُ بِلُطْفِهِ　　وَصَادَفْتُ أَهْلاً لِلْعُلُوْمِ ولِلْحِكَمْ
بَقَيْتُ مُفِيداً واسْتَفَدْتُ وِدَادَهُمْ
وَإِلاَّ فَمَكْنُونٌ لَدَيَّ وَمُكْتَتَمْ
وَمَنْ مَنَحَ الجُهَّالَ عِلْماً أَضَاعَهُ　　وَمَنْ مَنَعَ المسْتَوجِبِينَ فَقَدْ ظَلَمْ
وَكَاتِمُ عِلْمِ الدِّينِ عَمَّنْ يُرِيدُهُ　　يَبُوؤُ بِإِثْمٍ زَادَ وَإِثْمٍ إِذَا كَتَمْ

(al-Baihaqiy , 1970 : 2 / 72)

ฉันจะปิดบังความรู้ของฉันจากคนโง่ทั้งหลายเท่าที่สามารถจะทำได้

และฉันจะไม่หว่านไข่มุกที่มีค่าให้กับแพะทั้งหลาย

เพราะพวกเขายังจะอยู่กับความโง่เขลาในขณะที่พวกเขามีความสามารถ(ในการเล่าเรียน)

และแน่นอนฉันจะไม่คล้องไข่มุกนั้นให้กับสัตว์เลี้ยงทั้งหลาย

ถ้าหากอัลลอฮฺผู้ทรงเดชานุภาพด้วยความกรุณาของพระองค์ พระองค์ทรงทำให้ง่าย

จนฉันได้พบกับผู้รู้และปวงปราชญ์

ฉันจะยังคงให้ประโยชน์และรับประโยชน์จากการเป็นมิตรกับพวกเขา

ถ้าไม่เช่นนั้นมันจะถูกปิดบังและซ่อนเร้นไว้ที่ฉัน

และใครมอบความรู้ให้คนโง่เขาได้ทำให้มันสูญเสีย

และใครยับยั้งความรู้แก่ผู้ที่สมควรได้รับแท้จริงเขาได้อธรรม

และผู้ที่ปิดบังความรู้ศาสนาแก่ผู้ที่ต้องการมัน

เขาสมควรได้รับบาปและบาปนั้นจะเพิ่มเมื่อเขาปิดบัง

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้เปรียบเทียบความรู้ของท่านเหมือนไข่มุกและแน่นอนท่านจะไม่โปรยไข่มุกให้กับแพะทั้งหลายในที่นี้คือพวกที่โง่เขลาแถมยังไม่ยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่นอีกต่างหากเพราะการให้ของมีค่ากับผู้ที่ไม่รู้คุณค่าของมันนั้นเป็นการกระทำที่เปล่าประโยชน์ อิมามอัชชาฟิอีย์กล่าวว่าเขาจะไม่ให้ความรู้กับพวกนี้ เพราะพวกนี้ยอมที่จะอยู่กับความโง่เขลาในขณะที่พวกเขามีความสามารถในการศึกษาหาความรู้ อิมามอัชชาฟิอีย์ยังกล่าวว่า ถ้าหากด้วยความกรุณาของอัลลอฮฺที่มีต่อเขาจนเขาสามารถได้พบกับบรรดาผู้รู้และปวงปราชญ์และได้รับประโยชน์จากการเป็นมิตรกับพวกเขา อิมามอัชชาฟิอีย์ยังกล่าวอีกว่า ผู้ใดที่มอบความรู้ให้คนโง่เขาได้ทำให้มันสูญเสียแต่ผู้ใดยับยั้งความรู้แก่ผู้ที่สมควรจะได้รับแท้จริงเขาได้อธรรม ส่วนผู้ที่ปิดบังความรู้ศาสนาแก่ผู้ที่ต้องการมันถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นบาป

3.2.7 อย่าเสนอความเห็นให้กับผู้ที่ไม่ต้องการมัน

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

وَلاَ تُعْطِيَنَّ الرَأْيَ مَنْ لاَ يُرِيْدُهُ فَلاَ أَنْتَ مَحْمُوْدٌ وَلاَ الرَأْيَ نَافِعُهُ

(Husniy Na‘isah , 1979 : 362)

และเจ้าอย่าได้เสนอความเห็นให้กับผู้ที่ไม่ต้องการมัน

เพราะตัวเจ้าเองจะไม่ได้รับการยกย่องและความเห็นนั้นก็ไม่เป็นประโยชน์กับเขา

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์ได้กำชับว่าอย่าได้เสนอความเห็นให้กับผู้ที่ขอความเห็นอย่างเดียวแต่ไม่ได้ต้องการนำเอาความเห็นนั้นไปใช้ประโยชน์เลย เพราะการเสนอความเห็นในลักษณะนั้นตัวผู้เสนอเองจะไม่ได้รับการยกย่องและความเห็นที่เขาเสนอไปนั้นก็จะไม่ได้รับการใช้ประโยชน์จากมัน

3.2.8 การบริการทางวิชาการและส่งเสริมให้มีการบริการทางวิชาการเป็นการรักษาความรู้ให้ได้รับการสืบทอดต่อไป

อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวไว้ว่า

العِلْمُ مِنْ فَضْلِه لِمَنْ خَدَمَه أَنْ يَجْعَلَ النَاسَ كُلَّهُمْ خَدَمَهْ

فَوَاجِبٌ صَوْنُهُ عَلَيْهِ كَمَـــا يَصُوْنُ النَاسُ عَرْضَهُ وَدَمَه

فَمَنْ حَوَى العِلْمَ ثُمَّ أَوْدَعَهُ بِجَهْلِهِ غَيْر أَهْلِـــهِ ظَلَمَـــه

(Husniy Na‘isah , 1979 : 358)

ความรู้นั้นจากความประเสริฐของมันสำหรับผู้บริการมัน

คือการทำให้มนุษย์ทุกคนรับใช้มัน

ดังนั้นจึงจำเป็นที่เขาต้องรักษามัน

เฉกเช่นที่เขารักษาเกียรติและเลือดเนื้อของเขา

ผู้ใดที่รวบรวมความรู้แล้วเขาฝากมันไว้กับ

ผู้ที่ไม่คู่ควรจะได้รับด้วยความไม่รู้ แท้จริงเขาได้อธรรม

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของการบริการทางวิชาการและการส่งเสริมให้มีการบริการทางวิชาการเพราะการบริการทางวิชาการเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์จะต้องรักษามันไว้ การถ่ายทอดความรู้จากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการของการรักษาความรู้ ดังนั้นจำเป็นที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติและรักษามันไว้   หน้าที่ของมนุษย์ในการรักษาความรู้นี้เหมือนกับหน้าที่ในการรักษาเกียรติและเลือดเนื้อของเขาเอง ที่สำคัญการถ่ายทอดความรู้นั้นต้องถ่ายทอดให้กับผู้ที่สมควรจะได้รับมันเท่านั้นเพื่อผลสัมฤทธิ์ที่จะได้รับอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

3.3 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

3.3.1 การใกล้ชิดกับผู้สอนเป็นเงื่อนไขหนึ่งจากเงื่อนไขต่างๆในการได้มาซึ่งความรู้

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

أخِيْ لَنْ تَنَالَ العِلْمَ إلاَّ بِستَّةٍ   سَأُنْبِيْكَ عَنْ تَفْصِيْلِهَا بِبَيَـــانِ
ذَكَاءٌ وَحَرْصٌ وَاجْتِهَادٌ وَبُلْغَةٌ   وَصُحْبَةُ أُسْتَاذٍ وَطُوْلُ زَمَانِ

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 378)

โอ้ พี่น้องของฉันท่านจะไม่ได้รับความรู้เว้นแต่ด้วยหกประการ
ฉันจะบอกรายละเอียดของมันอย่างแจ่มแจ้ง
ต้องมีความฉลาด, ความแน่วแน่ , ความพยายาม , ทุน
การใกล้ชิดอาจารย์ และใช้เวลานาน

จากบทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึง เงื่อนไขหกประการในการได้มาซึ่งความรู้คือต้องมีความฉลาด, ความอยากและกระหาย(ในความรู้) , ความพยายาม , มีทุนที่พอเพียง , การใกล้ชิดกับผู้สอน และระยะเวลาที่นานพอสมควร

3.3.2 ผู้เรียนที่คลุกคลีกับบรรดาผู้รู้จะได้ทั้งความรู้และประสบการณ์

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวว่า

مَعَ العِلْمِ فَاسْلُكْ حَيْثُمَا سَلَكَ العِلْمُ   وَعَنْهُ فَسَائِلْ كُلَّ مَنْ عِنْدَهُ فَهْمُ

فَفِيْهِ جَلاَءٌ لِلْقُلُوْبِ مِن العَمَى   وَعَوْنٌ عَلَى الدِيْنِ الذِي أَمْرُهُ حَتْمُ
فَإِنِّي رَأَيْتُ الجَهْلَ يَزرِي بِأَهْلِهِ   وَذُو العِلْمِ فِي الأَقْوَامِ يَرْفَعُهُ العِلْمُ
فَأيُّ رَجَاءٍ فِي امْرِئٍ شَابَ رَأْسُهُ   وَأَفْنَى شَبَاباً وَهُوَ مُسْـــتَعْجِمٌ فَدِمُ
وَهَلْ أَبْصَرَتْ عَيْنَاكَ أَقْبَحَ مَنْظَراً   مِنَ الشَيْبِ لاَ عِلْمٌ لَدَيْهِ وَلاَ حِلْمُ
وَخَالِطْ رُوَاةَ العِلْمِ وَاصْحَبْ خِيَارَهُمْ   فَصُحْبَتُهُمْ نَفْعٌ وَخَلْطَتُهُمْ غُنُمُ
وَلاَ تعدونَ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ فَإِنَّهُم   نُجُوْمُ هُدَى مَا مِثْلُهُمْ فِي الوَرَى نَجمُ
فَوَاللهِ لَوْلاَ العِلْمُ مَا فَصَحَ الهُدَى   وَلاَ لاَحَ مِنْ غَيْبِ السَمَاءِ لَنَا رَسْمُ

(Husniy Na‘isah , 1979 : 363)

พร้อมกับความรู้ดังนั้นจงเดินตามไป ณ. ที่ใดก็ตามที่ความรู้ไป

และเพื่อ(ให้ได้)มาซึ่งความรู้ก็จงถามทุกคนที่มีความเข้าใจในมัน

เพราะการถามนั้นสร้างความแจ่มแจ้งให้กับหัวใจที่(มืด)บอด

และเป็นการช่วยเหลือบนการงานศาสนาซึ่งมันเป็นสิ่งจำเป็น

แท้จริงแล้วฉันได้เห็นความญะฮิล(อวิชา)นั้นมันดูถูกตัวผู้ที่ญะฮิลเสียเอง

และผู้ที่มีความรู้อยู่ในกลุ่มชนต่างๆเขาจะได้รับการให้เกียรติ

แล้วเจ้าจะหวังอะไรอีกเล่าจากคนๆหนึ่งที่หัวของเขาได้หงอกแล้ว

และเขาได้ทำลายล้างความเป็นหนุ่มของเขาด้วยความเกียจคร้านทำเป็นทึบไม่ยอมเล่าเรียน

และสองตาของเจ้าได้เห็นแล้วหรือยังซึ่งภาพอันน่าเกลียด

จากคนแก่ที่ไม่มีความรู้ไม่มีความสุภาพอ่อนโยนและไม่เมตตา

และจงคลุกคลีกับบรรดาผู้รู้และจงเป็นเพื่อนกับคนที่ยอดเยี่ยมจากพวกเขา

เพราะการเป็นเพื่อนกับพวกเขานั้นมีประโยชน์การคลุกคลีกับพวกเขานั้นได้กำไร

และพวกเจ้าอย่าได้คาดสายตาจากพวกเขาเลยเพราะพวกเขา

(เปรียบดั่ง) ดวงดาวแห่งทางนำไม่มีที่เหมือนกับพวกเขาในมัคลูกในความเป็นดวงดาว

ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮฺ ถ้าหากไร้ซึ่งความรู้แล้วการชี้นำทางที่ถูกต้องก็จะไม่ชัดเจน

และร่องรอยความเร้นลับแห่งฟากฟ้าก็จะไม่ส่องแสงระยิบระยับให้ปรากฏเห็นแก่เรา

บทกลอนข้างต้น อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึง ความรู้ว่า ณ. ที่ใดก็ตามที่ มีความรู้ จงพยายามเดินตามไปเพื่อเก็บเกี่ยวมันมา และเมื่อสงสัยในประเด็นปัญหาใดก็รีบถามผู้รู้เสีย เพราะคำตอบที่ได้มานั้นจะทำให้เกิดแสงสว่างให้กับหัวใจที่มื ดบอดจากความไม่รู้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใน

เรื่องศาสนา อิมาม อัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึง ความประเสริฐของความรู้ว่าผู้รู้นั้นจะได้รับเกียรติจากกลุ่มชนต่างๆ ไม่ว่าอายุของเขาจะเพิ่มขึ้น เขาก็จะได้รับการให้เกียรติตามระดับของความรู้ของเขาไปเรื่อยๆ ในขณะเดียวกันคนที่ญะฮิลจะถูกลดเกียรติเนื่องจากความไม่รู้ของเขา ยิ่งเขามีอายุเพิ่ม มากขึ้น เกียรติของเขาก็ยิ่งลดลงไปเรื่อยๆ อิมามอัชชาฟิอีย์ได้ตั้งคำถามว่า “และสองตาของเจ้าได้เห็นแล้วหรือยังซึ่งภาพอันน่าเกลียด ? คือคนแก่ที่ในตัวของเขาไม่มีความรู้ ไม่มีความสุภาพอ่อนโยน และไม่มีความเมตตา” ทำไมอิมาม อัชชาฟิอีย์ ถึงได้กล่าวว่าเป็นภาพอันน่าเกลียด ? เพราะเขาได้ทำลายความหนุ่มของเขาให้มลายสิ้นด้วยความเกียจคร้านและไม่ยอมที่จะศึกษาหาความรู้ ในขณะที่เขามีความสามารถที่จะกระทำสิ่งนั้นได้ อิมามอัชชาฟิอีย์ยังส่งเสริมให้คลุกคลีกับผู้รู้ เพราะการคลุกคลีกับผู้รู้นั้นมีประโยชน์ และได้รับผลกำไร พวกเขาเหล่านั้นเปรียบดั่งดวงดาวที่เป็นทางนำคอยให้ความกระจ่างแจ้งและชี้นำทางสู่ความสำเร็จ

3.4 แนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์ในมิติด้านอื่นๆ

3.4.1 ทะเลแห่งความรู้นั้นลึกยิ่งนัก

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

لَنْ يَبْلُغَ العِلْمَ جَمِيْعاً أَحَدٌ   لاَ وَلَوْ حَاوَلَهُ أَلْفَ سَــــنَة

إِنَّمَا العِلْمُ عَمِيْقٌ بَحْرُهُ   فَخُذُوا مِنْ كُلِّ شَيءٍ أَحْسَــنَه

(Muhammad Abd al-Rahim , 1997 : 375)

คนหนึ่งคนใดจะไม่บรรลุถึงความรู้ทั้งหมดทั้งปวงได้

ไม่ ! แม้ว่าเขาจะพยายามถึง 1000 ปี ก็ตาม

แท้จริงแล้วทะเลแห่งความรู้นั้นลุ่มลึกยิ่งนัก

ดังนั้นพวกเจ้าจงเอาเฉพาะสิ่งที่ดีๆจากทุกสิ่งของความรู้เหล่านั้น

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวว่า คนๆหนึ่งนั้นไม่สามารถที่จะบรรลุถึงความรู้ทั้งหมดและศาสตร์ทั้งปวงได้ถึงแม้ว่าเขาจะพยายามศึกษาเล่าเรียนถึง 1000 ปี ก็ตามเพราะแท้จริงแล้วทะเลแห่งความรู้นั้นลุ่มลึกยิ่งนักดังนั้นสิ่งที่ควรพยายามคือการเลือกเอาสิ่งดีๆจากความรู้ทั้งหมดเหล่านั้น

3.4.2 ประโยชน์ของการเดินทางและการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวว่า

تَغَرَّبْ عَنِ الأَوْطَانِ فِي طَلَبِ العُلى　　　وَسَافِرْ فَفِي الأَسْفَارِ خَمْسُ فَوَائِدِ

تَفَرُّجُ هَمّ وَاكْتِسَابُ مَعِيْشَةٍ　　　وَعِلْمٌ وَآدابٌ وَصُحْبَةُ مَاجِدِ

(Sulaiman Salim al-Bawwab , n.d : 29)

จงเดินทางออกจากถิ่นฐานเพื่อแสวงหาความสูงส่ง

และจงเดินทางในการเดินทางนั้นมีห้าประโยชน์

ผ่อนคลายความกังวลและกำไรชีวิต

ได้ความรู้ มารยาทและคบเพื่อนที่ดี

บทกลอนข้างต้น อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเดินทางและการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้ซึ่งประโยชน์หลักๆที่จะได้รับจากการเดินทางและการผจญ มี 5 ประการด้วยกัน

1. ผ่อนคลายจากความตึงเครียด
2. การได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพ
3. ความรู้และประสบการณ์
4. ดัดนิสัยและสร้างจรรยามารยาทที่ดีงาม
5. การปฏิสัมพันธ์กับคนดี

3.4.3 การส่งเสริมให้ปัญญาชนเดินทางและผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวไว้ในบทกลอนของท่านว่า

مَا فِي المَقَامِ لِـــذِي عَقْـــلٍ وَذِي أَدَب　　　مِنْ رَاحَةٍ فَـــدَعِ الأَوْطَـــانَ وَاغْتَـــرِبِ

سَافِرْ تَجِـــدْ عِوَضـــاً عَمـــنْ تُفَارِقُـــهُ　　　وَانْصَبْ فَإِنَّ لَذِيذَ العَيشِ فِي النَّصَـــبِ

إِنِّي رَأَيْـــتُ وُقُـــوفَ المَـــاءِ يُفْسِـــدُهُ　　　إِنْ سَاحَ طَابَ وَإِنْ لَمْ يَجْرِ لَمْ يَطِبِ

وَالأُسْدُ لَولاَ فِرَاقُ الأَرْضِ مَا افْتَرَسَتْ　　　وَالسَّهْمُ لَولاَ فِرَاقُ القَوْسِ لَمْ يُصِـــب

وَالشَّمْسُ لَو وَقَفَتْ فِي الفُلْكِ دَائِمَـــةً　　　لَمَلَّهَا النَّاسُ مِنْ عُجـــمٍ وَمِـــنْ عربِ

وَالتِّبْرُ كَالتُّرْبِ مُلْقَــي فِــي أَمَاكِنِــهِ   وَالعُودُ فِي أَرْضِهِ نَوعٌ مِنَ الحَطَــبِ
فَــإِنْ تَغَــرَّبَ هَــذَا عَــزَّ مَطْلَــبُــهُ
وَإِنْ تَغَــرَّبَ ذاك عَــزَّ كَالــذَّهَــبِ

(Zuhdi Yakan ,1962 : 48)

ปัญญาชนและผู้มีจรรยามารยาทนั้นจะไม่มีที่ยืน
ให้นิ่งเงียบ(อยู่เฉยๆ โดยไม่สร้างประโยชน์)ดังนั้นจงพลัดถิ่นและเดินทาง(เพื่อแสวงหาความรู้)
จงเดินทางแล้วเจ้าจะได้พบกับการทดแทนจากคนที่เจ้าจากเขามา
จงเหน็ดเหนื่อย(เพราะการเดินทาง)แท้จริงความสนุกสนานของชีวิตนั้นแฝงอยู่ในความเหน็ดเหนื่อย
แท้จริงฉันได้เห็นน้ำที่หยุดนิ่ง(ไม่ไหล)มันจะเสีย
ถ้ามันไหลมันจะดีถ้ามันไม่ไหลมันจะไม่ดี(น้ำจะเน่าเสีย)
ถ้าหากสิงโตไม่ยอมจากป่าเพื่อล่า มันจะไม่ได้เหยื่อ
ถ้าหากลูกศรไม่ยอมละทิ้งคันธนูมันจะไม่โดน(เป้า)
ถ้าหากดวงอาทิตย์หยุดนิ่งอยู่บนท้องฟ้าตลอดเวลา
แน่นอนมนุษย์จากอาญัมและอาหรับจะเบื่อกับมัน
และสินแร่นั้นเฉกเช่นดินพบเห็นได้ในสถานที่ต่างๆของเขา
และไม้หอมในแผ่นดินของเขาเป็นไม้ฟืนชนิดหนึ่ง
ถ้าหากนำอันนี้ (สินแร่) ออกไปให้ไกล มันเป็นที่ต้องการอย่างยิ่ง
ถ้าหากนำอันนั้น (ไม้หอม)ออกไปให้ไกล มันมีค่าดั่งทองคำ

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟิอีย์ส่งเสริมให้ปัญญาชนนั้นเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ ในการเดินทางนั้นถึงแม้ว่าผู้เดินทางจะต้องเริ่มต้นด้วยการลาจากกับครอบครัว แต่เขาก็จะได้รับการทดแทนด้วยการได้รู้จักผู้คนอีกมากมาย ซึ่งสามารถผ่อนคลายความคิดถึงของเขาได้ในระดับหนึ่ง แม้ว่าการเดินทางนั้นเป็นภารกิจหนึ่งที่ต้องพบเจอกับความยากลำบากและความเหน็ดเหนื่อยแต่ที่จริงแล้วความเอร็ดอร่อยของการใช้ชีวิตนั้นได้ซ่อนตัวอยู่ในความเหน็ดเหนื่อยของการเดินทางและการใช้ชีวิตต่างแดนนั้นเอง ที่สำคัญการเดินทางและการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้นั้นถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนในการสร้างศักยภาพทางวิชาการของผู้เดินทางและเป็นการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของผู้เดินทางให้มีความก้าวหน้าอีกด้วย อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของการเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้และประโยชน์ของมันโดยยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ ท่านได้

กล่าวถึงน้ำที่หยุดไหลและขังอยู่ เมื่อไม่เคลื่อนไหวไปไหนและไม่ได้รับการเปลี่ยนถ่ายแล้วที่สุดน้ำนั้นก็จะเน่าเสียท่านกล่าวถึงสิงโตที่อยู่แต่ในที่พำนักของมันโดยไม่ยอมออกไปล่าเหยื่อมันเป็นไปไม่ได้หรือยากมากที่เหยื่อจะมาหาผู้ล่า ท่านให้ตัวอย่างของลูกศรที่โดนเป้า คือลูกศรที่ถูกยิงออกมาจากคันธนู ถ้ามันไม่ออกมาแล้วจะโดนเป้าได้อย่างไร ท่านยังยกตัวอย่างของดวงอาทิตย์ ถ้ามันหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหวไปไหน แน่นอนมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นชาวอาหรับหรือชาวอะฉัม (คนที่ไม่ใช่อาหรับ)จะเบื่อกับมัน และสินแร่ในบางพื้นที่มีเป็นจำนวนมากเมื่อนำออกสู่ตลาดภายนอกสินแร่เหล่านั้นจะเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างยิ่งเช่นเดียวกับไม้หอมในบางพื้นที่มีเป็นจำนวนมากและราคาต่ำแต่เมื่อนำไปขายยังสถานที่ที่ห่างไกล ไม่มีไม้หอมขายและเป็นที่ต้องการของตลาดมาก ไม้หอมเหล่านั้นก็จะมีราคาสูงดั่งราคาทองคำ จะเห็นได้ว่าสินแร่และไม้หอมเมื่อผ่านกระบวนการของการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งแล้วค่าของมันก็จะเพิ่มขึ้นไปด้วย

3.4.4 ความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการแสวงหาความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวไว้ว่า

سَأضْرِبُ فِي طُوْلِ البِلاَدِ وَعَرْضِهَا　　أَنَالُ مُرَادِي أوْ أمُوْتُ غَرِيْباً

فَإنْ تَلِفَتْ نَفْسِــــــيْ فَلِلّهِ دَرُّهَـــا　　وإنْ سَلِمَتْ كَانَ الرُجُوْعُ قَرِيْباً

(al-Baihaqiy , 1970 : 2 / 85)

ฉันจะเดินทางไปให้ทั่วเมืองตามความยาวและความกว้างของมัน
จนกว่าฉันจะได้รับในสิ่งที่ฉันปรารถนาหรือฉันอาจจะตายในสภาพห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอน
ถ้าหากตัวฉันต้องสูญสิ้นไป(ตาย)ดังนั้นวิญญาณนั้นมันช่างสวยงามเหลือเกิน
และถ้าหากตัวฉันปลอดภัยดีดังนั้นการเดินทางกลับนั้นใกล้เข้ามาถึงแล้ว

บทกลอนข้างต้นอิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวถึงความเด็ดเดี่ยวและความ ปรารถนาอย่างแรงกล้าของท่านในการแสวงหาความรู้ ท่านกล่าวว่า ฉันจะเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ให้ทั่วทุกสารทิศจนกว่าฉันจะได้รับในสิ่งที่ฉันปรารถนาหรือฉันอาจ ต้องจบชีวิตลง ในต่างแดนห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอนถ้าหากตัวฉันต้อง เสียชีวิต ไปวิญญาณ ของฉันนั้นมันช่างดีเลิศเหลือเกินเพราะผู้ที่เดินทางไปแสวงหาความรู้คือผู้ที่อยู่ในหนทางของอัลลอฮฺดังนั้นเมื่อเขาเสียชีวิตในช่วงที่กำลังแสวงหาความรู้อยู่นั้นก็หมายความว่าเขาได้เสียชีวิตในหนทางอัลลอฮฺ แต่ถ้าหากตัวฉันปลอดภัยดีและประสบความสำเร็จในการศึกษาดังนั้นการเดินทางกลับสู่มาตุภูมินั้นใกล้เข้ามาถึงแล้ว

บทที่ 4

บทบาททางการศึกษาของอิมามอัชชาฟิอีย์

4.1 บทบาทในสาขาวิชาอัลกุรอานและอูลูมอัลกุรอาน

รากฐานแรกที่สำคัญในการเข้าใจหลักการศาสนา และการวินิจฉัยหุกม ทางศาสนา คือการจำอัลกุรอาน การเข้าใจเนื้อหาของอัลกุรอานและศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกั บอัลกุรอาน รวมทั้งรู้ลึกถึงข้อปลีกย่อยต่างๆ ทั้งหมดที่มีอยู่ในอัลกุรอาน เป็นไปไม่ได้ ที่คนๆ หนึ่ง จะเข้าใจอัลกุรอานอย่างถูกต้องนอกจากเขาต้องชำนาญและเชี่ยวชาญ ในภาษาอาหรับและเข้าใจถึงความลับในถ้อยคำและประโยคของมัน เข้าใจในสำเนียงของชนเผ่าต่างๆ ของชาวอาหรับและสามารถลิ้มรสถึงวาทศิลป์ทางภาษาอาหรับได้ดีไม่เช่นนั้นแล้ว เขาจะไปไม่ถึงที่หมาย จะหลงทางหรือตีความผิดไปจากเจตนารมณ์ที่ได้วางไว้ อิมาม อัชช าฟิอีย์เป็นหนึ่งในบรรดาอุลามาอฺที่เพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะที่ได้กล่าวข้างต้น (Abd al-Ghaniy al-Daqr , 2005 : 193-194) คำพูดของบรรดาปวงปราชญ์ต่อไปนี้เป็นสักขีพยานถึงความเชี่ยวชาญของอิมามอัชชาฟิอีย์ในสาขาวิชาอัลกุรอานและอูลูมอัลกุรอาน

ยูนุสบินอับดุลอะลา กล่าวว่า “ฉันคลุกคลีอยู่กับบรรดานักอรรถาธิบายอัลกุรอานเป็นประจำและฉันก็ อภิปราย โต้ตอบในเรื่อง การอรรถาธิบายอัลกุรอานด้วย แต่เมื่ออิมามอัชชาฟิอีย์ ได้อรรถาธิบายอัลกุรอานแล้วท่านอธิบายให้เห็น ราวกับว่าท่านนั้น ร่วมอยู่ในเหตุการณ์การประทานโองการอัลกุรอานนั้นด้วย”

อาบูฮีซานอัซซียาดีย์ กล่าวว่า “ฉันไม่เคยเห็นใครที่สามารถดึงเอาความหมายต่างๆในอัลกรุอานออกมา และ แสดงให้เห็นถึงตัวอย่างในด้านภาษา ที่ชัดเจน มากไปกว่า อิมามอัชชาฟิอีย์”

ดาวูดบินอาลี กล่าวว่าอิสฮาก บินรอฮาวัยฮ์ เล่าว่า “ฉันและอะห์มัด บิน ฮัมบัล ได้ไปหา อิมามอัชชาฟิอีย์ที่มักกะฮฺ แล้วฉันก็ได้ถามเขาในบางประเด็นปัญหา ปรากฏว่า เขาเป็นคนที่พูดได้ชัดถ้อยชัดคำ มีโวหารที่สละสลวยและมีกริยามารยาทที่ดีงามอีกด้วย เมื่อเราได้จากเขาไปแล้วได้มีกลุ่มชนจากบรรดาผู้รู้ในศาสตร์แห่งอัลกุรอานได้บอกกับเราว่าแท้จริงแล้วอิมามอัชชาฟิอีย์เป็นผู้ที่รอบรู้มากที่สุด ในความหมายต่างๆ แห่งอัลกุรอาน ในสมัยของท่าน (Ibn Hajar al-Asqalaniy ,1310 H. : 58)

หัรมะละห์ บิน ยะห์ยา รายงานว่า “แท้จริงแล้วอิมาม อัชชาฟิอีย์ทำการสอนอัลกุรอานในมัสยิดหะรอมเมื่อท่านอายุเพียง 13 ปี”

อัรรอบบีอฺ กล่าวว่า " แท้จริง อิมาม อัชชาฟิอีย์จะอ่านอัลกุรอาน จบทั้งเล่มในแต่ละเดือน 30 ครั้งและในเดือนรอมฎอน จะจบ 60 ครั้ง กลางวัน 1 ครั้ง กลางคืน 1 ครั้ง" (Ibn Hajar al-Asqalaniy ,1310 H. : 60)

ผู้ที่สังเกตการอรรถาธิบายอัลกุรอานของอิมามอัชชาฟิอีย์ในตำราต่างๆของ ท่านจะรู้สึกถึงความเชี่ยวชาญของท่านใน ด้านนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำรา al-Risalah (الرسالة) ในหนังสือ Tafsir al-Imam al-Shafi'iy (تفسير الامام الشافعي) ของ Majdi bin Mansur bin Saiyid al-Shuriy เป็นหนังสือการอรรถาธิบายอัลกุรอานที่ผู้แต่งได้รวบรวมการอรรถาธิบายอัลกุรอานของท่านจากตำราต่างๆของท่านเช่นจากตำรา al-Um (الأم) Ahkam al-Quran (أحكام القران) al-Risalah (الرسالة) เป็นต้น

4.2 บทบาทในสาขาวิชาหะดีษและอูลูมอัลหะดีษ

คนส่วนใหญ่รู้จักอิมามอัชชาฟิอีย์ในฐานะที่เป็นคนแรกที่วางรากฐานในสาขาวิชาอูศูลอัลฟิกฮฺ ส่วนน้อยเท่านั้นที่รู้จักท่านในฐานะที่เป็นผู้วางรากฐานในสาขาวิชาอูศูลอัลหะดีษ อิมามอัซซาฮูฎีย์ได้กล่าวถึงความเชี่ยวชาญของอิมามอัชชาฟิอีย์ในสาขาวิชาหะดีษว่า " แท้จริงแล้วบรรดานักวิชาการหะดีษที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายจะมาปรึกษาหารือในหะดีษต่างๆที่พวกเขาสงสัยและคลุมเครือกับท่านหลังจากนั้นอิมามอัชชาฟิอีย์ก็จะอธิบายถึงสาเหตุต่างๆของความคลุมเครือนั้นโดยที่พวกเขาจะตะลึง(กับคำตอบที่ได้รับอย่างชัดแจ้งและสมบูรณ์) ความเชี่ยวชาญของท่านในสาขาวิชาหะดีษนั้นเป็นที่รู้กันและไม่เป็นที่โต้แย้งเลยนอกจากผู้ที่ไม่รู้หรือทำเป็นไม่รู้ " (Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 210) คำพูดของ อิมามอัซซาฮูฎีย์ข้างต้น เป็นสิ่งที่ยืนยันถึง ความเชี่ยวชาญของอิมามอัชชาฟิอีย์ในสาขาวิชาหะดีษ และอูลูมอัลหะดีษ ยังมีอุละมาอฺท่านอื่นๆอีกมากมายที่ได้กล่าวถึงความเชี่ยวชาญของท่านในด้านนี้เช่น

ดาวูด บินอาลี อัล อัศฟาฮานียฺ กล่าวว่า "เกียรติต่างๆ ได้รวมอยู่ในตัวของอิมาม อัชชาฟิอีย์ ซึ่งไม่มีในคนอื่นได้แก่ เกียรติ แห่งการสืบเชื้อสายต้นตระกูล กับท่านนบีมูหัมมัด ﷺ เกียรติแห่งหลักศรัทธาในศาสนาที่ถูกต้อง และปลอดจากการอุตริ ความใจบุญสุนทานของท่าน ความรู้ของท่านในหะดีษที่มีสายรายงานถูกต้องและสายรายงานที่อ่อนแอ ความรู้ของท่านเกี่ยวกับนาซิค อัลหะดีษ และมันซูคของหะดีษ การจำอัลกุรอานทั้งเล่ม การจำหะดีษต่างๆ ของท่านนบี ﷺ ชีวประวัติของท่านรอซูล ﷺ และชีวประวัติของบรรดาคูลาฟอฺรอชีดีน"

มูหัมมัด บิน อัลหะสันกล่าวว่า "ถ้าบรรดานักหะดีษได้พูดในวันใดแล้วพวกเขาต้องพูดด้วยลิ้นของอิมามชาฟิอีย (ต้องยกและอ้างอิงคำพูดของท่าน) " (Ibn Hajar al-Asqalaniy ,1310 H. : 55)

อัลคอฏีบ อัลมัฆดาดีย์ กล่าวว่า “อิมามอัชชาฟีอีย์ เปรียบดั่ง เครื่องประดับของบรรดานักนิติศาสตร์อิสลาม และมงกุฏของบรรดาผู้รู้ทั้งหลาย” (al-Khatib al-Bagdadiy, ,n.d. : 2 / 56)

ฮีลาล บิน อัลอาลาอฺ กล่าวว่า “ขออัลลอฮฺโปรดเมตตาแด่อิมาม อัชชาฟีอีย์ เพราะท่านเป็นผู้ไขกุญแจ ให้แก่บรรดา นักหะดีษทั้งหลาย” (al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf ,n.d. : 1 / 64)

อับดุลมาลิก บิน อับดุลฮามิด บิน มัฮรอนได้กล่าวว่า อะห์มั ด บิน ฮัมบัลเคยพูดว่า “ทำไมเล่าเจ้าถึงไม่ได้ ศึกษาดูในตำราต่างๆ ของอัชชาฟีอีย์ เพราะไม่มีใครเลยที่แต่งตำราต่างๆตั้งแต่ฉันเกิดมาที่ปฏิบัตามซุนนะฮมากไปกว่าอิมาม อัชชาฟีอีย์” (Abd al-Rahman bin Abi Hatim al-Raziy, n.d. : 61)

อิมามอัชชาฟีอีย์มีความกระตือรือร้นที่จะรับรู้ในหะดิษศ อฮิฮ(หะ ดิษ ที่มี สายรายงานถูกต้อง)อิมามอะห์มัด กล่าวว่า อิมามอัชชาฟีอีย์ เคยกล่าว กับเราว่า “พวกท่านรู้มากกว่าฉันเกี่ยวกับ หะดีษ และสายรายงานเมื่อมีหะดีษที่ถูกต้องไม่ว่าเป็นหะดีษจากกูฟะฮฺ หรือ บัศเราะห์ หรือจากชาม พวกท่านจงบอกให้ฉันได้รู้ ฉันจะไปหามัน ถ้ามันเป็น หะดิษศอฮิฮ” (Abd al-Rahman bin Abi Hatim al-Raziy, n.d. : 94)

จากคำพูดของอิมาม อัชชาฟีอีย์ ข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่าน ไม่ได้กล่าวถึงชาวมักกะฮฺและชาวมะดีนะฮฺ เพราะหะดีษต่างๆ ที่มาจากชาวมักกะฮฺและชาวมะดีนะฮฺ นั้นท่านรอบรู้มากที่สุดในบรรดาอุละมาอฺขณะนั้น โดยเป้าประสงค์ของอิมาม อัชชาฟีอีย์ในการเดินทางไปนั้นก็เพื่อพิสูจน์ทราบถึงสถานภาพของหะดิษนั้น เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานต่อไป

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าท่านอิมามอัชชาฟีอีย์จะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญใน วิชาหะดิษและอูลูมอัล หะดิษแต่ท่านจะระมัดระวังเสมอในการวินิจฉัยหุกม อัลบุวัยฏีย์ เล่าว่า อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวว่า “ฉันได้แต่งตำราเหล่านี้ และฉันไม่เคยมีความสะเพร่าในการแต่งมันเลยแต่แน่นอนมันต้องมีข้อผิดพลาด เพราะอัลลอฮฺได้ดำรัสว่า

(...وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيْهِ اخْتِلافاً كَثِيْرا ً)

“และหากว่า (อัลกุรอาน) มาจากผู้ที่ไม่ใช่อัลลอฮฺแล้วแน่นอนพวกเขาก็จะพบว่าในนั้นมีความขัดแย้งกันมากมาย ”(อันนิสาอฺ : 82)

ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่พวกเจ้าพบเห็นในตำราต่างๆ ของฉันที่มีความเห็นขัดแย้งกับอัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺ แท้จริงฉันขอ ยกเลิก(ความเห็นของฉันที่ผิดนั้น) ”

อิมามมูซานีย์กล่าวว่า อิมามอัชชาฟีอีย์เคยพูดว่า “เมื่อเจ้าพบหะดีษที่ถูกต้อง เจ้าจงปฏิบัติตามมัน และอย่าได้หันไปมองคำพูดของใครๆอีก”

อิมามอะห์มัดกล่าวว่า “เมื่ออิมามอัชชาฟีอีย์แน่ใจในหะดีษที่มีอยู่ท่านก็จะกล่าวกับหะดีษนั้น”

อัรรอบีอฺ เล่าว่า อิมาม อัชชาฟีอีย์ กล่าวว่า “เมื่อท่านพบเห็นในตำราของฉันขัดแย้งกับสุนนะฮฺของท่านรอซูล ซ.ล. ดังนั้นเจ้าจงยึดเอาสุนนะฮฺ นั้นและละทิ้ง สิ่งที่ฉันได้พูดไว้”

อัรรอบีอฺ ยังเล่าอีกว่า อิมาม อัชชาฟีอีย์ กล่าวว่า “ทุกประเด็นปัญหาที่ฉันได้พูดไว้ และปรากฏว่า ประเด็นปัญหาที่ฉันพูดไปนั้นขัดแย้งกับหะดีษของท่านนบีในมุมมองของนักฟิกฮฺ ดังนั้นฉันยกเลิกในสิ่งที่ฉันได้พูดไปและจงยึดหะดีษของท่านนบีเป็นที่ตั้งไม่ว่าฉันยังมีชีวิตอยู่หรือหลังจากฉันตายไปแล้ว” (Ibn Hajar al-Asqalaniy ,1310 H. : 62-63)

อิมามอัชชาฟีอีย์นั้นถือได้ว่าเป็น ผู้ช่วยเหลือค้ำจุนสุนนะฮฺของท่านนบีมุฮัมหัม ด ﷺ ทั้งนี้เนื่องจากท่านได้ใช้ความรู้ของท่านในการพิทักษ์ ปกป้อง สุนนะฮฺของท่านนบีมุฮัมหมัด ﷺ จากกลุ่มผู้ไม่หวังดีที่พยายามสร้างความสงสัยเกี่ยวกับหะดิษในฐานะรากฐานของศาสนบัญญัติในอิสลาม ท่านได้ตอบโต้กลุ่มดังกล่าวด้วยหลักฐานที่หนักแน่นผ่านการโต้วาทีและงานเขียนของท่านจนได้รับการขนานนามว่าเป็น ناصر السنة “ผู้ช่วยเหลือค้ำจุนสุนนะฮฺของท่านนบีมุฮัมหมัด ﷺ ” ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาหะดิษของท่านนั้นเป็นที่ประจักษ์แก่บรรดาลูกศิษย์ของท่านและเป็นที่ยอมรับจากบรรดาอุลามาอฺร่วมสมัยกับท่าน ท่านเป็นผู้วางกฎเกณฑ์และบุกเบิกวิชามุศฏอละหุลหะดิษ ดังปรากฏในนิพนธ์ “อัรรีซาละ ฮฺ” (الرسالة) ซึ่งท่านได้พูดถึงสถานภาพของหะดิษ อะฮาด เงื่อนไขต่างๆของผู้รายงานหะดิษด้วยความหมาย หะดิษมูดัลลัซ หะดิษมุรซัลและอื่นๆ ความเชี่ยวชาญของอิมามอัชชาฟีอีย์ในด้านสาขาวิชาหะดิษยังเห็นได้จากหนังสือของท่าน “ อิคตีลาฟ อัลหะดิษ ” (اختلاف الحديث) ท่านเป็นคนแรกที่ได้พูดถึงหะดิษต่างๆที่มีความหมายภายนอกขัดแย้งกันแต่ที่จริงไม่ได้ขัดแย้งกันพร้อมกับนำเสนอการเตาฟีกหะดิษต่างๆเหล่านั้นอีกด้วยซึ่งในยุคต่อมาหนังสือนี้ได้กลายเป็นสาขาวิชาหนึ่งที่บรรดาอุละมาอฺให้ความสนใจเป็นพิเศษเช่น อิมามซะการียา บิน ยะห์ยา อัซซาญีย์ อัฏฏอฮาวีย์ อิบนุ อัลเญาซีย์ และท่านอื่นๆ (Abd al-Hayei Abd al- Shukur, 1989 : 423)

4.3 บทบาทในสาขาวิชาฟิกฮฺ และอูศูลอัลฟิกฮฺ

เป็นที่ทราบกันดีว่าอิมามอัชชาฟีอีย์มีบทบาทอย่างมากในสาขาวิชานิติศาสตร์อิสลาม และนิติศาสตร์อิสลามมูลฐานท่านได้ศึกษานิติศาสตร์อิสลามของอะฮฺลุลหะดิษ اهل الحديث จากอิมามมาลิกและศึกษานิติศาสตร์อิสลามของอะฮฺลุลเราะยฺ اهل الرأي จากลูกศิษย์และ

เพื่อนๆของอิมามอาบูฮานีฟะห์ นิติศาสตร์อิสลามของท่านเป็นนิติศาสตร์อิสลามที่อยู่กึ่งกลางระหว่าง อะฮฺลุลหะดิษ และ อะห์ลุลเราะยฺ ผลงานทางวิชาการด้านนิติศาสตร์อิสลามของท่านมีหลายเล่มด้วยกันเช่นตำราอัลอุม (الأم) ซึ่งถือได้ว่าเป็นสารานุกรมนิติศาสตร์อิสลามสำนักชาฟีอีย์ที่มีการศึกษาและใช้อ้างอิงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นเวลามากกว่า 1000 ปี มาแล้วส่วนในด้านสาขาวิชานิติศาสตร์อิสลามมูลฐานนั้นท่านเป็นผู้วางรากฐานในด้านนี้โดยตรง บรรดาอุละมาอฺเห็นพ้องต้องกันว่าอิมามอัชชาฟีอีย์เป็นบุคคลแรกที่วางรากฐานและกฎเกณฑ์ต่างๆในสาขาวิชาอูศูลุลฟิกฮฺ ถึงแม้ว่าก่อนหน้าอิมามอัชชาฟีอีย์นั้นมีบรรดาอุละมาอฺได้พูดและอภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอูศูลุลฟิกฮฺมาบ้างแล้วแต่พวกเขาไม่ได้นำเสนอกฎเกณฑ์ที่รัดกุมและครอบคลุมอย่างที่อิมามอัชชาฟีอีย์นำเสนอ ด้วยความรู้ที่ลุ่มลึกและแตกฉานของท่านในสาขาวิชาต่างๆไม่ว่าจะเป็นอัลกุรอาน ตัฟซีร อุศูลุตตัฟซีร หะดิษ อุศูลุลหะดิษ ภาษาและวรรณคดีอาหรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านนิติศาสตร์อิสลามจากสำนักคิดต่างๆไม่ว่าจะเป็นสำนักคิดอะฮฺลุลหะดิษ اهل الحديث สำนักคิดอะ ฮฺลุลเราะยฺ اهل الرأيสำนักคิดของอิมามเอาซาอีย์และอิมามอัลลัยษีย์ รวมถึงการคลุกคลีของท่านกับบรรดาอุละมาอฺ ประสบการณ์ต่างๆของท่านในการโต้วาทีเชิงวิชาการทางด้านฟิกฮฺผนวกกับความพยายามและความบริสุทธิ์ใจของท่านจนกลายเป็นที่มาของกฎเกณฑ์ทางอูศูลุลฟิกฮฺ

อิมามอัรรอซีย์กล่าวว่า จงรู้เถิดว่าแท้จริงความสัมพันธ์ของอิมามอัชชาฟีอีย์ต่อวิชาอูศูลุลฟิกฮฺเหมือนความสัมพันธ์ของอริสโตเติลต่อวิชาตรรกวิทยาและเหมือนความสัมพันธ์ของอัลคอลีลต่อวิชาอัลอารูด (วิชาฉันทลักษณ์อาหรับเป็นวิชาที่ว่าด้วยทำนองและโคลงกลอนอาหรับ)

เช่นเดียวกันนั้นบรรดานักกวี ก่อนสมัยอัลคอลีลบินอะห์มัด พวกเขาได้ประพันธ์บทกลอน บนพื้นฐานของสันชาติญาณของพวกเขาหลักจากนั้น อัลคอลัล ได้คิดค้นวิชา ฉันทลักษน์ขึ้นมาจนได้กลายเป็นกฎเกณฑ์ ที่สามารถรับรู้ถึง บทกลอนที่ใช้ได้ และใช้ไม่ได้

เช่นเดียวกันนั้นจะเห็นได้ว่าผู้คนก่อนหน้าอิมามอัชชาฟีอีย์นั้นได้พูดแล้วถึงประเด็นปัญหาทางอูคูลุลฟิกฮฺ และได้นำเสนอ หลักฐานต่างๆ พร้อมกับการโต้แย้งหลักฐานต่างๆนั้นแต่พวกเขายังไม่มีกฎเกณฑ์ที่ครอบคลุมในการอ้างอิง เพื่อทำความรู้จักกับหลักฐานต่างๆทางศาสนา และรูปแบบของการโต้แย้งหลักฐานและการพิจารณาให้น้ำหนักของหลักฐานต่างๆดังนั้นอิมามอัชชาฟีอีย์ก็ได้คิดค้น หลักเกณฑ์ ของวิชาอูคูลุลฟิกฮฺ และ วางกฎเกณฑ์ ต่างๆที่ครอบคลุมที่สามารถอ้างอิงมันได้ และในการทำความรู้จักถึงระดับชั้นของหลักฐานต่างๆทางศาสนา ดังนั้นจึงเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ความสัมพันธ์ของอิมามอัชชาฟีอีย์ต่อวิชาการทางศาสนานั้นเปรียบได้กับความสัมพันธ์ของอริสโตเติลต่อวิชาปรัชญาเมื่อมนุษย์ทั้งหลายเห็นพ้องต้องกันว่า การคิดคั้นวิชาตรรกะนั้นต้องใช้ความสูงส่งทางวิชาการ ณ จุดนี้เช่นเดียวกัน พวกเขาต้องยอมรับอิมามอัชชาฟีอีย์

ด้วยเหตุผลที่ว่าท่าน นั้นเป็นผู้วางรากฐานในวิชาที่ประเสริฐนี้กับตำแหน่งที่ยิ่งใหญ่และมีเกียรตินี้เหนือบรรดามุจตาฮีดีน(นักวินิจฉัยหุกม)ทั้งหลาย (Fakhr al-Din al-Raziy , 1993 : 56-57)

อิมามอิบนูคอลดูนกล่าวว่า คนแรกที่ได้เขียนเกี่ยวกับวิชาอุศุลลุลฟิกฮฺคือท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ (ขอความโปรดปรานของอัลลอฮฺจงมีแด่ท่าน) ท่านได้เขียนไว้ในหนังสืออัรรีซาละฮ์ ท่านได้กล่าวถึงคำสั่งใช้และคำสั่งห้ามต่างๆ อัลบายาน อัลคอบัร อัล นัซคฺ (การ ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงหุกมของโองการ) หลังจากนั้นนักนิติศาสตร์อิสลามสำนักฮานาฟีย์ ได้เขียนและตรวจสอบหลักการต่างๆเหล่านั้นพร้อมทั้งได้ขยายความกฎเกณฑ์เหล่านั้น แล้วบรรดานักวิภาษวิทยา(อะหฺลุลกาลาม) ก็ได้เขียน และอธิบายเช่นเดียวกันแต่การเขียนของบรรดานักฟิกฮฺ นั้นทำให้สัมผัสได้ถึงความเป็นฟิกฮฺและมีความเหมาะสมมากกว่าการเขียนของนักวิภาษวิทยา (Ibn Khaldun ,nd : 455)

ส่วนบทบาทของอิมามอัชชาฟีย์ในด้านการอิฟตาอฺ(การตัดสินชี้ขาดประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับข้อบัญญัติศาสนา)ท่านได้วางเงื่อนไขและกฎเกณฑ์อย่างชัดเจนสำหรับผู้ที่จะเป็นมุฟตีย์ เกี่ยวกับเรื่องนี้ท่านได้กล่าวว่า

” لا يحل لأحد أن يفتي في دين الله إلا رجلا عارفا بكتاب الله وبناسخه ومنسوخه ومحكمه ومتشابهه وتأويله وتنزيله ومكيه ومدنيه وما أريد به ويكون بعد ذلك بصيرا بحديث رسول الله صلى الله عليه وسلم والناسخ والمنسوخ ويعرف من الحديث مثل ما عرف من القران ويكون بصيرا باللغة بصيرا بالشعر وما يحتاج إليه للسنة والقران ويستعمل هذا مع الإنصاف ويكون بعد هذا مشرفا علي اختلاف أهل الأمصار وتكون له قريحة بعد هذا فاذا كان هذا فله أن يتكلم ليفتي في الحلال والحرام وإذا لم يكن هكذا فليس له أن يفتي “

(Ibn al-Qaiyim,1955 : V.1 / 46)

“ไม่เป็นที่อนุมัติสำหรับคนใดคนหนึ่งในการฟัตวา (การตัดสินชี้ขาด)ในศาสนาของอัลลอฮฺนอกจากเขาต้องเป็นผู้ที่รอบรู้ ในคัมภีร์ของอัลลอฮฺ(อัลกุรอาน)และ(โองการต่างๆที่เป็น) นาซีค (โองการที่มายกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงหุกมของโองการก่อนหน้านั้น) มันซูค (โองการที่ถูกยกเลิก) มุหกัม (โองการที่มีข้อความชัดเจนและรัดกุมเมื่อได้อ่านแล้ว จะเข้าใจเหมือนๆกันโดยไม่ต้องตีความ) มุตาชาบิฮ (โองการที่มีข้อความเป็นนัยมีข้อความในเชิงเปรียบเทียบอาจเข้าใจได้หลายทาง) ตะวีล (การตีความโองการ) ตันซีล (รูปแบบต่างๆในการประทานลงมา ของโองการรวมถึงสาเหตุของการประทานโองการ) มักกียะห์ (โองการที่ถูกประทานลงมายังท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ ก่อนการอพยพของท่านไปยังเมืองมะดีนะฮฺ) มาดานียะห์ (โองการที่ถูกประทานลงมา ยังท่าน

รอซูลุลลอฮฺ ﷺ หลังการอพยพของท่านไปยังเมืองมะดีนะฮฺ) และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอัลกุรอาน หลังจากนั้นเขาจะต้องรู้อย่างชัดแจ้งถึงหะดิษของท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ และนาซีค มันซูค เขาจะต้องรู้แจ้งในหะดีษเหมือนกับเขารู้แจ้งในอัลกุรอาน และจะต้องรู้แจ้งเช่นกันในภาษาอาหรับ และบทกวีอาหรับ และในสิ่งที่อัลกุรอานและสุนนะฮฺต้องการ และเขาควรใช้(เครื่องมือเหล่า)นั้นในการตัดสินคำชี้ขาดด้วยความเป็นธรรม หลังจากนั้นเขาจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้คนในเมืองต่างๆด้วย ซึ่งหลังจากนั้นมันจะกลายเป็นความชำนาญของเขาเอง ดังนั้นเมื่อเขามี (คุณสมบัติ) อย่างนี้แล้ว เขาก็สามารถที่จะพูดเพื่อตัดสินคำชี้ขาดในสิ่งที่ศาสนาอนุมัติและไม่อนุมัติได้ มิฉะนั้นแล้วเขาไม่มีสิทธิ์ที่จะตัดสินชี้ขาด”

4.4 บทบาทในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณคดีอาหรับ

อิมามอัชชาฟิอีย์เป็นชาวอาหรับชนเผ่ากูเรช การเป็นชนเผ่ากูเรชนั้นเพียงพอแล้วที่จะบ่งบอกถึงการใช้ภาษาอาหรับที่สันทัดและชัดเจน ชาวอาหรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งเผ่ากูเรชจะเคร่งครัดในการรักษาความบริสุทธิ์ของภาษาของพวกเขาเพราะกลัวความ เสื่อมเสียที่มีต่อภาษาอาหรับและ ได้เกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 1 ฮิจรียะห์และเริ่มปรากฏมากขึ้นในศตวรรษที่ 2 หลังจากสมัย บนีอุมัยยะห์ แต่สำหรับอิมาม อัชชาฟิอีย์แล้ว สิ่งเหล่านั้นยังไม่เพียงพอในการรักษาความบริสุทธิ์ของภาษาท่านจึงตัดสินใจเดินทางไปใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่าฮูซัยลฺ ซึ่งชนเผ่านี้ถือได้ว่ามีความสันทัดในภาษาอาหรับมากที่สุดในบรรดาชนเผ่าทั้งหลายในสมัยนั้น การใช้ชีวิตกับชนเผ่านี้เป็นการเพิ่มความรู้และความเข้าใจทางด้านภาษาของท่าน จนท่านได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเผ่านี้ ท่านจะอ้างอิงคำพูดของชนเผ่านี้เป็นหลักฐานและคำพูดของท่านเองในด้านภาษาศาสตร์นั้นก็สามารถอ้างอิงเป็นหลักฐานได้

อะห์หมัดบินฮัมบัล กล่าวว่า “คำพูดของอิมามอัชชาฟิอีย์ในด้านภาษาศาสตร์สามารถเป็นหลักฐานได้”

อัยยูบบินซูวัยดฺ กล่าวว่า “จงเอาความรู้ด้านภาษาจากอิมามอัชชาฟิอีย์”

อาบูอูบัยดฺ กล่าวว่า “อิมามอัชชาฟิอีย์เป็นหนึ่งในบุคคลที่ถูกอ้างอิงในด้านภาษา”

ซะลัม กล่าวว่า “พวกเขา(นักภาษาศาสตร์อาหรับ)จะเอาความรู้เกี่ยวกับภาษาจากอิมามอัชชาฟิอีย์ซึ่งท่านนั้นถือได้ว่าเป็นบ้านแห่งภาษา ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องเอาความรู้ทางภาษาจากท่าน” (Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 270-271)

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้รวบรวมระหว่างพรสวรรค์ ที่ท่านมีกับ พรแสวงที่ท่านได้สั่งสมมาในช่วงที่ท่านเติบโตอยู่กับชนเผ่าฮูซัยล ชนเผ่านี้เป็นที่รู้จักกันดีเกี่ยวกับการใช้ภาษาอาหรับที่ชัดเจนและสันทัดไม่ว่าจะเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองดังนั้นจากชนเผ่านี้เองได้ กำเนิด นักกวีที่ดีมีคุณภาพให้เห็นเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับชนเผ่าอื่นๆ

อิบนุ ฮัซม์ กล่าวว่า “ในเผ่าฮูซัยลมีนักกวีที่โด่งดังมากกว่า 70 คน”

อัซซูบัยดีย์ กล่าวว่า “เผ่าฮูซัยลได้ทำให้รากแห่งบทกวีนั้น ยั่งลึกและ แผ่กระจายอย่างงอกงาม”

ในช่วงที่อิมาม อัชชาฟิอีย์ใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่านี้ท่านได้ท่องจำบทกวีของชนเผ่านี้ด้วยความระมัดระวัง และด้วยความประณีตยิ่งท่านเข้าใจ บทกวีของนักกวี ชั้นดีของชนเผ่านี้เป็นจำนวนมาก

อิมามอัชชาฟิอีย์เป็นที่รู้จัก กันดีในหมู่ผู้คนทั่วไปถึงความเป็นเลิศด้านกวีในช่วงที่ท่านยังหนุ่มแน่นอยู่อีก

อัซซูบัยร บิน บักการได้กล่าวว่า “มัศอับซึ่งเป็นลุงของฉันได้กล่าวแก่ฉันว่า ฉันได้เขียนบทกวี ฮูซัยลและเหตุการณ์ต่างๆ ของชนเผ่านี้ เป็นจำนวนมาก จากชายหนุ่มคนหนึ่งที่มาจากบนี ชาฟิอฺ สองตาของฉันยังไม่เคยเห็นคนที่เหมือนกับ เขาเลย ฉันจึงถามว่า โอ้ลุง ท่านว่า สองตาของฉันยังไม่เคยเห็นคนที่เหมือนกับ เขาเลยหรือ ? ลุงของฉันตอบว่า ใช่ สองตาของฉันยังไม่เคยเห็นคนที่เหมือนกับเขาเลย (Ibn Hajar al-Asqalaniy, 1310 H : 59)

อิบนูอับดิลฮากิมกล่าวว่า ฉันเกิดในเดือนซุลเกาะดะฮ์ ปี 186 ฮิจรียะฮ์ ถ้าหากฉันทันกับอิมาม อัชชาฟิอีย์ตอนที่ฉันยังหนุ่มแน่น แน่นอนฉันจะดึงเอาความรู้จากตัวท่านออกมา อย่างมากมายมหาศาล ฉันได้อ่านบทกลอนของชาวฮูซัยลให้ท่านฟัง บทกลอนทุกบทที่ฉันอ่านท่านจะทวนมันตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ท่านได้เสียชีวิตลงตอนอายุเพียง 54 ปีเท่านั้น(Abd al-Ghani al-Daqr , 2005 : 276)

อิมาม อัชชาฟิอีย์เป็นที่ประจักษ์แก่ทุกคนว่าท่านนั้นมีสำนวนโวหารในการพูดที่สละสลวย อาบูอับดิลละห์ บิน มูหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัลบูซันญีย์ หนึ่งในปราชญ์ ผู้ยิ่งใหญ่กล่าวว่า “เราได้ตรวจสอบชีวประวัติของบุคคล หลังจากศตวรรษแรก แห่งปีฮิจรียะห์ ปรากฏว่า ไม่มีใครที่มีเกียรติยศที่สว่างไสว มีตำแหน่งที่ประจักษ์แจ้ง และมีลิ้นที่มีโวหารดีมากไปกว่าอิมาม อัชชาฟิอีย์ อีกทั้งยังเป็นเครือญาติกับท่านรอซูล (ซ.ล.) (Ibn Hajar al-Asqalaniy.1310 H : 61)

ด้วยเหตุดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีบรรดานักกวีดังๆจะมาเยี่ยมเยียนท่านเป็นประจำเพื่อมารับเอาบทกวีฮูซัยลฺจากท่านหรือเพื่อตรวจสอบบทกวีฮูซัยลฺที่ตนมีอยู่ หนึ่งในบรรดานักกวีผู้ยิ่งใหญ่ได้แก่ อัลอัศมูอีย์ ท่านเคยกล่าวว่า ฉันเคยตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องของบทกวีฮูซัยลฺจาก

ชายหนุ่มคนหนึ่งจากกูเรชมักกะฮฺมีนามว่ามูหัมมัด บิน อิดรีส (al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf ,n.d. : 50)

การประพันธ์กลอนสิ่งแรกเลยคือพรสวรรค์ต่อมาคือความพยายามที่ได้มาจากการศึกษาและประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาเมื่อ 2 อย่างนี้อยู่ในตัวของนักกวีคนๆหนึ่งแล้วบทกวีที่ออกมาก็จะดีมีคุณภาพ

ไม่ต้องสงสัยเลยว่าอิมามอัชชาฟีอีย์ด้วยความเป็นอาหรับของท่านและการใช้ชีวิตของท่านกับชนเผ่าฮูซัยลเป็นเวลานานท่านจึงจำบทกวีของชนเผ่าฮูซัยลฺและชนเผ่าอื่นๆเป็นจำนวนมากนอกจากนั้นท่านยังได้แต่งบทกลอนเองเป็นระยะๆ บทกวีของท่านส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมต่างๆของการใช้ชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับ มารยาททางสังคม คุณลักษณะที่ดีที่พึงมี คุณลักษณะที่ไม่ดีที่ต้องละเว้น บทกลอนของท่านยังได้กล่าวถึงความรู้ ปรัชญา คติพจน์ รวมถึงประสบการณ์ต่างๆของท่านในการใช้ชีวิตในเมืองต่างๆกับบุคคลที่หลากหลายทัศนะและแนวคิด ต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งจากบทกลอนของท่านที่เป็นคติพจน์และสามารถนำมาเป็นข้อคิดสำหรับทุกคน

อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวว่า

وَلاَ تَجْزَعْ لِحَادِثَةِ اللَيَالِي   فَمَا لِحَوادِثِ الدُّنْيَا بَقَاءُ
وَكُنْ رَجُلاً عَلَي الأَهْوَالِ جَلْدًا   وَشِيمَتُكَ السَّمَاحَةُ وَالوَفَاءُ
وَإِنْ كَثُرَتْ عُيُوبُكَ فِي البَرَايَا   وَسَرَّكَ أَن يَكُونَ لَهَا غِطَاءُ
يُغَطِّي بِالسَّمَاحَةِ كُلُّ عَيْبٍ   وَكَمْ عَيْبٍ يُغَطِّيهِ السَّخَاءُ
وَلاَ حُزْنٌ يَدُومُ وَلاَ سُرُورٌ   وَلاَ بُؤْسٌ عَلَيْكَ وَلاَ رَخَاءُ
وَلاَ تُرِ للأَعَادِي قَطٌّ ذُلاًّ   فَإِنَّ شَمَاتَةَ الأَعْدَاءِ بَلاَءُ
وَلاَ تَرْجُ السَمَاحَةَ مِنْ بَخِيْلٍ   فَمَا فِي النَارِ لِلظَمْآنِ مَاءُ
وَرِزْقُكَ لَيْسَ يُنْقِصُهُ التَأَنِّيْ   وَلَيْسَ يَزِيْدُ فِي الرِزْقِ العَنَاءُ
إِذَا مَا كُنْتَ ذَا قَلْبٍ قَنُوْعٍ   فَأَنْتَ وَمَالِكُ الدُنْيَا سَوَاءُ
وَمَنْ نَزَلَتْ بِسَاحَتِهِ المَنَايَا   فَلاَ أَرضٌ تَقِيْهِ وَلاَ سَمَاءُ
وَأَرْضُ اللهِ وَاسِعَةٌ وَلَكِنْ   إِذَا نَزَلَ القَضَا ضَاقَ الفَضَاءُ
دَعِ الأَيَامَ تَغْدُر كُلَّ حِيْنٍ   وَلاَ يُغْنِي عَنِ المَوْتِ الدَوَاءُ

(Ahmad Abd al-Rahim , 1997 : 111-113)

และเจ้าอย่าได้หวาดหวั่นกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น(ทั้งกลางวันและ)กลางคืน

เพราะเหตุการณ์ต่างๆบนโลกนี้มันไม่คงอยู่อย่างนั้นตลอดไปหรอก

และเจ้าจงเป็นผู้ชายที่แข็งแกร่งบนความหวาดกลัวต่างๆ(ที่กำลังเกิดขึ้น)

และบุคลิกของเจ้านั้น(ให้มีแต่)การให้อภัยและซื่อสัตย์ต่อสัญญา

และหากว่าความอับอายของเจ้าต่อมนุษย์นั้นมีมากมาย

แต่สิ่งที่ทำให้เจ้าพอใจนั้นเพราะมีสิ่งที่จะปกปิดความอับอายนั้นได้

ทุกๆความอับอายนั้นจะถูกปกปิดด้วยการให้อภัย

และความอับอายมากต่อมากแล้วที่ถูกปกปิดด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

และความโศกเศร้านั้นมันไม่นานและความสนุกสนานก็เช่นเดียวกัน

และความทุกข์ยากนั้นมันไม่นานและความสุขสบายก็เช่นเดียวกัน

และเจ้าอย่าให้ศัตรูได้เห็นอย่างเด็ดขาดถึงการยอมแพ้

แท้จริงการดีใจของศัตรูในเคราะห์ร้ายของปรปักษ์เขานั้นเป็นการทดสอบอย่างหนึ่ง

และเจ้าอย่าได้หวังเลยกับความกรุณาจากคนตระหนี่

เพราะในกองไฟนั้นมันไม่มีน้ำ(ให้ดื่ม)สำหรับผู้กระหายหรอก

และริสกีย์(ปัจจัยยังชีพ)ของเจ้านั้นใช่ว่ามันจะลดลงเพราะความล่าช้า

และใช่ว่าความยากลำบากเหน็ดเหนื่อยจะทำให้ริสกีย์ของเจ้านั้นเพิ่มขึ้นไม่

เมื่อใดก็ตามที่หัวใจของเจ้ามีความพอเพียง

เมื่อนั้นเจ้ากับ(คนรวย)ที่ครองโลกทั้งโลกก็เหมือนกันนั้นแหละ

และใครก็ตามที่ความตายได้ลงไปเยือนในพื้นที่ของเขา

ดังนั้นจะไม่มีแผ่นดินและฟากฟ้าใดที่จะปกป้องเขา(จากความตายได้)

และแผ่นดินของอัลลอฮฺนั้นกว้างใหญ่ไพศาลนัก แต่

เมื่อลิขิต(แห่งความตาย)ลงมาแล้ว จักรวาลก็จะแคบทันที(สำหรับเขา)

ปล่อยให้วันเวลาลื่นไหลไปในทุกๆขณะ

เพราะยา(ขนานใดก็ตาม)ไม่สามารถเยียวยาจากความตายได้

إِذَا المَرْءُ أَفْشَى سِرَّهُ بِلِسَـــــــانِهِ   وَلاَمَ عَلَيْهِ غَيْرَهُ فَهُوَ أَحْمَقُ

إِذَا ضَاقَ صَدْرُ المَرْءِ عَنْ سِرِّ نَفْسِهِ   فَصَدْرُ الذِي يُسْتَوْدَعُ السرّ أضْيَقُ

(Sulaiman Salim al Bawwab , n.d : 50)

เมื่อคนๆหนึ่งได้เปิดเผยความลับของเขาด้วยลิ้นเขาเอง

และเขากลับตำหนิคนอื่นดังนั้นเขานั้นแหละที่โง่

เมื่ออกของคนๆหนึ่งนั้นแคบเหลือเกินที่จะเก็บรักษาความลับของเขาเอง

ดังนั้นอกของคนที่เขาจะฝากความลับไว้ให้นั้นยิ่งแคบมากกว่านั้นอีก

نَعِيْبُ زَمَانَنَا وَالعَيْبُ فِيْنَا　　وَمَا لِزَمَانِنَا عَيْبٌ سِوَانَا

وَنَهْجُو ذَا الزَمَانِ بَغَيْرِ ذَنْب　　وَلَوْ نَطَقَ الزَمَانُ لَنَا هَجَانَا

وَلَيْسَ الذِئبُ يَأكُلُ لَحْمَ ذِئْبٍ　　وَنَأكُلُ بَعْضَنَابَعْضًاعِيَانا ◌ً

(Zuhdi Yakan ,1962 : 166)

เรา(ชอบ)ตำหนิกาลเวลาของเราแต่ความบกพร่องมันอยู่ที่ตัวเรา

กาลเวลาของเราไม่ได้บกพร่องอะไรนอกจากตัวเรานั้นแหละ

และแล้วเราก็ด่ากาลเวลาโดยที่มันไม่ได้ทำผิดอะไรเลย

มาดแม้นว่ากาลเวลานั้นพูดได้มันก็จะด่าเราเหมือนกัน

และหมาป่านั้นจะไม่กินเนื้อของหมาป่า(กันเอง)

แต่พวกเราบางคนกินกันเอง(ฆ่าแกงกันเอง)ต่อหน้าต่อตา

العَبْدُ حُرٌّ إِنْ قَنَعْ　　وَالحُرُّ عَبْدٌ إِنْ طَمِعْ

فَاقْنَعْ وَلاَ تَطْمَعْ فَلاَ　　شَيءٌ يُشِيْنُ سِوَى الطَمَعْ

(Ahmad Abdurrahim , 1997 : 280)

ทาสนั้นจะเป็นอิสระถ้าเขาพอเพียง

อิสระชนจะเป็นทาสถ้าเขาโลภ

จงพอเพียงอย่าได้โลภเพราะ

ไม่มีสิ่งใดที่ทำให้ต้องอับอายนอกจากความโลภ

بِقَدْرِ الكَدِّ تُكْتَسَبُ المَعَالِي　　وَمَنْ طَلَبَ العُلاَ سَهِرَ اللَيَالِي

وَمَنْ رَامَ العُلاَ مِنْ غَيْرِ كَدٍّ　　أَضَاعَ العُمْرَ فِي طَلَبِ المُحَالِ

تَرُوْمُ العِزَّ ثُمَّ تَنَامُ لَيْلاً　　يَغُوْصُ البَحْرَ مَنْ طَلَبَ اللآلِي

(Husniy Na-e-sah , 1979 : 360)

ด้วยขนาดของความพยายามจึงจะได้รับตำแหน่งที่สูงส่ง
และใครค้นหาความสูงส่งเขาต้องอดนอนกลางคืน
และใครปรารถนาความสูงส่งโดยปราศจากความพยายาม
เขาได้ทำลายอายุกับการค้นหาสิ่งที่เป็นไปไม่ได้
เจ้าปรารถนาเกียรติยศแล้วเจ้ากลับนอนหลับสบายในกลางคืน
(ในขณะที่)ผู้ค้นหาไข่มุกนั้นต้องดำดิ่ง(ใต้ก้น)ทะเล

นอกจากอิมามอัชชาฟิอีย์ประพันธ์กลอนเองแล้วท่านได้วางกฎเกณฑ์ของการประพันธ์กลอนว่าควรอยู่ในกฎเกณฑ์และขอบเขตอย่างไรบ้าง ในทัศนะของอิมามอัชชาฟิอีย์นักกวีที่แต่งกลอนในลักษณะดังต่อไปนี้ไม่สามารถที่จะนำมาเป็นพยานได้ (ไม่ว่าจะเป็นพยานในชั้นศาลหรือเป็นพยานในกิจกรรมอื่นๆ)

1. บทกลอนที่สื่อออกมาในลักษณะลามกอนาจารและการสรรเสริญเยินยอที่เกินขอบเขต
2. บทกลอนที่ที่มีลักษณะแสดงออกถึงการกลับกลอกและหน้าไหว้หลังหลอกหรือเป็นลักษณะของการโอ้อวด หรือ รียาอฺ
3. บทกลอนที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อสร้างความแตกแยกระหว่างมุสลิมด้วยกัน
4. บทกลอนที่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล
5. บทกลอนที่ส่งเสริมให้ทำในสิ่งที่ชั่วร้าย (Ismail Ibrahim , 1989 : 86)

งานเขียนของอิมามอัชชาฟิอีย์ในทุกสาขาวิชาบ่งบอกถึงความสละสลวยในการใช้ภาษาอาหรับของท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือ Diwan al-Imam al-Shafi‘iy (ديوان الامام الشافعي) หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมบทกลอนต่างๆของอิมามอัชชาฟิอีย์ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 230 เรื่อง

บทที่ 5

สรุปผล และ ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

ความสำคัญและความประเสริฐของการแสวงหาความรู้นั้นประจักษ์ชัดในอายะฮฺอัลกุรอานและหะดีษซึ่งได้สร้างฐานให้มุสลิมในอดีตและปัจจุบันได้พยายามแสวงหาความรู้กับตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ศาสนาและพยายามปฏิบัติตาม ในองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา หลังจากนั้นก็ได้ทำการเผยแพร่ความรู้ที่ได้เรียนมาในรูปแบบต่างๆไม่ว่าจะเป็นการสอน ปราศรัย แต่งตำรา และในรูปแบบอื่นๆอีกมากมาย

แต่ละยุคแต่ละสมัยในประวัติศาสตร์มุสลิมจะเห็นได้ว่าบรรดาอุละมาอฺมุสลิมนั้นมีส่วนสำคัญในการเผยแผ่ และการบริการทางวิชาการซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์อารยธรรมโลก การผลิตตำรา หนังสือและผลงานทางวิชาการของพวกเขาเหล่านั้นเป็นสักขีพยานถึงความพยายามอย่างที่สุดในการเผยแพร่วิชาความรู้และการบริการทางวิชาการ หนึ่งในบรรดาอุละมาอฺมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ วิชาความรู้และการบริการทางวิชาการคือท่านอิมามอัชชาฟิอีย์

อิมาม อัชชาฟิอีย์เป็นอุล ะมาอฺท่านหนึ่งที่สืบเชื้อสายมาจากต้นตระกูลติดต่อกับท่านนบี ﷺ เป็นอุละมาอฺท่านหนึ่งที่มีสติปัญญาอันหลักแหลมและมันสมองที่ยอดเยี่ยม ถึงแม้ว่าท่านจะกำพร้ามาแต่กำเนิด และมีฐานะยากจนแต่ความกำพร้าและความยากจนสำหรับท่านนั้นหาใช่เป็นอุปสรรคในการแสวงหาความรู้และความรุ่งโรจน์ทางวิชาการไม่ ท่านมีความมุมานะและมีความวิริยะอุตสาหะที่แรงกล้า ท่านได้รับการเอาใจใส่ดูแล การอบรมสั่งสอนและการชี้แนะแนวทางที่ดีโดยตลอดจากมารดาของท่าน ทำให้ท่านเต็มเปี่ยมไปด้วยพลังแห่งการใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา ท่านสามารถท่องจำอัลกุรอานและหะดิษเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาที่ท่านยังเยาว์วัย ท่านมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมแห่งวิชาการ และอยู่ในห้วงเวลาที่อาณาจักรอับบาซียะฮฺถึงจุดสุดยอดของความรุ่งเรืองทางวิชาการ มีการแปลตำราต่างๆอย่างกว้างขวาง มีการจดบันทึกและรวบรวมศาสตร์ในแขนงต่างๆอย่างมากมายและแพร่หลาย ท่านได้ใช้ชีวิตอยู่ในทะเลทรายอยู่กับชนเผ่าอาหรับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนเผ่าฮูซัยลฺ เป็นเวลาหลายปี ท่านมีโอกาสศึกษาฟิกฮฺมาลีกีย์กับอิมามมาลิก บิน อานัสโดยตรง จนกระทั่งท่านอิมามมาลิกเสียชีวิตและได้ศึกษาฟิกฮฺฮานาฟีย์กับลูกศิษย์และเพื่อนๆของอิมามอาบูฮานีฟะฮฺ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมุฮัมหมัด บิน อัลหะซัน อัชชัยบานีย์ ท่านยังได้ศึกษาฟิกฮฺของอิมามเอาซาอีย์และอิมามอัลลัยษีย์ ท่านไปที่ใดท่านจะศึกษาเล่าเรียนจาก

บรรดาอุละมาอฺที่นั้นและจะทำการสอนไปด้วยดังนั้นท่านจึงมีอาจารย์และลูกศิษย์มากมาย จากประสบการณ์ต่างๆในการศึกษาเล่าเรียนของท่านจากบรรดาอาจารย์ที่โด่งดังมากมาย ซึ่งมาจากสถานที่ต่างๆ จากสำนักคิดที่หลากหลายตลอดจนการสอนและการถ่ายทอดความรู้ของท่านต่อเหล่าลูกศิษย์ของท่านในสถานที่ต่างๆ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้และอีกหลายๆปัจจัยได้หล่อหลอมและนำมาซึ่งการตกผลึกของแนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์และสื่อออกมาเป็นคำพูดและบทกวี ดังนั้นเมื่อเราได้ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาผ่านคำพูด และบทกวีพร้อมสังเคราะห์ชีวประวัติของท่านแล้วจะพบว่าอิมาม อัชชาฟีอีย์ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางการศึกษาของท่านออกมาใน 3 มิติหลักด้วยกัน คือในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน ในมิติที่เกี่ยวกับผู้ สอน และใน มิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน และผู้สอน

ในมิติที่เกี่ยวกับผู้เรียน ท่านได้กล่าวถึงคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนดังต่อไปนี้

1. การอดทนเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งของผู้เรียน

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กำชับให้ผู้เรียนมีความอดทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอดทนจากพฤติกรรมของ ผู้สอนบางคนที่มีความแข็งกร้าวเพราะ ใช่ว่าผู้สอน ทุกคนจะมีความสุภาพอ่อนโยน ดังนั้นผู้เรียนต้องมีความอดทนต่อผู้สอนในทุกสภา พการณ์เพราะหนึ่ง ในสาเหตุของความล้มเหลวทางการศึกษานั้น มาจากผู้เรียนไม่อดทนต่อพฤติกรรมที่แข็ง กระด้าง ของผู้สอน จนต้อง ละทิ้งการเรียน อิมามอัชชาฟีอีย์ยังได้กล่าวอีกว่าใครที่ไม่ยอมลิ้มรสกับความยากลำบากในการแสวงหาความรู้ เขาจะได้พบกับความโง่เขลาที่ติดตัวเขาไปตลอดชีพและท่านยังได้เสริมอีกว่าวัยรุ่น หรือผู้ที่อยู่ในวัยเรียนคนใดที่ไม่ยอมพบกับความยากลำบากในการศึกษาหาความรู้ดังนั้นจงละหมาดศพบนตัวเขาเพราะเขาได้ตายไปแล้ว แท้จริงแล้วคุณค่าแห่งตัวตนของคนหนุ่มนั้นขึ้นอยู่กับความรู้และความยำเกรงของเขาต่ออัลลอฮฺ ยิ่งมีความรู้และความยำเกรงต่ออัลลอฮฺมากเท่าใดยิ่งมีคุณค่าและความประเสริฐในทัศนะของอัลลอฮฺมากเท่านั้น

2. ผู้เรียนที่ความปรารถนาอย่างแรงกล้าของเขาทุ่มเทให้กับเรื่องการกินและการแต่งกายนั้นยากมากที่จะเป็นผู้รู้ที่ลุ่มลึกและแตกฉานได้

อิมาม อัชชาฟีอีย์กล่าวถึง ความรู้ว่าเป็นที่มาของความภูมิใจดังนั้น ควรภูมิใจกับความรู้ที่ได้มาแต่ควรระวังอย่าให้ความภูมิใจที่เกิดขึ้นนั้นต้องมลายไป ด้วยการพยายามหาความรู้อย่างต่อเนื่องและขยันขันแข็ง มีความวิริยะ อุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียน และพยายามพักผ่อน ให้น้อยลงโดยใช้เวลาส่วนหนึ่งของกลางคืนศึกษาค้นคว้าและท่องจำความรู้ เพราะ ผู้เรียนที่ความปรารถนาอย่างแรงกล้า ในเรื่องการกินและการแต่งกาย นั้นจะไม่ได้รับความรู้นอกจากน้อยนิดเท่านั้นและยากมากที่จะเป็นผู้รู้ที่ลุ่มลึกและแตกฉานได้

3. ผู้เรียนต้องพยายามท่องจำความรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กำชับให้ผู้เรียนนั้นมากด้วยการท่องจำวิชาความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาเพราะความจำนั้นจะติดตัวเขาไปตลอดเวลาไม่ว่าเขาจะอยู่ ณ. สถานที่ใดก็ตาม

4. การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนเพราะใช่ว่ามนุษย์จะเกิดมาเป็นนักปราชญ์เลยไม่

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กำชับให้ทุกคน แสวงหาความรู้เพราะใช่ว่ามนุษย์จะเกิดมาเป็นนักปราชญ์เลยไม่ แต่จะต้องผ่านกระบวนการของการสั่งสมความรู้ เมื่อกลายเป็นผู้รู้แล้วตัวเขาก็จะมีราคาทันที อิมามอัชชาฟิอีย์ยังให้ข้อคิดว่าคนที่มาจากหมู่ชนที่ใหญ่โตถ้าไม่มีความรู้แล้วจะต่ำต้อยทันทีเมื่อต้องร่วมวงกับบรรดาผู้มีอำนาจและบรรดาปวงปราชญ์ทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องร่วมวงอยู่กับพวกเขาเหล่านั้นในสถานที่ประชุมหรือในการชุมนุมทางวิชาการ ในขณะเดียวกันคนที่มาจากกลุ่มชนที่ธรรมดาแต่มีความรู้เขาก็จะได้รับการให้เกียรติจากคนใหญ่คนโตได้

5. ความสำคัญของการจดบันทึกความรู้ที่ได้เรียนมา

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้เปรียบเทียบการหาความรู้นั้นเหมือนกับการล่าสัตว์และการจดบันทึกสิ่งที่เรียนมานั้นเหมือนกับการผูกมัดสัตว์ล่านั้นไว้ด้วยเชือกที่แข็งแรง ดังนั้น มันเป็นการโง่เขลาอย่างยิ่งถ้าล่ากวางตัวหนึ่งแล้วทิ้งมันไว้อย่างอิสระโดยไม่มัดมันเลย

6. ความรู้นั้นเป็นรัศมีดังนั้นต้องละทิ้งมะซียัตทั้งหลายให้หมดสิ้น

ความรู้ คือรัศมีและรัศมีแห่งอัลลอฮฺนั้นจะไม่ถูกชี้นำแก่ผู้กระทำความชั่ว ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่บารอกะฮฺผู้แสวงหาความรู้จะต้องละทิ้งความชั่วทั้งหลาย

มิติที่เกี่ยวกับผู้สอน แนวคิดของท่านมีดังต่อไปนี้

1. ความประเสริฐของผู้รู้

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของผู้รู้ ผู้รู้นั้นมีเกียรติถึงแม้ว่าเขาจะเกิดมาจากพ่อที่เลวก็ตาม ความรู้ทำให้เขาได้รับเกียรติและผลงานของ เขาจะได้รับการยอมรับและชื่นชมจากสาธารณชนและหมู่ผู้รู้ด้วยกัน ถ้าหากไร้ซึ่งความรู้แล้วมนุษย์ก็จะพบกับความสุขที่แท้จริงได้ยาก ที่สำคัญเขาจะไม่รู้ในสิ่งที่จำเป็นต้องรู้ คือในเรื่องที่ศาสนาอนุมัติและไม่อนุมัติ

2. ความเสียหายที่ยิ่งใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อผู้รู้กลายเป็นผู้ละเมิดเสียเอง

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึง ความเสียหายอันยิ่งใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อผู้รู้กลายเป็นผู้ละเมิดเสียเองและความเสียหายที่ยิ่งใหญ่มากกว่านั้นจะเกิดขึ้นเช่นกันเมื่อผู้ไม่มีความรู้แสร้งเป็นผู้อยู่อย่างสันโดษและสมถะ (ซาฮิด) อิมามอัชชาฟิอีย์ยังเตือนไม่ให้ยึดเอาคนทั้งสองประเภทนี้เป็นแบบอย่างในการงานศาสนาเพราะการยึดเอาคนทั้งสองประเภทนี้เป็นแบบอย่างในการงานศาสนาจะสร้างความวุ่นวายที่ใหญ่หลวงในจักรวาล

3. <u>ผู้สอนต้องเป็นคนแรกที่ปฏิบัติในสิ่งที่เขาสั่งใช้ให้คนอื่นทำและเป็นคนแรกที่ละเว้นในสิ่งที่เขาได้สั่งห้าม</u>

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กำชับให้ผู้ที่ตักเตือนคนอื่นซึ่งรวมถึง ครู อาจารย์ และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการอบรมสั่งสอนผู้อื่น ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ได้พูดและละเว้นในสิ่งที่ได้ห้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ตักเตือนคนอื่นที่มีวัยวุฒิสูง การกระทำที่สวนทางกับการสอนนั้นเป็นเรื่องที่น่าละอายอย่างยิ่ง ความผิดของเขาแม้จะน้อยนิดแต่ง่ายมากที่ข่าวในแง่ลบจะถูกประโคมออกไป ผู้ที่ตักเตือนคนอื่น แต่เขากลับทำเสียเองเปรียบได้กับ ผู้ที่กำลังแบกเสื้อผ้าของผู้อื่นเพื่อที่จะซักมันให้สะอาดในขณะที่เสื้อผ้าที่เขาสวมใส่อยู่นั้นกำลังจมอยู่ในสิ่งสกปรกโสโครก เพราะฉะนั้น ผู้ใดที่ต้องการ ความรอดพ้นจากไฟนรกเขาจะต้องเดินตามเส้นทางของมันเส้นทางนั้นคือการปฏิบัติตามในสิ่งที่อัลลอฮฺทรงสั่งใช้และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม การทำความดีละเว้นความชั่วเขาจะต้องปฏิบัติในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลก ในวัน แห่งการฟื้นคืนชีพนั้นทรัพย์สมบัติ ตำแหน่งและยศถาบรรดาศักดิ์จะไม่ให้ประโยชน์ใดๆแก่เขาเลย ผู้ที่ทำความดีเขาก็จะได้รับการตอบแทนอย่างสมบูรณ์และผู้ที่ทำความชั่วเขาก็จะได้พบกับความยากลำบากและการลงโทษตามความชั่วที่เขาได้ก่อไว้และในวันนั้นการบีบรัดของหลุมฝังศพแค่ครั้งเดียวที่มีต่อมนุษย์นั้นทำให้เขาต้องลืมความตื่นเต้นและความเร้าใจของคืนแห่งการวิวาห์

4. <u>มารยาทผู้สอนต่อผู้ถามที่ชอบก่อกวนและใช้วาจาหยาบคาย</u>

อิมามอัชชาฟิอีย์ ได้กำชับ ว่าการเงียบและการมีความ สุภาพอ่อนโยนไม่ถือโท ษเป็นมารยาทที่ผู้สอนพึงมีต่อ ผู้ถามที่ชอบก่อกวนและใช้วาจาหยาบคาย การใช้วาจาหยาบคาย โต้กลับไปยังพวกที่ชอบก่อกวนเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์มิหน้ำซ้ำ จะยิ่งเพิ่มความโง่เง่า และงี่เง่าของพวกเขาในการสนทนาเข้าไปอีก

5. <u>คุณลักษณะของนักฟิกฮฺ ผู้นำ และคนรวยที่ดี</u>

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้กล่าวถึง คนที่เป็นนักฟิกฮฺ(นักนิติศาสตร์อิสลาม)ที่แท้จริงนั้นคือนักฟิกฮฺที่พูดแล้วทำจริงไม่ใช่ดีแต่พูด เช่นเดียวกับผู้นำที่ดีนั้นสามารถเห็นได้จากจรรยามารยาทที่ดีงามที่ปรากฏออกมาจากตัวของเขา ส่วนคนรวยที่แท้จริงคือคนที่สภาพแห่งจิตใจของเขาร่ำรวยนั้นเองไม่ใช่ร่ำรวยด้วยการได้ครอบครองทรัพย์สินมากมายในขณะที่สภาพแห่งจิตใจของเขายังมีความโลภที่ไม่สิ้นสุด

6. <u>ผู้ถ่ายทอดความรู้นั้นต้องคำนึงถึงลักษณะและระดับสติปัญญาของผู้รับความรู้และบาปสำหรับผู้ที่ปิดบังความรู้ศาสนา</u>

อิมามอัชชาฟิอีย์ได้เปรียบเทียบความรู้ของท่านเหมือนไข่มุกและแน่นอนท่านจะไม่มอบไข่มุกให้กับคนที่ไม่เห็นคุณค่าเพราะการมอบสิ่งที่มีค่าให้กับคนที่ไม่รู้ถึงคุณค่าของมัน นั้น

เป็นการกระทำที่เปล่าประโยชน์ ผู้ใดที่มอบความรู้ให้ กับคนโง่เขาได้ทำให้มันสูญเสียแต่ผู้ใดยับยั้งความรู้แก่ผู้ที่สมควรจะได้รับแท้จริงเขาได้อธรรม ส่วนผู้ที่ปิดบังความรู้ศาสนาแก่ผู้ที่ต้องการมันถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นบาป

7. <u>อย่าเสนอความเห็นให้กับผู้ที่ไม่ต้องการมัน</u>

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้เตือนว่าอย่าได้เสนอความเห็นให้กับผู้ที่ขอความเห็นอย่างเดียว แต่ไม่ได้ต้องการนำเอาความเห็นนั้นไปใช้ประโยชน์เลย เพราะการเสนอความเห็นในลักษณะนี้ตัวผู้เสนอเองจะไม่ได้รับการยกย่องและความเห็นที่เสนอไปนั้นก็จะไม่ได้รับการใช้ประโยชน์จากมัน

8. <u>การบริการทางวิชาการและส่งเสริมให้มีการบริการทางวิชาการเป็นการรักษาความรู้ให้ได้รับการสืบทอดต่อๆกันไป</u>

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงความประเสริฐของการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การถ่ายทอดความรู้เป็นการรักษาให้ความรู้คงอยู่ต่อไปดังนั้นหน้าที่ในการรักษาความรู้จึงจำเป็นที่มนุษย์ทุกคนจะต้องปฏิบัติและรักษามันไว้ จำเป็นเหมือนกับหน้าที่ในการรักษาเกียรติและเลือดเนื้อของเขาเอง ที่สำคัญการถ่ายทอดความรู้นั้นต้องถ่ายทอดให้กับผู้ที่สมควรจะได้รับมันทั้งนี้เพื่อผลสัมฤทธิ์ที่จะได้รับอย่างสมบูรณ์นั่นเอง

ในมิติระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ท่านมีแนวคิดดังต่อไปนี้

1. <u>การใกล้ชิดผู้สอนเป็นเป็นเงื่อนไขหนึ่งจากเงื่อนไขต่างๆในการได้มาซึ่งความรู้</u>

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึง เงื่อนไขหกประการแห่งการได้มาซึ่งความรู้คือ ความฉลาด, ความกระหายในความรู้ ความพยายาม มีทุนที่พอเพียง การใกล้ชิดกับผู้สอน และระยะเวลาที่นานพอสมควร

2. <u>ผู้เรียนที่คลุกคลีกับบรรดาผู้รู้จะได้ทั้งความรู้และประสบการณ์</u>

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึง ความรู้ว่า ณ ที่ใดก็ตามที่ มีความรู้จงพยายามเดินตามไปเพื่อเก็บเกี่ยวมันมา และ เมื่อสงสัยในประเด็นปัญหาใดก็รีบถามผู้รู้เสีย เพราะคำตอบ ที่ได้มานั้นจะเป็นแสงสว่างให้กับหัวใจที่มืดบอด เมื่ออายุของผู้รู้เพิ่มขึ้นเกียรติของเขา ก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้รู้ในเรื่องศาสนาในขณะเดียวกันคนที่ญะฮิลจะถูกลดเกียรติลงไปยิ่งเขามีอายุเพิ่มมากขึ้น เกียรติของเขาก็ยิ่งลดลงไปเรื่อยๆ อิมามอัชชาฟีอีย์ยังส่งเสริมให้คลุกคลีกับผู้รู้ เพราะการคลุกคลีกับผู้รู้นั้นจะได้รับประโยชน์ทั้งความรู้และประสบการณ์ พวกเขาเหล่านั้นเปรียบดั่งดวงดาวที่คอยชี้นำทางสู่ความสำเร็จ

นอกจากนี้ยังพบว่ามีแนวคิดของท่าน อิมาม อัชชาฟีอีย์ในมิติด้านอื่นๆ อีกดังรายละเอียดที่จะสรุปต่อไปนี้

1. ทะเลแห่งความรู้นั้นลึกยิ่งนัก

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวว่า คนๆ หนึ่งนั้นไม่สามารถที่จะบรรลุถึงความรู้ทั้งหมดและศาสตร์ทั้งปวงได้ถึงแม้ว่าเขาจะพยายามศึกษาเล่าเรียนถึง 1000 ปี ก็ตามเพราะแท้จริงแล้วทะเลแห่งความรู้นั้นลึกยิ่งนักดังนั้นสิ่งที่ควรพยายามคือการเลือกเอาสิ่งดีๆจากความรู้ทั้งหมดเหล่านั้น

2. ประโยชน์ของการเดินทางและการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้ ซึ่งประโยชน์หลักๆที่จะได้รับ มี 5 ประการด้วยกันได้แก่ ผ่อนคลายจากความตึงเครียด การได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพ ความรู้และประสบการณ์ การดัดนิสัยให้ดีงาม การได้ปฏิสัมพันธ์กับคนดี

3. การส่งเสริมให้ปัญญาชนเดินทางและผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้

อิมาม อัชชาฟีอีย์ส่งเสริมให้ปัญญาชนเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ ถึงแม้ว่าการเดินทางนั้นจะต้องพบเจอกับความยากลำบากและความเหน็ดเหนื่อยแต่ ความสนุกสนาน ของการใช้ชีวิตนั้นได้แฝงตัวอยู่ในความเหน็ดเหนื่อยของการเดินทางและการใช้ชีวิตต่างแดนนั้นเอง การผจญภัยเพื่อแสวงหาความรู้นั้นถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนในการสร้างศักยภาพทางวิชาการของผู้เดินทางและเป็นการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของผู้เดินทางให้มีความก้าวหน้าและก้าวไกลอีกด้วย

4. ความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการแสวงหาความรู้

อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวถึงความเด็ดเดี่ยวและความปรารถนาอย่างแรงกล้าของท่านในการแสวงหาความรู้ ท่านกล่าวว่า ฉันจะเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ให้ทั่วทุกสารทิศจนกว่าฉันจะได้รับในสิ่งที่ได้ตั้งใจไว้ถึงแม้ว่าอาจต้องจบชีวิตลงในต่างแดนถ้าหากตัวฉันต้องเสียชีวิตไปมันช่างดีเลิศเหลือเกินเพราะได้เสียชีวิตในหนทางของอัลลอฮฺ แต่ถ้าหากตัวฉันปลอดภัยดีและประสบความสำเร็จในการศึกษาดังนั้นการเดินทางกลับสู่มาตุภูมินั้นใกล้เข้ามาถึงแล้ว

ด้านบทบาทของอิมามอัชชาฟีอีย์มีดังต่อไปนี้

1. บทบาทในสาขาวิชาอัลกุอานและอุลูมอัลกุรอาน

บทบาทของท่านในด้านนี้เห็นได้จากความสามารถของท่านในการอรรถาธิบายอัลกุรอานการดึงเอาความหมายต่างๆ ในอัลกรุอานออกมาและแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างในด้านภาษาได้อย่างชัดเจน ผู้ที่สังเกตจะรู้ถึงความเชี่ยวชาญของท่านในด้านนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำรา Tafsir al-Imam al-Shafi‘iy (تفسير الامام الشافعي) ของ Majdi bin Mansur bin Saiyid al-Shuriy เป็นหนังสืออรรถาธิบายอัลกุรอานที่ผู้แต่งได้รวบรวมการอรรถาธิบายอัลกุรอานของอิมาม อัชชาฟีอีย์

จากตำราต่างๆของท่านเช่นจากตำรา al-Um (الأم) Ahkam al-Quran (أحكام القران) al-Risalah (الرسالة) เป็นต้น

2. <u>บทบาทในสาขาวิชาหะดิษและอุลูมอัลหะดิษ</u>

บทบาทของท่านในสาขาวิชาหะดิษและอุลูมอัลหะดิษพอที่จะสรุปเป็นข้อๆดังนี้

2.1 ท่านเป็นคนแรกที่บุกเบิกและวางกฎเกณฑ์ของวิชามุศฏอละหุลหะดิษ ดังปรากฏในตำรา "อัรรีซาละฮฺ" ของท่าน

2.2 ท่านได้รับการขนานนามว่าเป็น "ผู้ช่วยเหลือค้ำจุนสุนนะฮฺของท่านนบีมุฮัมหมัด ﷺ " ทั้งนี้เนื่องจากท่านได้ใช้ความรู้ของท่านในการพิทักษ์ ปกป้องสุนนะฮฺของท่านนบีมุฮัมหมัด ﷺ จากกลุ่มผู้ไม่หวังดีที่พยายามสร้างความสงสัยเกี่ยวกับหะดิษในฐานะรากฐานของศาสนบัญญัติในอิสลาม ท่านได้ตอบโต้กลุ่มคนดังกล่าวด้วยหลักฐานที่หนักแน่นผ่านการโต้วาทีและงานเขียนของท่าน

2.3 ท่านเป็นคนแรกที่พูดถึงหะดิษต่างๆที่มีความหมายภายนอกขัดแย้งกันแต่ที่จริงไม่ได้ขัดแย้งกัน พร้อมกับนำเสนอการเตาฟีกหะดิษต่างๆเหล่านั้นและเป็นที่มาของตำรา " อิคตีลาฟ อัลหะดิษ " ของท่านซึ่งในยุคต่อมาตำรานี้ได้กลายเป็นสาขาวิชาหนึ่งที่บรรดาอุละมาอฺให้ความสนใจเป็นพิเศษ

2.4 ท่านเป็นคนแรกที่พูดถึงสถานภาพของหะดิษ อะฮาด เงื่อนไขต่างๆของผู้รายงานหะดิษด้วยความหมาย หะดิษมูดัลลัซและหะดิษมุรซัล

3. <u>บทบาทในสาขาวิชานิติศาสตร์อิสลาม และนิติศาสตร์อิสลามมูลฐาน</u>

บทบาทของท่านในสาขาวิชานิติศาสตร์อิสลาม และนิติศาสตร์อิสลามมูลฐาน สามารถสรุปเป็นข้อๆดังนี้

3.1 ท่านเป็นคนแรกที่คิดค้น หลักเกณฑ์ ของวิชาอูศูลุลฟิกฮฺ (นิติศาสตร์อิสลามมูลฐาน)

3.2 ท่านเป็นคนแรกที่ก่อตั้ง มัษฮับทางนิติศาสตร์อิสลามที่อยู่กึ่งกลางระหว่าง อะฮฺลุลหะดิษ และอะห์ลุลเราะยุ

3.3 ท่านได้วางเงื่อนไขและกำหนดกฎเกณฑ์อย่างชัดเจนสำหรับผู้ที่จะเป็นมุฟตีย์(ผู้ตัดสินชี้ขาดประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับข้อบัญญัติศาสนา)

4. <u>บทบาทในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณคดีอาหรับ</u>

บทบาทของท่านในสาขาวิชาภาษาอาหรับและวรรณคดีอาหรับพอที่จะสรุปเป็นข้อๆดังนี้

4.1 ท่านเป็นหนึ่งในบุคคลที่ถูกอ้างอิงในด้านภาษาอาหรับเพราะคำพูดของท่านในด้านภาษาศาสตร์สามารถเป็นหลักฐานได้

4.2 ท่านได้วางกฎเกณฑ์และขอบเขตของการประพันธ์กลอน

4.3 ท่านได้ทิ้งสำนวนโวหารที่สละสลวยในงานเขียนต่างๆของท่านในเกือบทุกสาขาวิชาสัมผัสได้ถึงความสวยงามของการใช้ภาษาอาหรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือ Diwan al-Imam al-Shafi‘iy หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมบทกลอนต่างๆของอิมามอัชชาฟีอีย์ทั้งหมด

จากการศึกษาวิเคราะห์ชีวประวัติและแนวคิดทางการศึกษาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในมิติต่างๆ ที่ได้นำเสนอมาแล้วนั้น หากนำมาประยุกต์ใช้ อย่างจริงจัง ในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาอิสลาม คิดว่าสามารถที่จะสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการได้ดีอีกระดับหนึ่ง

5.2 ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยในเรื่องต่อไปมีดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยเชิงเปรียบเทียบแนวคิดทางการศึกษาของอิมาม อัชชาฟีอีย์กับนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงของโลกตะวันตกเพื่อให้เห็นความต่างและความเหมือนระหว่างมุมมองอิสลามกับตะวันตก

2. งานวิจัยเกี่ยวกับการนำแนวคิดและบทบาทของอิมามอัชชาฟีอีย์มาประยุกต์ใช้กับระบบการศึกษาในปัจจุบัน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับ อิมาม อัชชาฟีอีย์ ในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น ความเป็นภาวะผู้นำของท่านในด้านการศึกษา การเป็นนักฟิกฮฺที่ดี เป็นต้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

Abd al-Aziz bin Muhammad bin Abdullah al-Sadhān. 1999. Maālim fi Tarīq Talab al-Ilm (معالم في طريق طلب العلم). al-Riyād : Dar al-ʻĀsimah.

Abd al-Ghaniy al-daqr. 2005. al- Imam al-Shafiʻiy Faqīh al-Sunnah al-Akbar (الامام الشافعي فقيه الســـنة الأكبر). Dimashq : Dar al-Qalam.

Abd al-Halim al-Jundiy. 1982. al- Imam al-Shafiʻiy Nasir al-Sunnah wa Wadiʻu al-Usul (الامام الشافعي ناصر السنة وواضع الاصول) . al-Qahirah : Dar al-Maʻārif.

Abd al-Hayei Abd al- Shukur. 1989. al-Imam al-Shafi'e Tinjauan Bidang Ilmu Hadis. (Seminar Pemikiran Islam 9-11/10/1989 Pusat Islam Malaysia). KualaLumpur : Sharikat Usaha Maju.

Abd al-Karim Zaidan. 1996. al-Madkhal li Dirasat al-Shariah al-Islamiyyah (المدخل لدراسة الشريعة الاسلامية). Bairut : Muassasat al-Risalah.

Abd Allah Alawi Haji Hasan. 1989. al-Imam al-Shafi'e Sebagai Ahli Bahasa dan Penyair. (Seminar Pemikiran Islam 9-11/10/1989 Pusat Islam Malaysia). KualaLumpur : Sharikat Usaha Maju.

Abd al-Rahman bin Abi Hatim al-Raziy. n.d. Adab al-Shafiʻiy wa Manaqibuh (اداب الشـــــــافعي ومناقبه). Bairut : Dar al-kutub al-Ilmiyyah.

Abd al-Rahman Nahlawiy. 1988. al-Tarbiyat al-Islamiyyah wa al-Mushkilat al- Muʻāsirah (التربية الاسلامية والمشكلات المعاصرة) . Bairut : al-Maktab al-Islamiy.

Abd al-Wahhab Ibrahim Abu Sulaiman. 1420 H. Manhajiyyat al-Imam Muhammad bin Idris al-Shafi'iy Rahimahullah fi al-Fiqh wa Usulih (منهجية الامام محمد بن ادريس الشــــافعي رحمه الله في الفقه واصوله). Bairut : Dar Ibn Hazm.

Abu Asad. 1980. Imam Shafi'iy In Quest of Knowledge. Karachi : Muslim Youth Publishers .

Abuddin Nata. 2003. Pemikiran Para Tokoh Pendidikan Islam . Jakarta : PT Raja Grafindo Persada.

Ahmad Abd al-Rahman al-Banna. 1950. Bada i'i al-Munan fi Jam'i wa Tartib Musnad al-Shafi'iy wa al-Sunan (بدائع المنن في جمع وترتيب مســــند الشــــافعي والسن). s.l. : Matbaat al-Anwar.

Ahmad Ali Taha Raiyyan. 1995. Dawabit al-Ijtihad wa al-fatwa (ضوابط الاجتهاد والفتوى). al-Mansurah : Dar al-Wafaa.

Ahmad Nahrawiy Abdussalam. 1988. al-Imam al- Shafi'iy fi Madhhabaih al-Qadim wa al-jadid (الامام الشـــــــافعي في مذهبيه القديم والجديد) . al-Qahirah : n.l.

Akram Yusuf Umar al-Qawasimiy. 2003. al-Madkhal Ila Madhhab al-Imam al- Shafi'iy. (المدخل الى مذهب الامام الشــــــافعي) . Amman : Dar al-Nafais.

Al-Baihaqiy, Abi Bakr Ahmad bin al-Husain. 1970. Manaqib al- Shafi'iy (مناقب الشافعي). al-Qahirah : Maktabat Dar al-Turas.

Ali Fikriy. 1980. Ahsan al-Qasas (أحسن القصص). Bairut : Dar al-kutub al-Ilmiyyah.

Al-Khatib al-Bagdadiy. n.d. Tarikh Baghdad (تاريخ بغداد). Bairut : Dar al-kutub al-Arabiyyah.

Al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf ,n.d. Tahdhib al-Asmaa wa al-Lughat (تهذيب الأسماء واللغات). Bairut : Dar al-kutub al-Ilmiyyah.

Al-Shafi'iy, Muhammad bin Idris 1994. Wasiyyat al-Imam al-Shafi'iy (وصية الامام الشافعي). Bairut : al-Maktab al-Islamiy.

_________. Tahqiq Ahmad Muhammad Shakir. n.d. al-Risalah (الرسالة). Dar al-kutub al-Ilmiyyah.

_________. Tahqiq Mahmud Matrajiy.2003.al-Um (الأم). Bairut : Dar al-kutub al-Ilmiyyah.

Al-Tirmidhiy. nd. Sunan al-Tirmidhiy. (سنن الترمذي) . Hams : Matbaat Dar al-Da'wah.

Aminah Ahmad Hasan. 1985. Nazariyyat al-Tarbiyah fi al-Qurān wa Tatbiqatuha fi 'Ahd al-Rasul Alaih al-Salat wa al-Salam (نظرية التربية في القران وتطبيقاتها في عهد الرسول عليه الصلاة والسلام). al-Qahirah : Dar al-Ma'ārif.

Fakhruddin al-Raziy. 1413 H. Manaqib al-Imam al- Shafi'iy. (مناقب الامام الشافعي). Bairut : Dar al-Jil.

Fauzi bin haji Awang. 1989. Riwayat Hidup al-Imam al-Shafi'e Satu Tinjauan Ringkas (Seminar Pemikiran Islam 9-11/10/1989 Pusat Islam Malaysia). KualaLumpur : Sharikat Usaha Maju.

H. Luqman Karim . 2002. Riwayat Hidup Imam Syafi'i : Seorang Pelajar Teladan . Johor Bahru Perniagaan Jaha Bersa .

Hamzah al-Nashratiy. n.d. Nasir al-Sunnah al-Imam al-Shafi‘iy. (ناصرالسنة الإمام الشافعي). al-Qahirah : al-Maktabat al-Qaiyimah.

Hasan Ahmad Mar eiy. 1401 H. al-Ijtihad fi al-Shari‘at al-Islamiyyah (الاجتهاد في الشريعة الاسلامية). al-Riyad : Idarat al-Nashr bi Jamiat al- Imam Muhammad bin Saud al-Islamiyyah.

Hasan Langgulung. 2003. Asas-Asas Pendidikan Islam.Jakarta : PT.Pustaka Al Husna Baru.

Husniy Na-e-sah. 1979. Shi‘ir al-Fuqahaa (شعرالفقهاء). Halab : al-Maktabat al-Arabiyyah.

Ibn al-Qaiyim. 1955. I‘ilam al-Muwaqqi‘ii n (إعلام الموقعين). s.l. : Matbaat al-Saadah

Ibn Hajar al-Asqalaniy. 1310 H. Tawali al-Ta‘asis bi Ma‘āli Ibn Idris (توالي التأسيس بمعالي ابن ادريس). s.l. : Matbaat al-Muniriyyah.

Ibn Kathir.2003 .al-Bidayah wa al-Nihayah (البداية والنهاية). al-Qahirah : Maktabat al-Safa.

Ibn Khaldun. 1978. Muqaddimat Ibn Khaldun (مقدمة ابن خلدون)Bairut : Dar al-kutub al-Ilmiyyah.

Ibn Khalkan. n.d. Wafayat al-A‘ayan wa Anba' Abnaa al-Zaman (وفيات الأعيان وأنباء أبناء الزمان). Bairut : Matbaat al-gharib.

Ibn Majah. 1998. Sunan Ibn Majah (سنن ابن ماجه). Bairut : Dar al-Jil.

Ismail Ibrahim. 1989. al-Imam al-Shafi'e Sebagai Ahli Bahasa dan Penyair. (Seminar Pemikiran Islam 9-11/10/1989 Pusat Islam Malaysia). KualaLumpur : Sharikat Usaha Maju.

Mahmood Biju. 1989. Diwan al- Shafi'iy wa Hikamih (ديوان الشافعي وحكمه).sl :nl.

Majdi bin Mansur. 1995. Tafsir al-Imam al- Shafi'iy (تفسير الامام الشافعي). Bairut : Dar al-kutub al-Ilmiyyah.

Muhammad Abd al-Rahim. 1997. Diwan al-Imam al- Shafi'iy (ديوان الامام الشافعي). Bairut : Dar al-Fikr.

Muhammad Abu Zahrah. n.d. Tarikh al-Madhahib al-Islamiyyah fi al- Siyasah wa al-'Aqaid wa Tarikh al-Madhahib al-Fiqhiyyah (تاريخ المذاهب الاســــــلامية في الســـياسة والعقائد وتاريخ المذاهب الفقهية). al- Qahirah : Dar al-Fikr al-Arabiy.

Muhammad Abu Zahrah n.d. al-Imam al- Shafi'iy Hayatuhu wa 'Asruhu Ārauhu wa Fiqhuhu (الامام الشافعي حياته وعصره اراؤه وفقهه). al- Qahirah : Dar al-Fikr al-Arabiy.

Muhammad Hasan Hitu. 1988. al-Ijtihad wa Tabaqat Mujtahidiy al- Shafi'iy yah (الاجتهاد وطبقات مجتهدي الشافعية). Bairut : Muassasat al-Risalah.

Muhammad al-Khudariy Bek. 1995. Tarikh al-Tashri'i al-Islamiy (تاريخ التشريع الاسلامي). Bairut : Dar al-Fikr.

Muhammad Salam Madkur. n.d. al-Madkhal li al-Fiqh al-Islamiy (المدخل للفقه الاســــــلامي). al-Qahirah : Dar al-Kitab al-Arabiy.

Muhammad Zain Yahya . 2000. Kisah Pengembaraan Imam Syafi'e . Kuala Lumpur : Darul Nu'man .

Muslim bin al-Hajjaj. 1996. Sahih Muslim (صحيح مسلم). Al-Riyad : Dar Alam al-Kutub

Mustafa al-Siba-e. 1998. al-Sunnah wa Makanatuha fi al-Tashri'i al-Islamiy (السنة ومكانتها في التشريع الاسلامي) . al-Qahirah : Dar al-Salam .

Mustafa Shalabiy. 1376 H. al-Madkhal li Dirasat al-Fiqh al-Islamiy. (المدخل لدراسة الفقه الاسلامي). al-Qahirah : Dar al-Ta'lif.

Said Ismail Ali. 2006. al-Fikr al-Tarbawiy al-Islamiy wa Tahaddiyat al-Mustaqbal . (الفكر التربوي الاسلامي وتحديات المستقبل) . al-Qahirah : Dar al-Salam.

Sulaiman Salim al-Bawwab. n.d. Diwan al-Imam al- Shafi'iy (ديوان الامام الشافعي). Dimashq : Dar al-Hikmah.

Tarikuddin bin Haji Hasan. 2004. Imam al-Syafi'e . Kuala Lumpur : Percetakan Zafar Sdn Bhd.

Yaqut al-Hamawiy. 1355 H. Mu'u jam al-Udabaa (معجم الأدباء). al-Qahirah :Matbaat al-Halabiy.

Zuhdi Yakan. 1962. Diwan al- Shafi'iy (ديوان الشافعي). Bairut : Dar al-thaqafah.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

สารบัญอัลกุรอานตามอักษรอาหรับที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

ลำดับ	อายะฮฺอัลกุรอาน	สูเราะห์	อายะฮฺที่	หน้า
1	اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ	سورة العلق	1-5	1
2	يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ	سورة المجادلة	11	1
3	إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ	سورة فاطر	28	2
4	قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ	سورة الزمر	9	2
5	وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيْهِ اخْتِلافاً كَثِيْراً	سورة النساء	82	79

ภาคผนวก ข.

สารบัญอัลหะดีษตามอักษรอาหรับที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

ลำดับ	ตัวบทอัลหะดีษ	ผู้บันทึก	หน้า
1	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ	ابن ماجه	2
2	إِنَّ مَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللَّهُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ الْهُدَى وَالْعِلْمِ	مسلم	3
3	مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ	الترمذي	4
4	مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا	ابن ماجه	4
5	مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ	مسلم	5
6	إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ	مسلم	6
7	يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	مسلم	66

ภาคผนวก ค.

สารบัญบทกลอนของอิมามอัชชาฟีอีย์ตามที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

ลำดับ	บทกลอน	หน้า
1	ولما قسى قلبي وضاقت مذاهبي	57
2	اصبر على مر الجفا من معلمٍ	58
3	العلم مغرس كل فخر فافتخــر	59
4	علمـــي معـــي حيثمـــا يممـــت ينفعنـــي	60
5	تعلم فليس المرء يولد عالمـــاً	61
6	العلم صـــــيد والكتابة قيده	61
7	شكوت إلي وكيع سوء حفظي	62
8	رأيت العلم صاحبـــه كريـــم	63
9	فساد كبير عالم متهتك	64
10	يا واعظ الناس عما أنت فاعله	64
11	يخاطبني السفيه بكل قبح	67
12	إذا نطق السفيه فلا تجبه	67
13	إن الفقيه هـــو الفقيـــه بفعلـــه	68
14	سأكتم علمي عن ذوي الجهل طاقتي	68
15	ولا تعطين الرأي من لا يريده	70
16	العلم من فضله لمن خدمه	70
17	أخي لن تنال العلم إلا بستةٍ	71
18	مع العلم فاسلك حيثما سلك العلم	71
19	لن يبلغ العلم جميعا أحد	73
20	تغرب عن الأوطان في طلب العلا	74
21	ما في المقام لـــذي عقـــلٍ وذي أدبٍ	74
22	سأضرب في طول البلاد وعرضها	76
23	ولا تجزع لحادثة الليالي	85

24	إذا المرء أفشى سرّه بلســـــــانه	86
25	نعيب زماننا والعيب فينا	87
26	العبد حر إن قنع	87
27	بقدر الكد تكتسب المعالي	87

ภาคผนวก ง.

สารบัญคำกล่าวของอิมามอัชชาฟิอีย์ตามที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

ลำดับ	คำกล่าว	หน้า
1	كنت يتيما في حجر أمي	23
2	كنت أنا في الكتاب أسمع المعلم	23
3	طلبت هذاالأمر عن خفة ذات يد	24
4	فرآني أطلب العلم	24
5	حفظت القران وأنا ابن سبع وحفظت الموطأ وأنا ابن عشر	25
6	ثم إني خرجت عن مكة فلزمت هزيلا في البادية	25
7	كتبت كتب محمد بن الحسن وعرفت قولهم	41
8	من لم تعزه التقوى فلا عزّ له	49
9	أنفع الذخائر التقوى وأضرها العدوان	49
10	الخير في خمسة غنى النفس وكف الأذي وكسب الحلال	49
11	التواضع من أخلاق الكرام والتكبرمن شيم اللئام	50
12	مهلا يا أميرالمؤمنين , فانك الداعي وأنا المدعو	54
13	أصبحت من الدنيا راحلا وللإخوان مفارقا	56
14	اجتناب المعاصي وترك ما لا يعنيك ينور قلبك	62
15	إياك ومخالطة السفهاء ومن لا ينصفك	67
16	لا يحل لأحد أن يفتي في دين الله إلا رجلا عارفا..........	82

ภาคผนวก จ.

สารบัญรายชื่อครูอาจารย์ของอิมามอัชชาฟิอีย์ตามที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

ลำดับ	ชื่อบุคคล	หน้า
1	อิบรอฮีม บิน สะอ์ดฺ บิน อิบรอฮีม อัซซุฮฺรีย์	27
2	อิบรอฮีม บิน อับดุลอะซีซ บิน อาบี มะหฺษูเราะห์	27
3	อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน อาบี ยะห์ยา	27
4	อิบรอฮีม บิน ฮะรอม	27
5	อุสามะฮฺ บิน ซัยด์ บิน อัสลัม	27
6	อิสหาก บิน ยูสุฟ อัลอัซรัก	27
7	อิสมาอีล บิน อิบรอฮีม มุกฺสิม	27
8	อิสมาอีล บิน ญะฟัร บิน อาบี กะษีร	27
9	อิสมาอีล บิน อับดุลลอฮฺ บิน กฺอสฏอนฏีน	27
10	อนัส บิน อิยาฏ	27
11	อัยยูบ บิน สูวัยดฺ อัลรอมลีย์	27
12	ญะฟัร บิน อิบรอฮีม อัฏฏออีย์	27
13	หาติม บิน อิสมาอีล อัลมะดะนีย์	27
14	อัลฮาริส บิน อูมัยรฺ อัลบัศรีย์	27
15	อัลหุร บิน อิบรอฮีม	27
16	หุเสน อัลอัลษัฆ	27
17	หัมมาด บิน อุสามะฮฺ	27
18	หัมมาด บิน ซัยด์ อัลบัศรีย์	27
19	หัมมาด บิน ซะรีฟ	28
20	ดาวูด บิน อับดุรเราะห์มาน อัลอัฏฏอร	28
21	สะอีด บิน สะลามะฮฺ	28
22	สะอีด บิน มัสละมะฮฺ อัลอุมะวีย์	28
23	สุฟยาน บิน อุยัยนะฮฺ	28
24	สุไลมาน บิน อัมรฺ	28
25	สัมมาก บิน อัลฟัดลฺ อัลญุนดีย์	28

26	อัฏฏอฮฺฮาก บิน อุษมาน อัลฮิซามีย์	28
27	อิบาด บิน อัลอฺวาม	28
28	อับดุลลอฮฺ บิน อิดรีส	28
29	อับดุลลอฮฺ บิน อัลฮาริษ อัลมักกีย์	28
30	อับดุลลอฮฺ บิน สะอีด บิน อับดุลมะลิก อาบูศอฟวาน อัลอุมาวีย์	28
31	อับดุลลอฮฺ บิน อัลมูบารัก อัลมะรูซีย์	28
32	อับดุลลอฮฺ บิน มูสา อัตตัยมีย์	28
33	อับดุลลอฮฺ บิน มุมิน	28
34	อับดุลลอฮฺ บิน นาฟิอ อัศศออิฆ	28
35	อับดุลลอฮฺ บิน อัลวะลีด อัลอะดานีย์	28
36	อับดุรเราะห์มาน บิน อาบี บักร อัลมูลัยกีย์	28
37	อับดุรเราะห์มาน บิน อัลหะสัน บิน อัลกฺอซิม อัลฆอสสานีย์ อัลอัซรอกฺ	28
38	อับดุรเราะห์มาน บิน อาบี อัซซานาด บิน ษักวาน	28
39	อับดุรเราะห์มาน บิน อับดุลลอฮฺ บิน อูมัร อัลอมะรีย์	28
40	อับดุลอฺะซีซ บิน อับดุลลอฮฺ บิน อาบี สะละมะฮฺ	28
41	อับดุลอฺะซีซ บิน มูหัมมัด อัลดะวุรดีย์	28
42	อับดุลมะญีด บิน อับดุลอฺะซีซ บิน อาบีเราว์วาด	28
43	อับดุลการีม บิน มูหัมมัด อัลคูรอสานีย์	28
44	อับดุลมาลิก บิน อัลวาลีด	28
45	อับดุลวะฮฺฮาบ บิน อับดุลมะญีด อัษษากอฟีย์	28
46	อีฏอฟ บิน คอลิด	28
47	อูมัร บิน อับดุรเราะห์มาน บิน มูหัยศอน	28
48	อัมร์ บิน ฮะบีบ	28
49	อัมร์ บิน อาบี สาลามะฮฺ	29
50	อัมร์ บิน ยะห์ยา บิน อัมร์ บิน สะอิด อัลอูมาวีย์	29
51	อัลฟุฎอยล์ บิน อียาฎ	29
52	อัลกอซิม บิน อับดุลลอฮฺ บิน อูมัร อัลอูมารีย์	29
53	มาลิก บิน อานัส	29
54	มูหัมมัด บิน อิสมาอีล บิน อาบี ฟูดัยก์	29

55	มูหัมมัด บิน อัลหะสัน อัชชัยบานีย์	29
56	มูหัมมัด บิน คอลิด อัลญุนดีย์	29
57	มูหัมมัด บิน อัลอับบาส อัชชาฟีอีย์	29
58	มูหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ อัลอันศอรีย์	29
59	มูหัมมัด บิน อุษมาน บิน อาบี ศอฟวาน	29
60	มูหัมมัด บิน อาลี บิน ชาฟิอ	29
61	มูหัมมัด บิน อูมัร อัลวากีดีย์	29
62	มูหัมมัด บิน ยาซีด อัลวาสีฏีย์	29
63	มัรวาน บิน มูอาวียะห์	29
64	มุสลิม บิน คอลิด อัซเซนญีย์	29
65	มูฎอรริฟ บิน มาซิน อัศศอนอานีย์	29
66	มูอาซ บิน มูสา อัลญะฟารีย์	29
67	ฮีชาม บิน ยูสุฟ อัศศอนอานีย์	29
68	วากีอ์ บิน อัลญัรรอหฺ	29
69	ยะห์ยา บิน ฮิสาน	29
70	ยะห์ยา บิน สะอีด อัลกอฏฏอน	29
71	ยะห์ยา บิน สูลัยม์ อัลมักกีย์	29
72	ยาซีด บิน อับดุลมาลิก อันเนาฟาลีย์	29
73	ยะกูบ บิน ฟะศอ	29
74	ยูสุฟ บิน อัลอัสวัด	29
75	ยูสุฟ บิน คอลิด อัสสัมตีย์	29
76	ยูสุฟ บิน อัมร์	29
77	ยูสุฟ บิน ยะกูบ บิน อัลมาญีชูน	29
78	อิบนู อาบี อัลกินาน อัลคูซาอีย์	29

ภาคผนวก ฉ.

สารบัญรายชื่อลูกศิษย์ของอิมามอัชชาฟิอีย์ตามที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์

ลำดับ	ชื่อลูกศิษย์	หน้า
1	อะห์มัด บิน อัลหัญญาจญ์ อัลมะรูซีย์	31
2	อะห์มัด บิน คอลิด บิน อัลคอลลาล อัลบัฆดาดีย์	31
3	อะห์มัด บิน สะอีด บิน บะชีร อัลฮามาษานีย์	31
4	อะห์มัด บิน ซีนาน บิน อัลกฺอฏฏอน	31
5	อะห์มัด บิน อัศศอบาห์ บิน อาบี สุรัยจญ์ อัรรอซีย์	31
6	อะห์มัด บิน อับดุลลอฮฺ อัลมักกีย์	31
7	อะห์มัด บิน อับดุรเราะห์มาน บิน วะฮฺบ์	31
8	อะห์มัด บิน อัมร์ บิน อัสสัรห์ อาบู อัฏฏอฮิร อัลมิศรีย์	31
9	อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน ฮัมบัล อัชชัยบานีย์	31
10	อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน สะอีด บิน ญิบลลฮ์ อัศศอยรอฟีย์	32
11	อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน อัลกฺอซิม	32
12	อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน อาบี บัซซะฮฺ	32
13	อะห์มัด บิน มูหัมมัด บิน อัลวะลีด อัลอัซรอกีย์ อัลมักกีย์	32
14	อะห์มัด บิน อาบีมูสา มิศรีย์	32
15	อะห์มัด บิน ยะห์ยา บิน อับดุลอฺะซีซ อาบู อับดุรเราะห์มาน อัชชาฟิอีย์	32
16	อะห์มัด บิน ยะห์ยา บิน อัลวะซีร อัลมิศรีย์	32
17	อิบรอฮีม บิน อาบี หัยยะฮฺ อัลมักกีย์	32
18	อิบรอฮีม บิน คอลิด อัลกัลบีย์ อาบูเษาร์	32
19	อิบรอฮีม บิน สูรอเกฺาะห์	32
20	อิบรอฮีม บิน อับดุลลอฮฺ อัลหัจญ์บีย์ อัลมักกีย์	32
21	อิบรอฮีม บิน อีซา บิน อาบี อัยยูบ	32
22	อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน อัยยูบ อัลบัศรีย์	32
23	อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด อัลกูฟีย์	32
24	อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน อัลอับบาส บิน มูหัมมัด บิน อาลี อัชชาฟิอีย์	32

25	อิบรอฮีม บิน มูหัมมัด บิน ฮะรอม อัลมิศรีย์	32
26	อิบรอฮีม บิน อัลมุนษิร อัลคูซาอีย์	32
27	อิสฮาก บิน อิบรอฮีม อัลมะรูซีย์	32
28	อิสฮาก บิน บะห์ลูล อัตตะนูคีย์	32
29	อิสฮาก บิน ศอฆีร อัลอัฏฏอร	32
30	อิสฮาก บิน อีสา บิน อัฏฏิบาอฺ	32
31	อะสัด บิน สะอีด บิน กะษีร บิน อูฟัยร์ อัลมิศรีย์	32
32	อิสมาอีล บิน อิบรอฮีม บิน ฏอบาบา อัลอาลาวีย์ อัลมิศรีย์	32
33	อิสมาอีล บิน ยะห์ยา อาบู อิบรอฮีม อัลมูซานีย์	32
34	อิสมาอีล บิน อัลฮูมัยรีย์ อาบู มูหัมมัด	32
35	อิสมาอีล อัฏฏอยยาน อัรรอซีย์	32
36	อัชหับ บิน อับดุลอะซีซ อัลมิศรีย์	33
37	อัยยูบ บิน สูวัยด อัรรัมลีย์	33
38	บัหร์ บิน นัสร์ บิน สาบิก อัลเคาลานีย์ อัลมิศรีย์	33
39	บิชร์ บิน ฆียาษ อัลมูรีสีย์	33
40	อัลฮาริษ บิน สุรัยจญ์ อัลนักกฺอล	33
41	อัลฮาริษ บิน สุลัยมาน อัลรัมลีย์	33
42	ฮามิด บิน ยะห์ยา อัลบัลคีย์	33
43	ฮัรมาละห์ บิน ยะห์ยา อัตตะญีบีย์ อัลมิศรีย์	33
44	อัลหะสัน บิน อิดรีส บิน ยะห์ยา อัลเคาลานีย์ อัลมิศรีย์	33
45	อัลหะสัน บิน อาบี อัรรอบีอฺ	33
46	อัลหะสัน บิน อับดุลอฺซีซ อัลญัรวีย์ อัลมิศรีย์	33
47	อัลหะสัน บิน อุษมาน อัซซียาดีย์	33
48	อัลหะสัน บิน อาลี อัลคอลลาล อัลฮิลวานีย์	33
49	อัลหะสัน บิน มูหัมมัด บิน อัศศอบาห์ อัซซะฟารอนีย์	33
50	อัลหุเสน บิน อับดุสสลาม อัลมิศรีย์	33
51	อัลหุเสน บิน อาลี อัลกฺอลลาส	33
52	อัลหุเสน บิน อาลี อัลการอบีสีย์	33
53	คอลิด บิน นิซาร อัลอัยลีย์	33

54	ดาวูด บิน อาบี ศอลิหฺ อัลมาดานีย์	33
55	อัลรอบีอ์ บิน สุลัยมาน บิน ดาวูด อัลญีซีย์	33
56	อัลรอบีอฺ บิน สุลัยมาน บิน อับดุลญับบาร อัลมูรอดีย์	33
57	อัซซุบัยร์ บิน สุลัยมาน อัลกูรอชีย์ มักกีย์	33
58	ซะกะรียา บิน ยะห์ยา อัลมิศรีย์	33
59	ซัยด์ บิน บิชร์ อัลฮัดรอมีย์ มิศรีย์	33
60	สัรจ์ อัลโฒล อัลมิศรีย์	33
61	สะอีด บิน อะสัด บิน มูสา บิน อิบรอฮีม บิน อัลวะลีด	34
62	สะอีด บิน อัลญะห์มฺ บิน นาฟิอ์ อาบู อุษมาน	34
63	สะอีด บิน อีสา ตะลีด อัรรออีนีย์ อัลมิศรีย์	34
64	สะอีด บิน กะษีร์ บิน อูฟัยรฺ อัลมิศรีย์	34
65	สุฟยาน บิน สะอีด อัลฮะบาบ	34
66	สุฟยาน บิน อูยัยนะห์ อัลฮีลาลีย์	34
67	สุฟยาน บิน มูหัมมัด อัฏฏีรอรีย์	34
68	สาลามะห์ บิน ชาบีบ อันนัยสาบูรีย์	34
69	สุลัยมาน บิน ดาวูด บิน อาลี บิน อับดุลลอฮฺ บิน อับบาส อัลฮาชีมีย์	34
70	สุลัยมาน บิน ดาวูด อัชชาซกูนีย์	34
71	สุลัยมาน บิน ดาวูด อัลอัฏฏอร	34
72	สุลัยมาน บิน อับดุลอฺะซีซ บิน อาบี ษาบิต	34
73	สะฮฺล์ บิน มูหัมมัด อาบู ฮาติม	34
74	สุวัยด บิน สะอีด อัล-ฮัดษานีย์	34
75	ศอลิหฺ บิน อาบีศอลิฮ อับดุลลอฮฺ บิน ศอลิฮ อัล-มิศรีย์	34
76	อับบาส บิน อัล-ฟารอจ อัรรียาชีย์	34
77	อับดุลลอฮฺ บิน อัซซูบัยร์ บิน อีซา บิน อูบัยดิลลาฮฺ อัลฮูมัยดีย์	34
78	อับดุลลอฮฺ บิน ศอลิห บิน มูหัมมัด อัลญฮานีย์	34
79	อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลฮะกัม บิน อะยุน อัลมิศรีย์	34
80	อับดุลลอฮฺ บิน มูหัมมัด บิน อัลอับบาส บิน อุษมาน อัชชาฟิอีย์	34
81	อับดุลลอฮฺ บิน มูหัมมัด บิน อูกัยล์ อัลบัฆดาดีย์	34
82	อับดุลลอฮฺ บิน มูหัมมัด อัลบัลวีย์	34

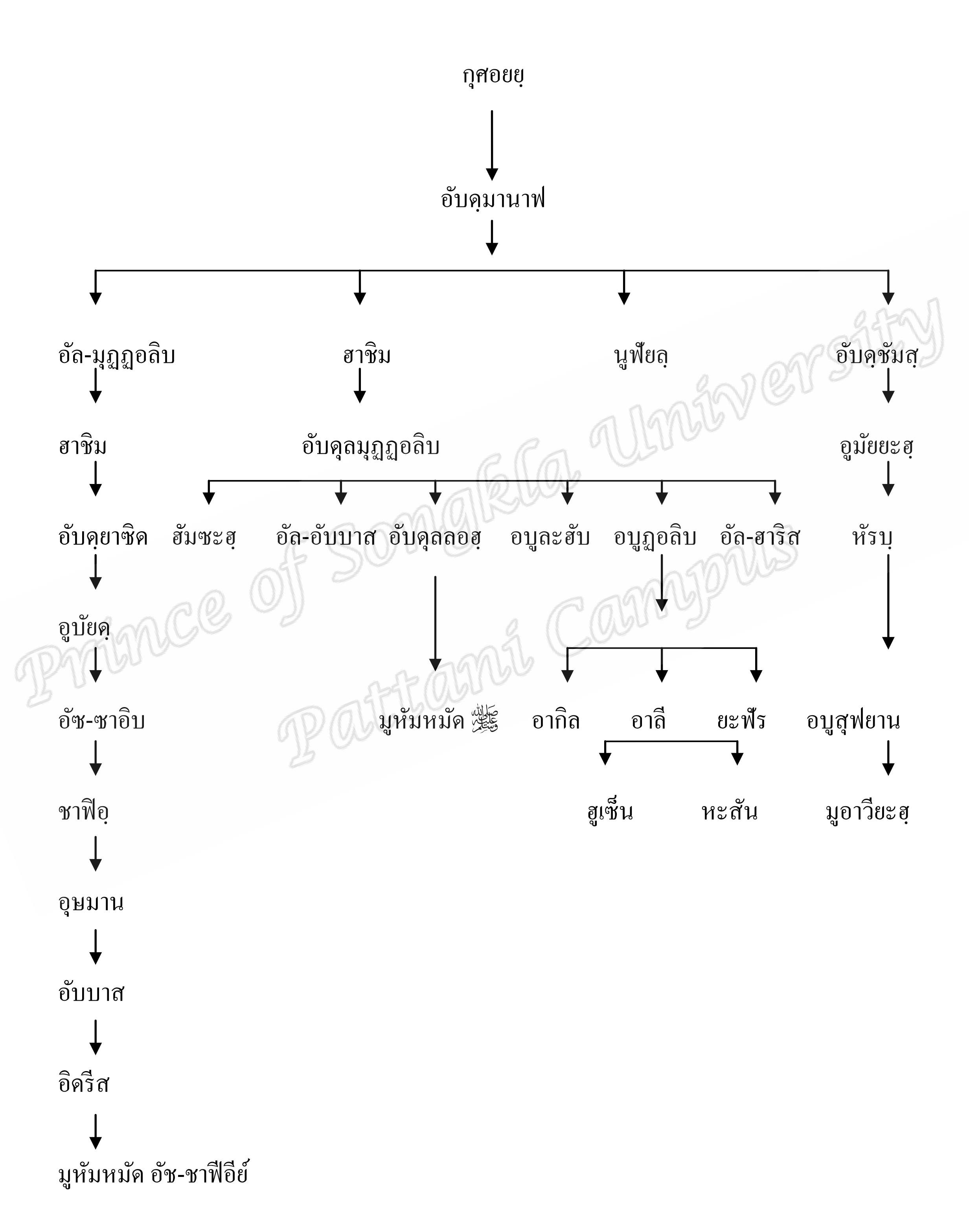
83	อับดุลฮามีด บิน อัลวะลิด บิน อัลมูฆีเราะห์ อัลบัศรีย์	34
84	อับดุรเราะห์มาน บิน อิบรอฮีม อัลซุฮฺรีย์	34
85	อับดุรเราะห์มาน บิน อิบรอฮีม อัลดามัชกีย์	34
86	อับดุรเราะห์มาน บิน อับดุลลอฮฺ บิน ซีวาร อัลอัมบารีย์ อัลบัศรีย์	34
87	อับดุรเราะห์มาน บิน อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลฮะกัม บิน อะยุน อัลมิศรีย์	34
88	อับดุรเราะห์มาน บิน มะฮฺดีย์ อัลบัศรีย์	35
89	อับดุลอะซีซ บิน สุลัยมฺ บิน มัยมูน อัลกีนานีย์	35
90	อับดุลอฺะซีซ บิน อิมรอน บิน มิกฺลาศ อัลคูซาอีย์ อาบู อาลี อัลมิศรีย์	35
91	อับดุลอฺะซีซ บิน ยะห์ยา อัลมักกีย์	35
92	อับดุลฆอนีย์ บิน อับดุลอฺะซีซ อัลอัสสาล	35
93	อับดุลฆอนีย์ บิน อาบี อูกัยล์ อัลอัสสาล	35
94	อับดุลกะรีม บิน มูหัมมัด อัลญุรญานีย์	35
95	อับดุลมะลิก บิน กอรีบ อัลอัศมูอีย์	35
96	อับดุลมะลิก บิน ฮีชาม อัลมิศรีย์	35
97	อับดุสสลาม อัลอัฏฏอร	35
98	อุบัยดิลลาฮฺ บิน อับดุลคอลิก อัลมาฮารีย์ อัลมีศรีย์	35
99	อุบัยดิลลาฮฺ บิน มูหัมมัด บิน ฮารูน	35
100	อาลี บิน ซัยดฺ อัลบัฆดาดีย์	35
101	อาลี บิน สุลัยมาน อัลอัคมีนีย์	35
102	อาลี บิน สะฮฺล์ อัลมูฆีเราะห์ อัรรัมลีย์	35
103	อาลี บิน อับดุลลอฮฺ บิน ญะฟัร อัลมาดีนีย์	35
104	อาลี บิน อับดุรเราะห์มาน บิน อัลมูฆีเราะห์ อัลมิศรีย์	35
105	อาลี บิน มุสลิม อัษยะกฺอฟีย์	35
106	อาลี บิน มะบัด บิน ชัดดาด อัรรูรักย์	35
107	อาลี อัลอาดัม	35
108	อัมร์ บิน คอลิด อัลหัรรอนีย์	35
109	อัมร์ บิน อาบี สะละมะห์ อัตตะนีซีย์	35
110	อัมร์ บิน ซูวาด อัลมิศริย์	35
111	อัลฟัดล์ บิน ดะกีน อาบู นุอีม	35

112	อัลฟัดล์ บิน อัรรอบีอฺ	35
113	อัลฟัดล์ บิน สลาม	35
114	อัลกฺอซิม บิน สลาม อาบู อูบัยด์	35
115	กูตัยบะห์ สะอีด อัลบัลคีย์	35
116	กอฮ์ซัม บิน อับดุลลอฮฺ บิน กอฮ์ซัม อัลอัสวานีย์	35
117	กะษีร อาบู นะฮฺชัล	36
118	อัลลัยษฺ บิน อฺาศิม อัลกอตบานีย์ อัลมิศริย์	36
119	มะหฺฟูซฺ บิน อาบี เตาบะฮฺ	36
120	มูหัมมัด บิน อะห์มัด อัลมิศรีย์	36
121	มูหัมมัด บิน บาชีร อัชชัยบีย์ อัลมักกีย์	36
122	มูหัมมัด บิน อาบี บักร์ อัลมูกอดดีมีย์	36
123	มูหัมมัด บิน คอลัฟ อัลอัสกอลานีย์	36
124	มูหัมมัด บิน สะอีด บิน ฆอลิบ อัลอัฏฏอร	36
125	มูหัมมัด บิน สะอีด บิน อาบี มัรยัม อัลมิศรีย์	36
126	มูหัมมัด บิน อัลอับบาส อัลมักกีย์	36
127	มูหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลฮะกัม บิน อะยุน อัลมิศรีย์	36
128	มูหัมมัด บิน อับดุรรอฮีม บิน ชะรูส อัศศอนอานีย์	36
129	มูหัมมัด บิน อับดุลอะซีซ อัลวาซีฏีย์	36
130	มูหัมมัด บิน อาบี อัมร์	36
131	มูหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ อัลมัคซะมีย์	36
132	มูหัมมัด บิน กุฏน์	36
133	มูหัมมัด บิน มูหัมมัด บิน อิดริส อาบู อุษมาน	36
134	มูหัมมัด บิน มูฮาญิร	36
135	มูหัมมัด บิน มูซา	36
136	มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน ฮัซซาน อัตตะนีซีย์	36
137	มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน มูหัมมัด อัลวาซีร	36
138	มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน อาบี อูมัร อัลอาดานีย์	36
139	มูหัมมัด บิน ยะห์ยา บิน อาบี ยะกูบ อัดดีนูรีย์	36
140	มัสอูด บิน สะฮฺล	36

141	มุสลิม บิน คอลิด อัซซันญีย์	36
142	มัศอับ บิน อับดุลลอฮฺ อัซซูบัยร์	37
143	มูซา บิน อาบี อัลญารูด อาบู อัลวะลีด อัลมักกีย์	37
144	นัสร์ อัลมักกีย์	37
145	นะมีร บิน สะอีด	37
146	ฮารูน บิน สะอีด อัลอัยลีย์	37
147	ฮารูน บิน อับดุลลอฮฺ อัซซุหรีย์ อัลกอฎีย์	37
148	ฮารูน บิน มูหัมมัด	37
149	อัลวะลีด บิน มุสลิม	37
150	วะหฺบ์ บิน ริซก์	37
151	วะหฺบ์ บิน รอชิด	37
152	ยาซีน บิน อับดุลอะฮัด บิน อาบี ซูรอเราะห์ อัลมิศรีย์	37
153	ยะห์ยา บิน อักษัม อัลกอฎีย์	37
154	ยะห์ยา บิน ซาการียา อัลอุมาวีย์	37
155	ยะห์ยา บิน สะอีด อัลกอฏฏอน อัลบัศรีย์	37
156	ยะห์ยา บิน อับดุลลอฮฺ อัลคอษอามีย์	37
157	ยูสุฟ บิน อูมัร บิน ยาซีด บิน ยูสุฟ อัลมิศรีย์	37
158	ยูสุฟ บิน ยะห์ยา อาบู ยะกูบ อัลบูวัยฏีย์	37
159	ยูสุฟ บิน ยาซีด อัลกอรอฏีซีย์	37
160	ยูสุฟ บิน ยะกูบ	37
161	ยูนุส บิน อับดุลอะลา	37
162	อาบู ซูอัยบฺ อัลมิศรีย์	37
163	อาบู มัรวาน บิน อาบี อัลคะศีบ	37

ภาคผนวก ช.

เชื้อสายต้นตระกูลของอิมามอัชชาฟีอีย์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นายซูหูดี หะยีมะแซ

วัน เดือน ปีเกิด 12 พฤศจิกายน 2516

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอาหรับ)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี	1995
ประกาศนียบัตรบัณฑิต (อิสลามศึกษา)	The High Institute of Islamic Studies Giza Egypt	2001

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ครูอิสลามศึกษาโรงเรียนส่งเสริมศาสน์ ตำบลตันหยงดาลอ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

ซูหูดี หะยีมะแซ และ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต 2552. " อิมามอัชชาฟีอีย์ : แนวคิดและบทบาททางการศึกษา " การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยในที่ประชุม มอ. วิชาการวันที่ 18 สิงหาคม 2552 ณ. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต